

PRVA POMOĆ KULTURNOJ BAŠTINI U VANREDNIM SITUACIJAMA

1

Priručnik

PRVA POMOĆ KULTURNOJ BAŠTINI U VANREDNIM SITUACIJAMA

1. Priručnik

*Za koordinisani pripravak za vanredne situacije i
odgovor na osiguravanje materijalnog i nematerijalnog
nasleđa*

Aparna Tandon

Objavio Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i resturacije kulturnih dobara ICCROM, Via di San Mikele (Via di San Michele) 13, 00153 Rim, Italija;

i Fond Princ Klaus za kulturu i razvoj Herengraht (Herengracht) 603, 1017CE Amsterdam, Holandija;

i Kosovska fondacija za kulturnu baštinu bez granica (CHwB Kosovo*), Ul. "Nezir Gaši", br.38, Priština, Kosovo*; i Fondacija Kulturno naslijeđe bez granica Bosna i Hercegovina (CHwB BiH), Ul. Kralja Tvrta br. 7, Sarajevo, BiH;

u okviru ICCROM-a, Fond Princ Klaus-a i Smithsonian Instituta za razvoj kapaciteta za hitnu spremnost i odgovor za kulturno nasleđe.

©ICCROM, Prince Claus Fund, Cultural Heritage Without Borders, 2023

ISBN 978-92-9077-331-3

CHwB Kosovo* ISBN 9789951895774

ZAJEDNIČKI DOPRINOS

Glavni autor i urednik Aparna Tandon, ICCROM

SPECIFIČNI DOPRINOSI SADRŽAU

Procena štete i rizika na licu mesta posle katastrofe	Rohit Džigjasu, Judženi Krete, Elke Selter
Osiguranje i stabilizacija	Judženi Krete, Xavier Romao, Esperalda Poporio, Elke Selter
Primeri slučaja	Maria Cecilia Rodríguez Moreno, Judženi Krete, Ihor Pošivalio, Kjav Mio Ko, Elke Selter, Valentina Spano, Lajla Salih
Naučni pregled	Džesika Dojl, Džonatan Iton, Sonja Đovinaci
Istraživanje	Džesika Dojl, Valentina Spano
Dizajn informacija	Kristofer Malapitan

KOORDINACIJA

ICCROM Ketrin Antomarki, Aparna Tandon, Dženifer Kopitorn, Izabel D Brizi & Izabel Verger

Fond Princ Klaus-a Debora Stok

KOORDINIRANJE IZDANJA

NA SRPSKOM JEZIKU Erinë Mulolli Zajmi
CHwB Kosovo*

Prevod Maida Halilovic, Adisa Džino Šuta, Farah Račić

Transkripcija na srpski Leonora Azemi

Tehničko uredništvo Azra Bećević Šarenkapa, Robert Stergar

Štampanje i prevod ove publikacije omogućeno je zahvaljujući velikodušnosti Princ Klaus Fonda i CER.

Ova publikacija je dostupna u otvorenom pristupu pod licencom Attribution NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>). Korištenjem sadržaja ove publikacije korisnici prihvataju da budu vezani za uslove korištenja bilo kojeg budućeg ICCROM reponzitorijuma otvorenog pristupa.

Oznake koje se koriste i prezentacija materijala u ovoj publikaciji ne podrazumevaju izražavanje bilo kakvog mišljenja od strane ICCROM-a i Princ Klaus Fonda za kulturu i razvoj u vezi sa pravnim statusom bilo koje države, teritorije, grada, područja ili njihovih vlasti, niti razgraničenja ili granica.

Ideje i mišljenja izražena u ovoj publikaciji su autorska; nisu nužno ICCROM-a i Princ Klaus Fonda za kulturu i razvoj stoga i ne obavezuju pomenute organizacije.

*Referenca na Kosovo ne prejudicira stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SBUN 1244 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

Naslovna fotografija zahvaljujući Rohit Jigyasu

SADRŽAJ

Predgovor	5
Ulaz	6
Korišćenje vodiča	8
	Prezentacija prve pomoći kulturnog nasleđa
• Šta je prva pomoć kulturnog nasleđa?	10
• Kako je obezbediti?	11
• Šta može da je pokrene?	14
• Zašto nam treba kordinacija?	18
• Kada je obezbediti?	20
	Korak 1: Analiza situacije
• Šta je analiza situacije?	25
• Zašto preduzimati situacionu analizu?	26
• Ko treba učestvovati?	27
• Kako je sprovesti?	28
	Korak 2: Procena štete i rizika na licu mesta, nakon događaj
• Kakva je procena štete i rizika na licu mesta, nakon događaja?	43
• Zašto bi trebalo da se uradi ova procena?	44
• Kako da je sprovedemo?	45
	Korak 3: Sigurnost i stabilizacija
• Šta su sigurnost i stabilizacija?	69
• Ko može sprovesti sigurnost i stabilizaciju?	70
• Osiguranje mesta	73
• Evakuacija posle događaja	77
• Spasavanje	88
• EHITna stabilizacija konstrukcija	104
• Obezbeđivanje nematerijalne baštine	117
	Trenutni oporava
• Šta je trenutni oporavak?	125
• Preporučene radnje	127
• Zaključak	135
Rečnik	136
Reference	150

PREDGOVOR

Kultura je prepoznata kao pokretač razvoja. Ipak, godine razvoja mogu nestati u trenutku kada se dogodi katastrofa, ostavljajući zajednice sa tragičnim posledicama. Pored toga, uz patnju i gubitak, pojatile su se priče o otpornosti u kojoj kultura igra središnju ulogu. To je ohrabrilo naučnu zajednicu da pažljivije pogleda u međusobnu interakciju između kulturne tradicije i mehanizma za suočavanje.

Moto Fonda Princa Klaus-a – da je kultura osnovna potreba – usko odzvanja vlastitim načelom ICCROM-a o očuvanju kulture i promociji različnosti. Imajući ovo na umu, dve organizacije su se udružile da bi razvile resurs koji će pomoći da se glasovi primarnih učesnika i zajednice, uključe u oporavak mesta i objekata od značaja. To im ujedno pomaže u izgradnji otpornosti na buduće katastrofe.

Jedan od ključnih izazova sa kojima se suočavamo je da razmatranje kulturne baštine nije formalno uključeno u većinu nacionalnih i lokalnih sistema za reagovanje u vandrednim situacijama. Međutim, osobe koje prve reaguju reći će vam da su neizbežno uključene u spašavanje baštine, ponekad kako bi se izbeglo da meštani ugrožavaju vlastiti život pokušavajući je spasiti, a ponekad jer su svesni značenja uloge koju baština igra u prevazilaženju gubitka i traume.

Kultura ne može čekati. I ICCROM i Fond Princa Klaus-a podržavaju ovo uverenje. ICCROM je 2010 godine pokrenuo kurs Prve pomoći kulturnoj baštini u vandrednim situacijama, zajedno sa italijanskim Ministarstvom kulure i nekoliko drugih partnera. Ovo se proširilo na Smitsonian instituciju i Fond Princa Klaus-a, koji su bili ključni za jačanje mreže „kulturnih pomagača“ i finansiranje participativnih inicijativa kako bi se osiguralo više pozitivnih rezultata.

Ova knjiga namenjena je kodifikaciji procesa prve pomoći i daljem poticanju istraživanja, aktivnosti i svesti. Kreatori ove knjige svesni su činjenice da nas svaki vanredni slučaj nauči novoj lekciji i omogućava nam i dalje da popunjavamo praznine u znanju i praksi. Informacije predstavljaju više stajališta u pokušaju da potaknu inkluzivne diskusije na ovu temu i prošire razgovor.

Bez sumnje je smanjenje rizika od katastrofe razvojno pitanje. Nadamo se da će ovaj Priručnik i Set alata sa svojim praktičnim predlozima otvoriti nove puteve za očuvanje kulture koji započinju sa razvojem, a završavaju otporom.

Veber Ndoro
Generalni direktor, ICCROM

Džumena El Zain Kuri
Direktor, Fonda Princ Klaus za kulturu i razvoj

UVOD

Zašto čuvati kulturno nasleđe usred humanitarne krize?

Kultura ne može čekati. Tek nakon mesec dana razornih zemljotresa 2015 godine, hodočasnici i prodavači cveća mogli su se videti među ruševinama srušenih hramova na istorijskom trgu Durbar u Katmanduu u Nepalu. Suočavajući se sa naknadnim zemljotresima, bili su tamo da utehu potraže u svakodnevnim verskim ritualima i nastave sa uobičajenom praksom- jasno stavljajući do znanja da se, u svrhu redukovanja ranjivosti nepalskog naroda na buduće zemljotrese, drevni hramovi i gradski trgovи u Nepalu moraju prvi osigurati i stabilizovati.

Godinu dana kasnije, dok su izvodili akcije potrage i spašavanja nakon zemljotresa, vatrogasci u Italiji pomogli su lokalnoj zajednici u evakuaciji slike *Madonna Addolorate* - Ožalošćene Madone – iz crkve u Norciji, pre nego što se u potpunosti srušila u zemljotresu koji je usledio dva meseca kasnije. Vatrogasci su, razumevši da je Madona za narod Norcije simbolizovala kontinuitet i otpornost, prioritet dali spašavanju, jer je poznato da je preživela prethodne zemljotrese.

Nesebična i dobrovoljna dela zaštite kulturne baštine za vreme humanitarnih kriza nisu ograničena na stanja katastrofe. Poznato je da zajednice zarobljene u nasilnim sukobima daju prioritet zaštiti svoje kulturne baštine čak i kada je lična sigurnost ugrožena. Fotografije, dokumenti, verski i lični predmeti, tradicija i građevine – sve što ljudi povezuju i što nudi osećaj identiteta ili pruža smisao života, postaje vrednije usled razaranja i raseljavanja. Stoga je neophodno da se zaštita i oporavak kulturne baštine ne odgađaju niti odvajaju od humanitarne pomoći koja se pruža tokom i nakon vandredne situacije, posebno kada je opšti cilj pomoći ljudima da prebrode traumu i nastave sa svakodnevnom praksom.

Zašto ovaj priručnik?

Osiguranje kulturne baštine za vreme velikih i višeslojnih humanitarnih kriza izazov je iz mnogih razloga. Jedan od glavnih razloga je nedostatak uključenosti kulturne baštine u nacionalne i međunarodne sisteme upravljanja vandrednim situacijama. Ostali razlozi obuhvaćeni su pitanjima kao što su: ako je zahvaćeno više kulturnih znamenitosti, odakle se počinje sa pružanjem pomoći? Ko može osigurati pristup? Ko može pomoći? Kada je pravo vreme za intervenciju? Kako treba investirati?

Ovaj Priručnik i pripadajući Set alata objašnjavaju „prvu pomoć kulturnom nasleđu“: neposredne i međuzavisne radnje preduzete radi stabilizacije smanjenja rizika po ugroženo materijalno i nematerijalno kulturno nasleđe, sa ciljem promocije njegovog oporavka. Kroz terenski testirani okvir u tri koraka, utvrđuje se kada i kako zaštititi kulturno nasleđe i ukazuje se na sve one koji bi mogli pomoći u takvim operacijama. Koraci i tokovi rada mogu se prilagoditi različitim vrstama slučajeva i njihovim specifičnim kontekstima.

Cilj ovog priručnika je da posluži kao:

- Referenca za obuku osoba koje pružaju prvu pomoć u kulturi, hitnih službi i volonteru.
- Alat za poboljšanje planova pripravnosti i reagovanja na vanredne situacije institucija kulturne baštine.
- Vodič za asistiranje u provođenju operacija prve pomoći u vezi sa humanitarnom pomoći i oporavkom.

Priručnik identifikuje aspekte prve pomoći kulturnoj baštini, čije je koordinisano provođenje moglo pomoći u smanjenju ranjivosti pogođenog stanovništva. Čineći to, nadamo se da ćemo se zalagati za uključivanje prve pomoći kulturnoj baštini u međunarodne, nacionalne i lokalne sisteme hitnog odgovora na krizne situacije i pružanje humanitarne pomoći.

Ovaj resurs i prateći Set alata su u konstantnom razvoju, a kreatori su zainteresovani za povratne utiske kako bi mogli nastaviti osiguravati relevantnost za to područje i pružanje kvalitetnih informacija onima kojima su najpotrebnije.

Aparna Tandon

Koordinator Program za pružanje prve pomoći kulturnom nasleđu u vreme krize, ICCROM
fac@iccrom.org

Navigacija za Priručnik

U nastavku pronađite nekoliko saveta koji će vam pomoći da se krećete kroz ovaj priručnik i set alata.

KARTICE

U gornjem desnom delu svake stranice pronaći ćete interaktivne kartice koje vam pomažu da pređete na željeni odjeljak priručnika.

POVEZNICE

Plavo i podebljano: Veze do određenih odeljaka u dokumentu.

Narandžasto i podebljano: Veze do rečnika.

SAVETI: Saveti zasnovani na iskustvu.

OPREZ: Potrebno obratiti pažnju kako bi se izbegle nepredviđene pretnje i/ili greške.

PROČITAJTE JOŠ: Dalje čitanje.

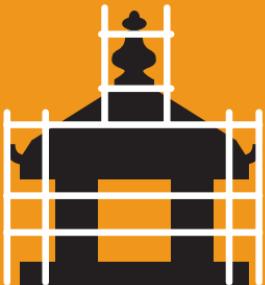

STUDIJA SLUČAJA: Izazovi u određenim slučajevima, dobre prakse ili lekcije naučene na terenu.

INTERAKTIVNO: Isprobajte vežbu ili aktivnost.

PREDSTAVLJANJE PRVE POMOĆI KULTURNOJ BAŠTINI

Šta je prva pomoć kulturnom nasleđu?

Neposredne i međuzavisne radnje preduzete radi stabilizacije i smanjivanja/ublažavanja **rizika** za ugroženo **kulturno nasleđe** tokom i nakon **vanredne situacije** kolektivno definišemo kao prvu pomoć kulturnoj baštini. Neposredni uzrok takve nužde može biti **prirodna opasnost, opasnost koju stvara čovek** ili kombinacija oboje. Prva pomoć uključuje analizu vanredne situacije i moguće efekte iste na kulturno nasleđe; **procenu štete i rizika na licu mesta; kao i sigurnost i stabilizaciju.**

Opšti cilj prve pomoći je promocija oporavka kulturnog nasleđa, što olakšava oporavak zajednica povezanih sa njim.

Unutar institucionalnog plana za vanredne slučajevе ili krizne situacije, prva pomoć kulturnoj baštini deo je pružanja hitnog odgovora. U mnogim slučajevima, posebno nakon katastrofa velikih razmera, prva pomoć kulturnoj baštini često se započinje tek nakon završetka službeno proglašene faze stanja. Uprkos tome, prethodna priprema i koordinacija i dalje će pomoći u osiguravanju brze i učinkovite prve pomoći kulturnoj baštini u slučaju nužde.

Hitna stabilizacija hrama u Katmanduu, Nepal, 2015. Foto: ICCROM.

Kako možemo pružiti prvu pomoć za različite kulturne baštine u hitnim slučajevima?

Ovaj priručnik predstavlja okvir delovanja u tri koraka za pružanje prve pomoći za sve vrste kulturne baštine na različitim lokacijama.

Okvir se temelji na međunarodnom i višečlanom kursu ICCROM-a o **Prvoj pomoći kulturnoj baštini u vanrednim situacijama (FAC)**, bogatom terenskom iskustvu i interdisciplinarnoj saradnji sa profesionalcima širom sveta.

Kako ne postoje dve iste vanredne situacije, radnje opisane u okviru trebaju se prilagoditi pojedinačnom kontekstu.

KULTURNA BAŠTINA OKVIR AKCIJE PRVE POMOĆI

Svaki korak okvira ima zaseban tok rada koji može biti raščlanjen na više manjih akcija.

Korak 1: Analiza situacije

Analiza situacije pruža razumevanje šireg konteksta vanredne situacije. Pomagačima omogućuje razvoj kontekstualnog plana za akcije na terenu. Na kraju faze vanrednog stanja provodi se detaljna analiza situacije kako bi se utvrdile srednjoročne i dugoročne potrebe za **oporavkom kulturne baštine**.

Korak 2: Procena štete i rizika na licu mesta

Procena štete i rizika na licu mesta omogućava identifikovanje i evidentiranje prouzročene štete i rizika usmerene prema kulturnoj baštini nakon **katastrofe**. Izhod ovog koraka pomaže u određivanju prioriteta za akcije na terenu.

Korak 3: Sigurnost i stabilizacija

Sigurnost i **stabilizacija** uključuju radnje koje pomažu u zaustavljanju širenja štete i smanjenju rizika, vodeći zahvaćno nasleđe na korak bliže opravku. U ovoj se fazi akcije za materijalno i nematerijalno nasleđe razlikuju.

Dokumentacija, kontinuirano **upravljanje rizikom, komunikacija i koordinacija** sa ostalim osobama koje prve reaguju ključne su za uspešno provođenje koraka navedenih u okviru. Tokovi rada opisani u ovom okviru pomažu u identifikaciji područja zajedničkog delovanja između osoba koje pružaju prvu pomoć u kulturi, lokalnih zajednica, hitnih službi i humanitarnih organizacija.

Radnje preduzete radi osiguranja i oporavka kulturne baštine trebale bi se uskladiti sa humanitarnim načelima humanosti, neutralnosti, nepristrasnosti i nezavisnosti. Da bi podržao ovaj ideal u praksi, Priručnik sugerije sledeći niz vodećih principa koji se pridržavaju načela predviđenih za humanitarnu pomoć.

Vodeća načela za prvu pomoć kulturnoj baštini

1. Prva pomoć usmerena na ljudе

Davanje prioriteta potrebama ljudi i jačanje njihove sposobnosti da osiguraju i poprave vlastitu baštinu sastavni je deo dizajna i pristupa Okvira prve pomoći.

Baština se često koristi za pružanje utočišta raseljenim ljudima tokom kriza. Prva pomoć kulturnoj baštini trebala bi uzeti u obzir takve potrebe i olakšati rad na pružanju pomoći. Štaviše, statistika pokazuje da se u većini vanrednih situacija lokalne zajednice prve koje se odazivaju i osiguravaju svoje kulturno nasleđe. Na primer, tokom sukoba 2012. godine na severu Malija, drevni rukopisi u privatnom vlasništvu čuvani su na sigurnom putem tradicionalnih interkomunalnih mreža. Zajednice često imaju vremenski proverene mehanizme suočavanja i bogatstvo znanja (npr. tradicionalne metode gradnje), koje bi trebalo koristiti u obnovi i oporavku.

2. Inkluzivni stav i poštovanje različitosti

Prva pomoć trebala bi uključiti sveobuhvatnu perspektivu koja će pomoći u prepoznavanju elemenata koji čine kulturnu baštinu područja pogodjenog katastrofom.

Kao pojedinci i kao profesionalci, osobe koje pružaju pomoć u kulturnoj baštini mogu nenamerno donositi subjektivne procene vrednosti, što dovodi do selektivnog prepoznavanja kulturne baštine, kao i do povećanja postojećih nejednakosti u pogodjenom području. Na primer, tradicionalno su se institucionalni odgovori fokusirali na zaštitu ikoničke i spomeničke baštine, dok se vernakularna baština uglavnom zanemarivala.

3. Odgovor specifičan za kontekst

Razumevanje šireg konteksta za hitno delovanje presudno je za pružanje učinkovite prve pomoći kulturnoj baštini.

Svaka nesreća ima određeni kontekst. Kontekstualna analiza omogućuje prepoznavanje neposrednih potreba glavnih aktera i njihovih kapaciteta za zaštitu kulturne baštine. Procena konteksta takođe pomaže prepoznati faktore rizika koji bi u određenoj krizi mogli naneti veću štetu kulturnoj baštini. Na primer, nedostatak sigurnosti može povećati rizik od sistematskog pljačkanja mesta kulturne baštine tokom násilnih sukoba.

4. Povezati kulturu sa humanitarnom pomoći

Prva pomoć kulturnoj baštini trebala bi se pružati zajedno sa humanitarnom pomoći.

Potpoređujući da je u svakoj kriznoj situaciji spašavanje ljudskih života prioritet broj jedan, ali i da ljudi pogodjeni katastrofama imaju pravo na pomoć kako bi osigurali kontinuitet svojih kultura, Okvir prve pomoći naglašava međuzavisnost kulturnih i humanitarnih odgovora. Stoga se akcije za zaštitu kulturne baštine trebaju pokretati u koordinaciji i uskoj saradnji sa relevantnim vladinim i humanitarnim agencijama, koristiti za razvrstavanje krovotina i spašavanje predmeta i fragmenata zgrada na kulturnim mestima.

5. Ne nanosi štetu

Akcije prve pomoći trebale bi sprečiti dalju štetu i promovisati oporavak.

Jedan od glavnih ciljeva prve pomoći kulturnoj baštini je sprečiti dalju štetu procenom, ublažavanjem i pripremom za druge rizike. Na primer, dok postavljate privremeno sklonište za kulturne zbirke otporno na bombe, pobrinite se da ono nije izloženo rizicima poput poplave i pljačke.

Ko može dati odobrenje za pokretanje prve pomoći kulturnoj baštini?

U većini slučajeva čuvar pogodene kulturne baštine daje odobrenje za pokretanje operacija prve pomoći. Čuvari mogu imati različite oblike, na primer državna ili lokalna vladina institucija ili verske institucije.

Međutim, čuvar nije jedini autoritet. Tokom službeno proglašene vanredne situacije, prioritete za **odgovor** definišu agencije zadužene za upravljanje vanrednom situacijom.

Zakoni o upravljanju vanrednim situacijama u državi igraju veliku ulogu u određivanju ko ili koja agencija ima sveukupno ovlaštenje za pokretanje akcije osiguranja pristupa pogodenim područjima. Stoga je za pokretanje operacije prve pomoći kulturnoj baštini potrebno prethodno odobrenje i koordinacija sa agencijom koja je odgovorna za organizaciju celokupnog odgovora na vanredne situacije, kao i odobrenje čuvara kulturne baštine.

Neposredno nakon zemljotresa, akcija čišćenja u Katmanduu, Nepal, 2015. Foto: Tapash Pol (Tapash Paul) / Drik.

Za službeno proglašenu vanrednu situaciju određeno državno telo obično imenuje **koordinatora za vanredne slučajeve** ili **komandanta štaba za vanredne situacije**, koji će uspostaviti **sistem upravljanja vanrednim** situacijama prema unapred definisanom postupku. Na primer, u Indiji, Nacionalno telo za upravljanje katastrofama koordiniše odgovor na sve prirodne katastrofe, kao i one koje je izazvao čovek, prema **Nacionalnom zakonu o upravljanju katastrofama iz 2005.** godine.

Zavisno o potrebama i razmerama opasnog događaja, vanredne službe, poput jedinica civilne zaštite, volontera Crvenog krsta, policije i vojske, rade u sistemu upravljanja vanrednim situacijama u državi kako bi zaštitile živote, obnovile sredstva za komunikaciju i prevoz i ispunile ostale osnovne potrebe.

U slučaju **velike vanredne situacije**, nacionalna vlada može zatražiti pomoć od druge države ili od međunarodne zajednice pod vodstvom Ujedinjenih nacija (UN-a). UN usmerava humanitarne akcije putem Međuagencijskog stalnog odbora (IASC (IASC)), koji se sastoji od ključnih humanitarnih **aktera** iz UN-ovih međunarodnih agencija u roku od 48 sati od pojave vanredne situacije, IASC je klasificuje prema lestvici, složenosti, hitnosti i postojećim lokalnim **kapacitetima** za upravljanje situacijom, na osnovu početne procene.

U slučaju vanredne situacije **Nivo 2 ili Nivo 3**, UN će aktivirati koordinisani odgovor više agencija (UN, međuvladine i nevladine organizacije), grupišući humanitarnu pomoć u tematske **grupe**. Takve vanredne situacije često ukazuju na činjenicu da su lokalne vlasti i njihovi kapaciteti za odgovor umnogome pogodjeni. U tim će situacijama lokalna samouprava raditi u koordinaciji sa međunarodnim agencijama radi obavljanja aktivnosti, poput procena i apela za finansiranje unutar grupe. Trenutno kultura nije uključena u ovaj sistem grupe.

U slučaju da se hitna situacija proglaši složenom, UN-ova humanitarna pomoć može uključiti vojne i/ili policijske operacije u mirovnu misiju.

Videti referencu na strani 151.

Ko može planirati i pružiti prvu pomoć kulturnoj baštini?

Kulturni first-aider/osoba koja pruža prvu pomoć može planirati da sprovede akciju prve pomoći u koordinaciji sa hitnim službama, humanitarnim stručnjacima, vlasnicima baštine i volonterima.

Osoba koja pruža prvu pomoć je osoba koja je prošla prethodnu obuku za zaštitu ugrožene kulturne baštine tokom ili neposredno nakon vanredne situacije. Pružanje prve pomoći kulturnoj baštini tokom **velikih ili kompleksnih hitnih slučajeva** uključuje uravnoteženje konkurentnih potreba za hranom, vodom, skloništem, sigurnošću i identitetom. Osoba koja pruža prvu pomoć stoga mora biti u stanju nositi se sa fizičkim, mentalnim, okolinskim i radnim zahtevima specifičnim za zadatak.

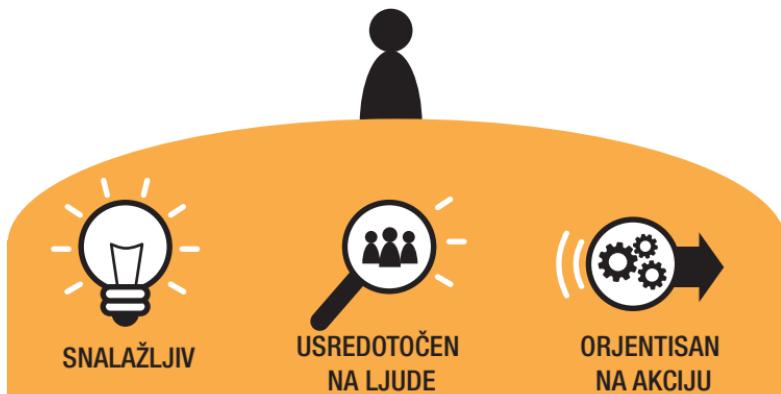
On/a bi trebali imati znanje i veštine za procenu, dokumentovanje, osiguravanje i stabilizaciju različitih vrsta kulturne baštine u različitim kontekstima vanredne situacije. Trebao/la bi biti u mogućnosti raditi u multidisciplinarnim timovima. Osobe koje pružaju prvu pomoć mogu biti iz lokalnih zajednica, agencija za vanredne slučajeve i institucija kulturne baštine.

Pročitajte kvalitete navedene na sledećoj stranici i identifikujte nekoga iz svoje institucije ili lokalne zajednice ko bi najbolje odgovarao ulozi kulturološkog pomagača.

Kulturološki pomagači u Port O Princu, Haiti, 2010. Foto: Aparna Tandon, ICCROM.

Tri najvažnija kvaliteta kulthrološkog pomagača

Snalažljiv

- razume različite oblike kulturne baštine
- upućen je u kontekst hitnih slučajeva/nesreća
- poseduje snažne analitičke i kritičke veštine

Usredotočen na ljudе

- aktivni slušalac
- razume i poštuje uverenja i vrednosti postojećih društvenih struktura
- timski igrač
- osetljiv na ljudske potrebe
- sposoban na izgradnju poverenja

Orjentisan na akciju

- pozitivan "ja to mogu" stav
- kreativno rešavanje problema
- snalažljiv sa fizičkom izdržljivošću/sposobnošću

Zašto je važno koordinisati prvu pomoć kulturne baštine sa sveukupnim odgovorima na vanredne slučajeve?

Tokom vanredne situacije prioritet za pomoć i oporavak utvrđuju se putem unapred organizovanih nacionalnih ili međunarodnih sistema upravljanja hitnim situacijama. Na osnovu utvrđenih prioriteta, pomoć se zatim usmerava kroz ove sisteme. Kako bi se obezbedila sigurnost, pristup pogodenom području strogo se kontroliše.

Da bi se dobio pristup pogodenom području i osiguralo da se kulturna baština smatra prioritetom, važno je koordinisati napore prema kulturnoj baštini u okviru celokupnog odgovora na vanredne slučajeve. Ako se to ne učini, može se povećati rizik da obuhvaćena baština bude oštećena ili uništena.

Argumentacija koordinacije prve pomoći kulturne baštine: Haiti

U mesecima nakon zemljotresa na Haitiju 2010. godine, Nacionalni Institut za očuvanje baštine (*Institut de Sauvegarde du Patrimoine National -ISPAN*) izveo je vežbu označavanja i markiranja oštećenih istorijskih zgrada u pogodenim područjima. U nedostatku dovoljnih kapaciteta (u smislu sredstava i radne snage) za osiguravanje i stabilizaciju zgrada, Institut je imao za cilj sprečiti rušenje zgrada i preuzeti mere da ih zaštiti, u skladu sa njihovom važnošću, funkcijom i upotrebotom.

Označavanje objekata kulturnog nasleđa u Jakmelu, Haiti, 2010. Foto: Aparna Tndon, ICCROM.

Ova vežba se izvodila paralelno sa strukturnim procenama koje je sprovodilo Ministarstvo javnih radova u saradnji sa agencijama UN-a. Potpuna koordinacija nije bila moguća, uglavnom zato što oporavak ili zaštita kulturne baštine nije bila uključena ni u nacionalnu ni u međunarodnu reakciju na vanredene situacije. Kao rezultat toga, mnoge istorijske građevine su proglašene nesigurnima i na kraju su srušene.

Videti referencu na strani 153.

Označavanje objekata kulturnog nasleđa u Jakmelu, Haiti, 2010. Foto: Aparna Tandon, ICCROM.

Kada je prikladno pružiti prvu pomoć kulturnoj baštini?

Tokom vanredne situacije, prvi prioritet je spasiti živote i obezbediti sigurnost. Kada se te operacije završe, prva pomoć kulturnoj baštini može se aktivirati. Uprkos tome, mehanizmi za koordinaciju na terenu sa raznim interventnim i humanitarnim akterima moraju se uspostaviti pre nužde i trebaju se uzeti u obzir u planovima pripravnosti za vanredne slučajevе lokalnih vlasti i institucija kulturne baštine. U praksi, pravo vreme za započinjanje prve pomoći varira i zavisi od sledećih faktora:

- Priroda i razmera nužde: u slučaju **velike ili složene urgentne situacije** koja uključuje veliku štetu i gubitak života, operacije prve pomoći mogu se odgoditi.
- Pristup pogođenim područima: u slučaju oružanog sukoba ili nuklearnog incidenta pristup pogodenom području biće ozbiljno ograničen, što zauzvrat može odgoditi aktiviranje prve pomoći.
- Obim štete nanesene kulturnoj baštini i/ili njen značaj za **zainteresovane strane** (npr. njen lokalni, nacionalni, međunarodni značaj): tamo gde je šteta velika, potreba za vanjskom pomoći mogla bi odgoditi operacije. Slično tome, za izuzetno značajnu kulturnu baštinu, poput svetske baštine, od spoljnih stručnjaka može se zatražiti da izvrše inspekcije pre nego što se preduzmu bilo kakve radnje.
- Lokalni kapacitet i spremnost: tamo gde postoje lokalni kapaciteti u smislu obučenog osoblja i resursa, kao i koordinacioni mehanizmi gde postoje institucije za upravljanje kriznim situacijama; u tim slučajevima lakše je započeti pružanje prve pomoći kulturnoj baštini odmah nakon operacije spašavanja života.

Pokretanje operacija prve pomoći kulturnom nasleđu: Italija i Irak

Kao što je ranije spomenuto, pravo vreme za aktiviranje prve pomoći kulturnoj baštini zavisi od prirode i razmera vanredne situacije. Na primer, nakon prvog zemljotresa koji je pogodio planinsko područje centralne Italije 24. avgusta 2016. godine, akcije traganja i spašavanja trajale su deset dana; tek nakon tog razdoblja, italijansko Odeljenje za civilnu zaštitu, u saradnji sa Ministarstvom kulture, izvršilo je početnu procenu štete nanete na nepokretnom i **pokretnom kulturnom nasleđu** na tom području.

Na severu Iraka procena lokacija kulturne baštine koje su namerno uništene 2014. mogla se provesti tek šest meseci nakon oslobođanja grada Mosula. Nedostatak pristupa okupiranim područima i neizvesni sigurnosni uslovi nakon oslobođanja krajem 2016. godine značajno su odgodili primenu prve pomoći kulturnoj baštini.

[Vidjeti referencu na strani 153.](#)

Vrh: zemljotres u centralnoj Italiji, 2016. Foto: Aparna Tandom, ICCROM.

Dno: Operacije prve pomoći na arheološkom nalazištu Nimrud, severni Irak, 2017. Foto: Lajla Salih.

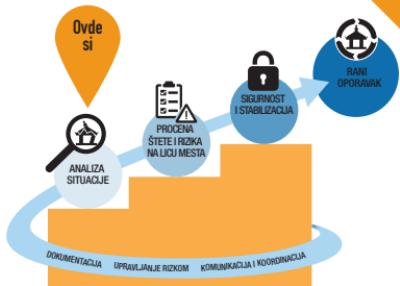
Saznajte ko koordinira celokupni odgovor na vanredne slučajeve u vašoj zemlji. Da li je prva pomoć kulturnoj baštini uključena u celokupnu lokalnu ili nacionalnu spremnost i odgovor na vanredne situacije?

UZMITE U OBZIR da je u vašem području proglašena vanredna situacija. Situacija je nejasna, jer izveštaji o šteti još uvek dolaze. Preliminarni izveštaji sugerišu oštećenje kulturne baštine na više lokacija, a predviđaju se i veliki gubici. Raznoliko i bogato kulturno nasleđe na vašem području vezano je uz nacionalni identitet vaše zemlje. Zabrinuti zbog potencijalnog gubitka istorije, želeti biste pružiti prvu pomoć.

Gdje da započnete?

Pročitajte da biste znali.

PRVI KORAK ANALIZA SITUACIJE

Šta je analiza situacije?

Prikupljanje pouzdanih informacija tokom vanredne situacije može biti izazov, posebno kada su nepovezane i prikupljene iz nepredviđenih izvora. Stoga, pre nego što preuzmete mere za zaštitu kulturne baštine, odvojite vreme za procenu situacije, analizirajte prikupljene podatke i pripremite strategije pružanja prve pomoći. Ako to ne učinite, može doći do pogrešnog određivanja prioriteta pogodene baštine, povećane štete na baštini, pa čak dovođenja života u opasnost.

Sistematska procena iznenadne pojave vanrednog stanja ili krize koja se postepeno razvija naziva se analizom situacije. Uključuje prikupljanje i uspostavljanje veza između određenih informacija pre i posle događaja kako bi se informisale akcije na terenu i identifikovale neposredne potrebe, kao i postojeći kapaciteti za njihovo rešavanje.

Analiza situacije je često korišteno sredstvo među humanitarnim organizacijama. Koristi se za definisanje prioriteta za pomoći neposredno nakon katastrofe i na početku faze **ranog oporavka** za identifikovanje dugoročnih humanitarnih potreba.

Analiza situacije u okviru međunarodnog kursa prve pomoći kulturnom nasleđu u doba krize, Amsterdam, 2015, Holandija. Foto: ICCROM.

Zašto raditi analizu situacije za prvu pomoć kulturnom nasleđu?

U krizi koja se brzo razvija, analiza situacije može pomoći u smanjenju rizika i obuzdati ili sprečiti štetu na kulturnom nasleđu. Ako se preduzme na početku terenske akcije radi zaštite kulturnog nasleđa, analiza situacije može pomoći u određivanju mesta, vremena, razmera i obima operacije.

Na osnovu raspoloživih informacija od ranije (prikljucenih pre događaja) o kategoriji i značaju pogodenog kulturnog nasleđa, analiza situacije pomaže u odgovorima na kritična pitanja, kao što je **prioritet** i način intervencije. Istovremeno, pomaže u identifikaciji aktera i učesnika koji bi mogli pomoći u primeni prve pomoći.

Za vanredne slučajeve izazvane sukobom, analiza situacije može se proširiti tako da obuhvati **procenu sukoba**, poznatu kao analizu sukoba (vidi stranicu 38).

Rezultati analize situacije koriste se za razvoj plana osiguranja i stabilizacije pogodenog kulturnog nasleđa u datom specifičnom kontekstu, koji se može prilagoditi, jer procene **štete na licu mesta i procene rizika** pružaju više podataka (vidu stanicu 42).

Crkva oštećena u zemljotresu u Boholu, Filipini, 2013.
Foto: Aparna Tandon, ICCROM.

Kako je analiza situacije pomogla da se ograniči šteta i smanje rizici u toku krize: Kijev, Ukrajina

U februaru 2014. izbili su javni protesti u Kijevu u Ukrajini. U centru Kijeva, demonstranti i policija za zaštitu od nereda okružili su nekoliko institucija i lokacija kulturne baštine. Na osnovu analize razvoja situacije koja se odvijala na terenu, prvi sprat Nacionalnog muzeja umetnosti Ukrajine je evakuisan, a vredni artefakti privremeno su premešteni na sigurnije mesto pre nego što su se protesti pretvorili u nasilne nerede. Osum premeštanja delova zbirke, muzejsko osoblje je kontaktiralo snage sigurnosti, pozivajući ih da spreče vandalizam. Ovim pravovremenim radnjama je zbirka spašena od velike štete, dok je susednom muzeju ukraden dio zbirke tokom nereda.

Izvor: Ihor Pošivalio, direktor „Nacionalnog memorijanog kompleksa heroja nebeske stotine“ - Muzeja revolucije dostojanstva, Kijev, Ukrajina. Učesnik međunarodnog kursa prve pomoći kulturnoj baštini u kriznim vremenima, 2015.

Ko treba učestvovati u analizi situacije?

Analiza situacije za primenu prve pomoći za kulturno nasleđe može uključivati, ali ne mora biti ograničena na:

- timove ili institucije koji pružaju prvu pomoć;
- vlasnike ili institucije zadužene za pogođeno kulturno nasleđe;
- predstavnike institucija za upravljanje vanrednim situacijama koji kontrolišu pristup pogođenom području i zaduženi su za definisanje prioriteta za reagovanje u vanrednim situacijama;
- predstavnike lokalnih zajednica;
- volontere i lokalne nevladine organizacije.

Kako izvršiti analizu situacije za prvu pomoć kulturnom nasleđu?

Tok rada za prvu pomoć u oblasti kulturne baštine dat je u nastavku

Prikupi informacije

Prvi korak analize situacije za prvu pomoć kulturnom nasleđu je prikupiti određene informacije o prirodi krizne situacije, geografskoj lokaciji, kategoriji i značaju pogođenog kulturnog nasleđa, vrsti (vrstama) i obimu štete i uključenim akterima.

Kontekst vanredne situacije

- 1 Koja je to pokrajna, regija ili država? Pronađite tačne geokoordinate pogođenog područja.
- 2 Šta je primarna **opasnost** koja je izazvala hitnu situaciju?
- 3 Koje bi dodatne opasnosti mogле naneti veću štetu kulturnom nasleđu na pogođenom području?
- 4 Koji socijalni, ekonomski ili politički **uticaji** mogu doprineti većoj izloženosti nasleđa raznim oštećenjima? Primer: loši putevi mogli bi sprečiti pravovremeni odgovor ili bi nepoštovanjem zakona i reda baština mogla biti izložena dodatnoj opasnosti od pljačke.
- 5 U kojoj ste fazi situacije?
 - a. Da li je to faza pre hitnih slučajeva (npr. izdato je rano upozorenje za erupciju vulkana)?
 - b. Da li je to izbijanje vanrednog stanja (npr. neredi su počeli, oluja je u toku)?
 - c. Da li je to neposredno nakon prirodne opasnosti ili opasnosti koju je izazvao čovek, kao što je bombaški napad?

Događaji u višeuzročnoj vanrednoj situaciji nisu linearne progresije. Na primer, zemljotres može izazvati požar. Slično tome, u dugotrajanjoj krizi, novi sukob može destabilizovati postojeći mirovni sporazum. Stoga je vrlo važno pravilno prepoznati fazu u kojoj se nalazite u datoј situaciji i uključiti planiranje za slučaj nepredviđenih okolnosti.

- 1 Koliko i koja vrsta **dobara kulturne baštine** će verovatno biti pogođena? Ako je uključeno nekoliko dobara kulturne baštine, osigurajte geo-koordinate za sve njih. Ove informacije se mogu pronaći iz postojećih **inventara** koji se čuvaju u nacionalnim ministarstvima kulture ili nacionalnim odeljenjima za kulturu.
- 2 Koji je **značaj** pogođenog kulturnog nasleđa na tom području i za koga? Da li je to spomeničko dobro od nacionalnog ili regionalnog značaja?
- 3 Koja su lokalna verovanja ili stavovi koji bi mogli uticati na prvu pomoć kulturnom nasleđu? To može uticati na dostupnost resursa i ljudi koji mogu pomoći. Na primer, nakon zemljotresa u Nepalu 2015. godine, strani nehinduistički inžinjeri građevinskih konstrukcija nisu smeli ući u unutrašnje prostorije hinduističkih hramova kako bi procenili štetu. Da bi se planirala operacija prve pomoći koja poštuje lokalni, kulturni i društveni kontekst, presudno je steći razumevanje:
 - a. Religijskih uverenja u tom području.
 - b. Preferiranog jezika i oblika komunikacije.
 - c. Uloge i učešća muškaraca i žena u nasleđu;
 - d. Uključivanje ili predstavljanje baštine manjinske zajednice u glavnom sektoru baštine na tom području.
 - e. Očekivanja od spoljašnje pomoći u oporavku kulturne baštine.
- 4 U kakvom je stanju bila pogođena kulturna baština pre događaja, tj. kakvo je bilo njeno fizičko stanje i koje su bile ranjivosti? Da li je obnovljena? Da li je bila na konzervaciji? Da li je bila dobro zaštićena? Je li bila dobro dokumentovana? Ove informacije mogu se dobiti od institucija ili pojedinaca koji upravljaju dobrima kulturne baštine.

Važno je identifikovati i dokumentovati lokalno kulturno nasleđe pre nego što se dogodi kriza, kako bi kasnije bilo moguće utvrditi bilo kakvu štetu u slučaju da se dogodi neki događaj. Osoblje lokalne institucije treba proći obuku iz dokumentovanja uključujući i kako zabeležiti štetu putem fotografija. Za više informacija pogledajte **procenu rizika i štete na licu mesta, stranica 53**.

- 5 Postoje li funkcionalni planovi upravljanja vanrednim situacijama za pogođenu baštinu? U slučaju da postoje skupite podatke za kontakt osobe zadužene za koordinaciju odgovora za pogođeno kulturno nasleđe na lokalnom nivou.
- 6 Koja je vrsta štete nanesena dobrima kulturne baštine na tom području? Prikupljajte informacije iz lokalnih poznatih izvora.

U skladu sa njihovim verskim uverenjima, volonteri lokalne zajednice su ignorisali ličnu bezbednost i bosonogi spašavali fragmente Budističkog hrama i pagoda pogođenih zemljotresom u Baganu, Mijanmar 2016. Lokalna vera i običaji će uvek uticati na pružanje prve pomoći kulturnoj baštini. U svakom slučaju, pre svake katastrofe potrebno je podići svest lokalne zajednice o rizicima spašavanja kulturnog nasleđa bez zaštitne opreme. Foto: Aparna Tandon, ICCROM.

- 1 Ko su vlasnici (institucije/pojedinci/društvene grupe) **dobra kulturne baštine** u pogodnom području? Prikupite njihove kontakt podatke i ako je moguće, uspostavite komunikaciju kako biste prikupili preliminarne informacije o bilo kakvoj šteti nanesenoj njihovoj kulturnoj baštini.
- 2 Ko su ljudi ili zajednice čiji životi zavise od dobara kulturne baštine?
- 3 Ko je zadužen za koordinaciju reagovanja u vanrednim situacijama i ko kontroliše pristup pogodnim područjima? Ako je potrebno, prikupite njihove kontakt podatke da biste ih kasnije koristili za procenu na licu mesta.
- 4 Koje lokalne zajednice, volonterske grupe ili osoblje na licu mesta može pomoći u proceni štete i rizika, te u provođenju mera sigurnosti i stabilizacije?
- 5 Koje službe zaštite i spašavanja, na primer vojno ili civilno odbrambeno osoblje, mogu pomoći u provođenju prve pomoći za ugroženo nasleđe?
- 6 Koju vrstu resursa mogu pružiti učesnici pogodene baštine?
- 7 Koji je nivo saradnje između ključnih aktera u vanrednim situacijama i zainteresovanih strana?

Mapiranje zainteresovanih strana i aktera

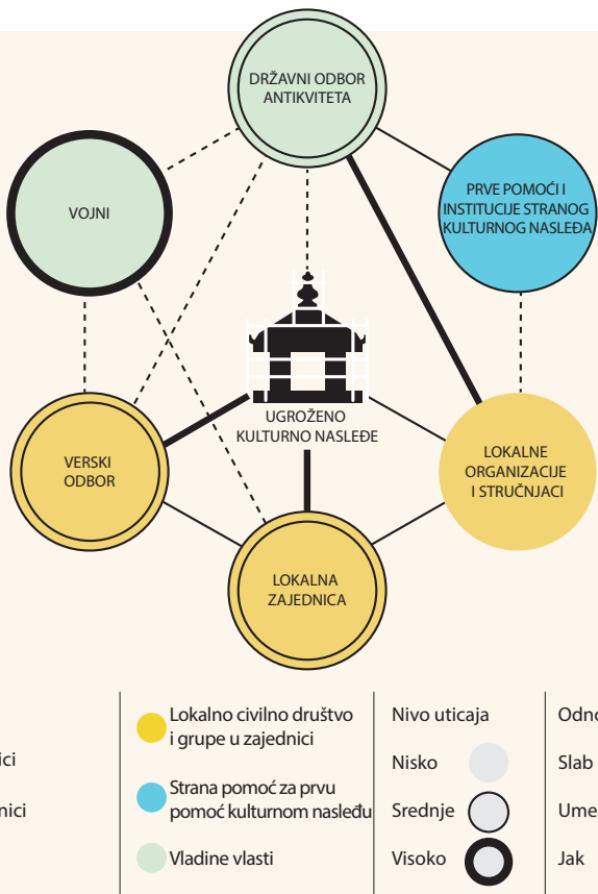
Stvaranje vizuelne mape može biti korisno sredstvo za prepoznavanje i razumevanje složenih odnosa između učesnika i aktera, kao i njihovih interesa i uloga u pružanju prve pomoći kulturnom nasleđu. Kako? Razmotrite primer na sledećoj stranici koji identifikuje zainteresovane strane i aktere nakon eksplozije bombe na lokaciji verske baštine u zemlji A. Pozadina incidenta je sukob koji je u toku.

Vojska zemlje A zadužena je za mirovne i antiterorističke situacije u pogodjenom području. Trenutno vojska kontroliše pristup lokaciji.

Članovi lokalne zajednice koji žive u blizini lokacije ne veruju u potpunosti vojsci. Oni su čvrsto povezani sa verskim lokalitetom i žele ga spasiti.

Dodatni **ključni dionici i akteri** uključuju:

- Državni odbor za starine koji je stručan za pružanje prve pomoći za oštećene zgrade i predmete na verskom mestu.
- Verski odbor oštećenog svetišta, koji je u lošem odnosu sa Državnim odborom za starine, ali sa kojima se mora konsultovati pre nego što Državni odbor može preduzeti mere prve pomoći.
- Strane organizacije za kulturno nasleđe, kojima se Državni odbor za starine obratio za finansiranje i tehničku pomoć.
- Stručnjaci lokalne kulturne baštine koji znaju istoriju lokacije i imaju stručnost u proceni štete, te u stabilizaciji i osiguranju oštećene baštine.

Mapiranje svih učesnika i aktera u danoj situaciji i identifikovanjem njihovih interesa i međusobnih odnosa mapa učesnika i aktera trebala bi pomoći da se razjasni:

- Ko može pružiti pristup ugroženom mestu kulturne baštine?
- Ko može finansirati prvu pomoć za kulturno nasleđe?
- Ko može dati dozvolu za započinjanje prve pomoći za kulturno nasleđe?
- Koga treba konsultovati i uključiti na nivou zajednice?
- Ko može pružiti informacije potrebne za reagovanje bazirano na specifičnom kontekstu i osetljivo na lokalne potrebe?

Mapa dionika i aktera omogućava bolje razumevanje odgovarajućih interesa i odnosa moći između svih učesnika i aktera, što zauzvrat pomaže u izbegavanju potencijalnih sukoba i grešaka u komunikaciji.

Analizirajte informacije

- 1 Analizirajte prikupljene informacije i identifikujte dobra kulturne baštine koja su:
 - a. najznačajnija;
 - b. teško oštećena;
 - c. pretrpjela određena oštećenja i ranjiva su na sekundarne opasnosti, što dovodi do rizika od daljeg oštećenja ako se ostavi bez nadzora.
- 2 Utvrditi dobra kulturne baštine kojima je potrebna procena rizika i oštećenja na licu mesta. Dobrima kulturne baštine koja su delimično ili ozbiljno oštećena i kojima prete dalja oštećenja treba dati prioritet za procenu na licu mesta. Slično tome, dobra koja su od izuzetnog značaja i pod rizikom mogu ući u uži izbor za procenu na licu mesta.
- 3 Razmotrite vrstu ekspertize koja će vam trebati za **procenu štete i rizika na licu mesta** (vidi stranicu 46), koja će osim pregleda štete i rizika, možda zahtevati i celokupnu procenu sigurnosti lokacije, kao i zgrada (ako postoje). Na primer, procena istorijske zgrade i zbirke nakon poplave na licu mesta može zahtevati pomoć građevinskog inžinjera koji je upoznat sa oštećenim strukturama baštine, i upravnika zbirki koji može proceniti štetu kao i rizike od raspadanja i plesni. Jednako tako, posleratna procena sličnih kulturnih dobara može prvo zahtevati sigurnosnu proveru eksplozivnih naprava.

U zavisnosti od nivoa i obima hitne situacije, procene o upotrebljivosti zgrada, kao što su škole, bolnice i domovi u zahvaćenom području provode se u sklopu hitnih intervencija. Ove procjene, međutim, ne moraju nužno dati prioritet lokalitetima i zgradama kulturne baštine. Stoga, kako bi se sinkronizirali napor, osigurajte da predstavnik institucije koja koordinira hitni odgovor učestvuje u analizi situacije za kulturnu baštinu.

- 4 Na osnovu dostupnih informacija, analizirajte **neposredne sigurnosne radnje** (vidi stranicu 73) koje su potrebne na svakoj lokaciji. Na primer, treba li mesto pokriti ili treba odrediti stražu da se zaštiti područje? U slučaju nematerijalnog nasleđa, razmotrite vrstu podrške koja je potrebna zajednici kako bi se oporavila od vanredne situacije.
- 5 Utvrdite vrste zaliha i opreme (Set alata, vidi stranicu 9) koji će vam trebati za procenu štete i rizika na licu mesta.
- 6 Koristeći **mapu dionika i aktera**, utvrdite koji bi vam dionici i akteri mogli dati dozvolu za rad na licu mesta, olakšati pristup, osigurati resurse, organizovati logistiku i pružiti stručnost za:
- procenu štete i rizika na licu mesta;
 - sigurnosne i stabilizacijske operacije na svakoj lokaciji;
 - evaluaciju i praćenje rada obavljenog na svakoj lokaciji.
- 7 Na osnovu dostupnih informacija o poželjnim lokalnim jezicima ili oblicima komunikacije u pogodenom području, identifikujte **strategije** za komunikaciju sa akterima vanrednih situacija, učesnicima, pogodenim zajednicama i medijskim grupama.

Planirajte aktivnosti prve pomoći na licu mesta

Nakon analize svih prikupljenih informacija, iskoristite ishode za izradu strateškog plana za primenu prve pomoći kulturnom nasleđu, navodeći sledeće:

- 1 Predviđeni vremenski period, veličina i obim, troškovi i ciljevi rada na licu mesta.
- 2 Uloge i odgovornosti uključenih institucija, aktera u hitnim slučajevima, kulturoloških pomagača i volonterskih grupa.
- 3 Formalne dozvole i konsultacije u zajednici neophodne za započinjanje procene na licu mesta i sigurnosnih i stabilizacijskih mera.
- 4 **Plan komunikacije:** koja sredstva komunikacije će se koristiti? Ko će biti glavni?
- 5 Priprema i resursi potrebni za obavljanje poslova na licu mesta, uključujući specifičnu dokumentaciju za dobra kulturne baštine pre događaja, kao i listu potrepština i opreme za rad na licu mesta.
- 6 Vrsta obuke na licu mesta ili orientacije koju zahtevaju volonteri i hitne pomoći pre prve pomoći.
- 7 Bezbednosni kriterijumi i kontrole kvaliteta za primenu prve pomoći.
- 8 Kriterijumi i načini evaluacije: ko će izvršiti evaluaciju?
- 9 Režim praćenja: ko će to učiniti? Koji će biti vremenski okvir?

Imajte na umu da će procene štete i rizika na licu mesta pružiti detaljnije informacije koje mogu promeniti ili poboljšati strateški plan za sprovođenje prve pomoći.

Šta je analiza sukoba?

Analiza sukoba je alatka koja pomaže da se identifikuju osnovni uzroci sukoba i razumeju okidači koji latentni sukob mogu da pretvore u nasilni. Ovi pokretači mogu uključivati namerno ciljanje na kulturno nasleđe.

Kako izvršiti analizu sukoba?

Metoda za analizu sukoba u tri koraka sažeta je u nastavku: zasniva se na smernicama Odeljenja za međunarodni razvoj (DFID) u Ujedinjenom Kraljevstvu i može se prilagoditi utvrđivanju prioriteta za prvu pomoć i obnovu kulturnog nasleđa.

- 1. Analiza uzroka sukoba.** Da bismo razumeli uzroke koji stoje iza sukoba, potrebno je analizirati političke, socijalne, ekonomski i sigurnosne ranjivosti. Ova analiza trebala bi obuhvatiti različita gledišta i uključivati sledeće elemente:
 - a. široka kontekstna analiza (istorija sukoba, fizičke i demografske karakteristike i strukturne nejednakosti);
 - b. mapa izvora napetosti i sukoba, koji mogu sadržavati kulturne simbole;
 - c. utvrđivanje veza između izvora napetosti u različitim sektorima, uključujući sektor kulturne baštine.
- 2. Analiza aktera** koji utiču ili su pogođeni sukobom. Ovo se fokusira na analizu kratkotrajnih poticaja i interesa i trebalo bi uključiti:
 - a. spisak svih aktera koji su direktno ili indirektno uključeni u sukob;
 - b. analizu interesa, odnosa, kapaciteta, mirovne agende, podsticaja za svakog aktera;
 - c. vizuelno mapiranje.

Napomena: Da bi se analizirali sukobi koji uključuju kulturno nasleđe, drugi korak treba da uključi mapiranje interesa i uloga u odnosu na pogodeno kulturno nasleđe.

3. Analiza dinamike sukoba. To se odnosi na procenu verovatnoće da će se sukob povećati, smanjiti ili ostati stabilan, kao i na dugotrajne i kratkotrajne okidače. Trebalo bi uključiti:

- a. analizu dugotrajnih trendova;
- b. procenu verovatnih kratkotrajnih okidača;
- c. procenu faktora koji mogu ubrzati ili usporiti dinamiku sukoba (razmotriti institucije i procese);
- d. razvoj scenarija sukoba.

Napomena: Da bi se analizirali rizici za pogodeno kulturno nasleđe tokom **ranog oporavka** (vidi stranicu 125), ovaj korak treba da uključuje procenu kako će strane u sukobu shvatiti radnje preduzete radi oporavka kulturnog nasleđa.

Vidjeti referencu na strani 155.

POBOLJŠAJTE VLASTITU SPREMNOST ZA HITNE SITUACIJE!

Ako bi se u vašem gradu dogodila hitna situacija i to bi uticalo na brojne zbirke i lokacije kulturne baštine:

- a) Ko bi po vama trebao biti uključen u izradu analize situacije?
- b) Kako biste ih kontaktirali?
- c) Imate li kartu svog grada koja pokazuje tačne lokacije svih lokacija kulturne baštine?
- d) Da li postoji lista prioriteta koja klasificuje značaj dobara kulturne baštine?

Šta sledi nakon analize situacije?

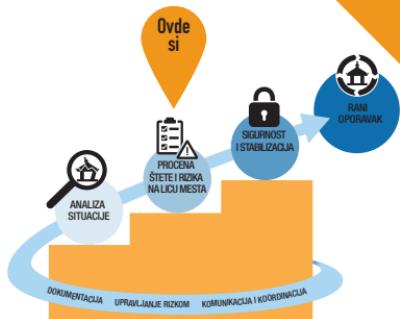
PRATEĆI VANREDNE slučajeve u vašem području, izvršili ste **analizu situacije** sa više zainteresovanih strana, članovima zajednice i relevantnim akterima u vanrednim situacijama; identifikovali ste materijalnu i nematerijalnu baštinu koja je pretrpela štetu i/ili postoji rizik od daljeg propadanja.

Koji bi trebao biti vaš sledeći korak?

Pročitajte da biste saznali.

KORAK DRUGI

PROCENA ŠTETE I RIZIKA NA LICU MESTA NAKON VANREDNE SITUACIJE

Šta je procena štete na licu mesta nakon vanredne situacije i procena rizika?

Sprovođenje **situacione analize** pomaže u identifikovanju materijalne i nematerijalne baštine koja zahteva brze inspekcije na licu mesta. Ovo je poznato kao **procene štete i rizika na licu mesta** nakon vanrednog događaja (after event).

Izbor dobara za takve procene zasniva se na njihovoj **važnosti**, stepenu štete koju su pretrpeli i riziku od dalje štete.

Procena štete i rizika na licu mesta uključuje vizuelni pregled i dokumentovanje štete i gubitaka. Korisno je za procenu neposrednih rizika koji, ako se ne leče, mogu naneti još veću štetu kulturnoj baštini. Na osnovu informacija pre vanrednog događaja, beleži obim fizičke štete i ono što se može spasiti. Uz to, procenjuje gubitke - na primer, način na koji je katastrofa uticala na ljudе, njihov prihod i njihovu infrastrukturu.

Važno je preuzeti integrisane procene štete i rizika za sve vrste kulturne baštine, tj. **pokretne, nepokretne i nematerijalne**. Ako se to ne učini, moglo bi doći do neefikasne upotrebe vremena i resursa i netačne procene potrebe za oporavkom. To je ključno jer će informisati **strateški plan** za sprovođenje aktivnosti na licu mesta koje su naznačene tokom analize situacije.

Tim koji sprovodi procenu štete i rizika na licu mesta u muzeju palate Hanuman Dhoka u Katmanduu, Nepal, 2015. Foto: ICCROM.

Zašto preuzeti procenu rizika i štete na licu mesta?

Inspekcija pogođenih lokacija iz prve ruke omogućava vam prikupljanje dodatnih informacija o stanju lokacije/zgrade/objekta koje nije bilo moguće dobiti ili proveriti tokom analize situacije.

Procena na licu mesta pruža priliku da:

- Procenite fizičku prirodu pogodjenog nasleđa u njegovom okruženju i identifikujete potrebne mere sigurnosti i stabilizacije.
- Zabeležite načine na koje je katastrofa zahvatila širu grupu učesnika, npr. razgovorom sa zajednicom, lokalnim čelnicima, prodavačima koji su prodavali suvenire na lokaciji ili u blizini lokacije ili operaterima obližnjih pansiona.
- Utvrdite neposredne rizike i mere ublažavanja istih.
- Procenite posebne troškove lokacije za sigurnosne i stabilizacijske akcije i potpuni oporavak.

Procena štete i rizika na licu mesta može se koristiti za osiguravanje potrebnih sredstava za prvu pomoć i oporavak kulturne baštine. Takva procena može informisati procenu potreba nakon katastrofe **Post Disaster Needs Assessment** (PDNA): multi-sektorsku metodu procene, koja pomaže pogođenim vladama da utvrde direktnе efekte, dugoročne uticaje i potrebe za oporavkom nakon velike katastrofe.

Neke zemlje imaju vlastite metode za procenu potreba za oporavkom nakon katastrofe. Procena potreba nakon katastrofe sprovodi se samo kada država zatraži pomoć od međunarodnih organizacija, poput Ujedinjenih nacija.

Kako biste preduzeli integriranu procenu štete i rizika na licu mesta?

Ispod je detaljni tok rada za integriranu procenu štete i rizika na licu mesta za građevinsko, pokretno (predmeti i kolekcije) i nematerijalno kulturno nasleđe.

Tok rada za procenu štete i rizika na licu mesta nakon vanredne situacije

Pripremite se

Koristite nalaze **analize situacije** kao osnovu za:

1 Pribavljanje dozvole i kontakata

Pribavite dozvolu od čuvara kulturne baštine, gde je to primenjivo, i koordinatora za vanredne slučajevе ili komandira štaba za ulazak na pogođena mesta. Pre događaja pribavite kontakt podatke osoblja ili čuvara koji imaju široko znanje o ugroženom nasleđu i njegovom stanju.

2 Pripremite tim.

Okupite i pripremite tim za sprovođenje procene štete i rizika na licu mesta. Tim bi trebalo oformiti u skladu sa vrstom opasnosti, razmerom vanredne situacije i vrstom pogođene kulturne baštine.

U slučaju vanrednog stanja velikog obima, procenu na više lokacija mogu izvršiti volonteri i profesionalci iz različitih područja, poput arhitekture, (konstruktivnog) inženjerstva, muzejskih studija, konzervacije predmeta i antropologije. Zavisno od prirode vanredne situacije i prouzrokovane štete, vojno osoblje i osobe koje odgovaraju na vanredne slučajevе, poput inženjera građevinske sigurnosti, mogu učestvovati u takvim procenama. Pored toga, u slučaju veće ili složene vanredne situacije mogu pružiti logističku podršku za sprovođenje procene.

Važno je da su timovi koji sprovode procene bili obučeni da obezbede doslednu dokumentaciju, uključujući:

- a. jednoobrazno korišćenje obrazaca za procenu i planova poda/skica za evidentiranje štete i rizika;
- b. fotografije na unapred određenim i standardnim snimcima (snimci izdaleka ili izbliza) koji ukazuju na određenu vrstu oštećenja ili gubitka;
- c. unapred definisanu i tačnu primenu stepena pronađene štete, tj. veću, umerenu ili manju, zajedno sa opisom štete koja je nanesena objektima, konstrukcijama i nematerijalnom nasleđu;

- d. korištenje prethodno dogovorenih formata za prikupljanje podataka o oštećenju i gubicima koji akteri u hitnim situacijama, zainteresovane strane i donatori mogu lako razumeti.

Pogledajte Priručnik na stranici 15 za neke primere standardizovane prakse dokumentovanja i predloze za obrasce za procenu štete i rizika.

Orijentacija za timove za procenu štete i rizika na licu mesta treba da uključuje postupke za osiguravanje lične sigurnosti. Pored toga, volonteri koji su ušli u uži izbor da rade procenu na licu mesta moraju biti upoznati sa socijalnim i kulturnim kontekstom područja i trebaju biti sposobni za komunikaciju sa pogodenom zajednicom na njihovom jeziku.

3 Prikopite podatke pre događaja

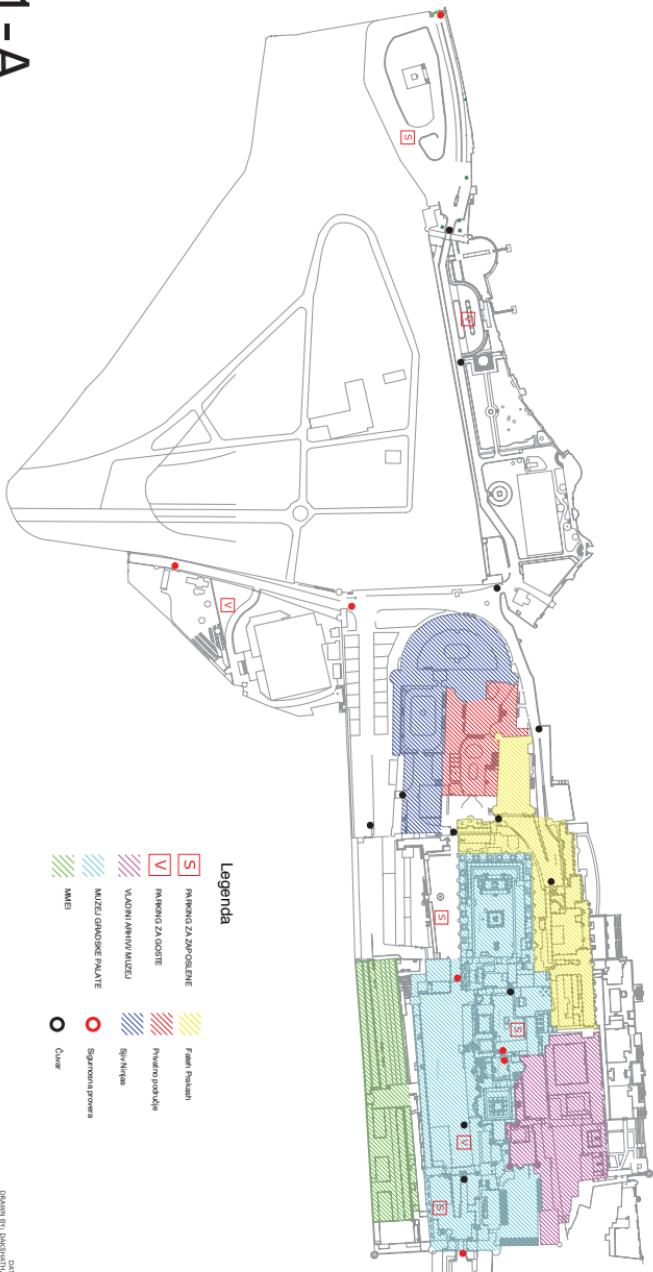
Prikopite sledeću dokumentaciju pre događaja:

- Kartu koja pokazuje geo-koordinate pogođenog kulturnog nasleđa.
- Mapu mesta (Set alata, stranica 11) ili najnoviju satelitsku sliku, ako je dostupna.
- Gde je primjenjivo, sakupite osnove, u suprotnom pripremite plan skica.
- Inventar same lokacije, koji opisuje vrstu, broj i lokaciju zgrada, predmeta i nematerijalnih elemenata.
- Fotografije pre katastrofe (prvenstveno izdaleka ili široke snimke) pogođenih mesta, zgrada, predmeta i nematerijalnog nasleđa.

 Imajte na umu da će se vrsta i važnost podataka značajno razlikovati u zavisnosti od vrste nasleđa koja je pogođena. Za jednu kulturnu ustanovu, poput muzeja, detaljni plan i inventar mnogo su važniji od mape velikih razmara sa geo-koordinatama. Jednako tako, za katastrofu koja obuhvata veliko područje, planovi pojedinih građevina mogu biti previše detaljni za potrebe vaše procene.

1-A

ZONIRANJE KOMPLEKSA I PLAN OSIGURANJA

PLANIRANJE UPRAVLJANJA RIZIKOM ZA GRADSKU PALATU, UDAIPUR

DRAWN BY: DASHRATH KAKDE
DATE: 25/07/2010
CHECKED BY: Rohit Jigyasu

Uzorak mape gradske palate, Udaipur, Indija, 2009. Fotografija: Rohit Jigyasu.

4 Alati i oprema

Prikupite alate za dokumentovanje oštećenja i rizika, kao što su kamera sa rezervnim baterijama i integrirani obrazac za procenu štete i rizika (vidi Set alata, stranica 15), koji je specifičan za kontekst i prilagođen korisniku.

Pripremite ličnu zaštitnu opremu u skladu sa vrstom opasnog događaja, npr. za proveru na licu mesta u poplavljenom području osigurajte vodootpornu obuću i zaštitne maske za lice sa mikrofilterima kako biste sprecili infekcije. Pogledajte opštu listu lične zaštitne opreme u Priručniku (pogledajte stranicu 10).

5 Logistika i sredstva komunikacije

Pripremite budžet za procenu na licu mesta, uzimajući u obzir troškove koji se odnose na:

- a. Transport
- b. Smeštaj
- c. Hranu i vodu za piće
- d. Sigurnost
- e. Sredstva komunikacije
- f. Opremu za snimanje podataka tokom procene
- g. Opremu za početno osiguranje lokacije, npr. konopce, upozoravajuću traku, znakove, putokaze, cerade itd.
- h. Osoblje

Kada je procena spremna, osigurajte potrebna sredstva i napravite aranžmane da postavite svu logistiku na svoje mesto.

 U slučaju velike vanredne situacije koja uključuje više lokacija, uspostavite kamp kancelariju u neposrednoj blizini pogodjenog područja, koja će služiti kao koordinacioni centar i baza operacija za timove koji vrše procenu na licu mesta.

6 Koordinirajte svoj plan

Uskladite svoj plan sa drugim akterima za vanredne slučajeve i agencijama koje deluju u tom području. Važno je to učiniti, jer se istovremeno mogu sprovoditi procene građevinske sigurnosti i upotrebljivosti ako se radi o javnim ustanovama. Takve zgrade obično uključuju muzeje, biblioteke, arhive i objekte baštine. Slično tome, agencije za upravljanje vanrednim situacijama mogu uspostaviti privremena skloništa na otvorenim prostorima unutar mesta baštine. Njihov rad može se podudarati sa procenama na licu mesta i akcijama sigurnosti i stabilizacije kulturne baštine.

Ako se mesta baštine koriste za postavljanje privremenih skloništa za vreme pružanja prve pomoći, savetujte se sa čuvarima kulturne baštine kako biste pružili smernice za sigurno korištenje lokacije.

Pregledajte lokaciju

- 1 Prošetajte u i oko lokacije i utvrdite je li pristup svim područjima slobodan ili je blokiran. Označite pristupne tačke na planu lokacije.
- 2 Identifikujte, označite i, ako je potrebno, pripremite sigurne putne rute do lokacije; posebno ulaz do mesta gde se vozila mogu približiti i gde se mogu parkirati. Takođe identifikujte sigurne izlaze i puteve za evakuaciju sa lokacije do sigurnih zona, u slučaju da postoji potreba za brzim begom.
- 3 Ako postoje vidljiva oštećenja na građevini, posavetujte se sa građevinskim inženjerom. Ako je sigurno ući, na planu označite siguran put za interni pristup. U slučaju da plan nije dostupan, izradite skicu plana.

Ne približavajte se zidu na udaljenosti koja je jednaka njegovoj visini pre nego što je provedena početna procena njegove stabilnosti. Držite se dalje od zabatnih zidova uokvirenih (nosećih) konstrukcija, koji su viši od drugih zidova i obično ranjiviji (pogledajte fotografiju).

Zid sa zabatom, Gujarat, Indija, 2015. Foto: Rohit Jigyasu.

- 4 Utvrdite glavne strukturne elemente: je li to uokvirena ili neuokvirena (nosiva) konstrukcija? Koju vrstu krova ima? To će pomoći u identifikovanju najugroženijih područja zgrade i onih kojih osobe koje pružaju prvu pomoć u kulturi i volonteri moraju biti svesni.
- 5 Uz pomoć lokalnih menadžera za vanredne slučajevе, identifikujte sigurne prostore za rad i skladištenje na lokaciji i oko nje, koju volonteri i osobe koje pružaju prvu pomoć mogu koristiti za preduzimanje sigurnosnih i stabilizacijskih akcija.

*Uokvirena struktura oštećena zemljotresom, Italija, 2017.
Foto: Eisuke Nishikana.*

- 6 Identifikujte i evidentirajte štetu koja se odnosi na osnovne usluge i infrastrukturu, npr. snabdevanje električnom energijom i vodom itd. Ako to još nije učinjeno, isključite snabdevanje vodom, električnom energijom i plinom. Imajte na umu da će vam kasnije trebati zaliha sveže vode i električne energije za stabilizaciju predmeta na lokaciji.
- 7 Otkrijte ima li lokacija vanjskih ili neželjenih ostataka ili opasnog otpada ili hemikalija koje zahtevaju odlaganje. Ako ima, označite to mesto na mapi lokacije. U takvim slučajevima moraju se pozvati specijalizovani stručnjaci obučeni za upravljanje i odlaganje otpada nakon katastrofe. Istovremeno proverite ima li na mestu polomljenih delova zgrade ili fragmenata dekorativnih elemenata koji bi trebali biti sanirani. Označite njihovo mesto na mapi lokacije.

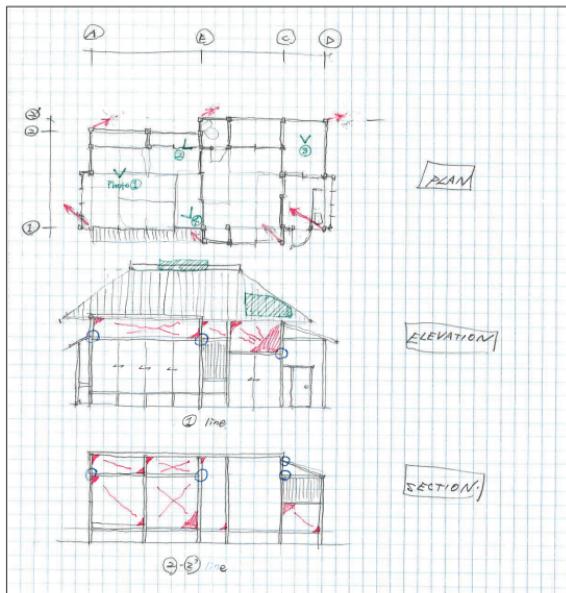

Zabeležite štetu i posledice katastrofe

Evidentirati štetu na nepokretnom nasleđu

- Označite štetu na mapi lokacije ukoliko se radi o arheološkim nalazištima, i na osnovama, uzvišenjima i delovima ukoliko se radi o zgradama kulturnog nasleđa (ako su dostupne); u suprotnom, zabeležite štetu na planu skice. Međutim, dok ste na lokaciji ili u zgradi, zabeležite samo glavnu štetu: vreme će biti ograničeno i od vitalne je važnosti dati prioritet akcijama reagovanja radi rešavanja kritičnih pretnji, na primer, delova zidova koji su na mestu urušavanja zbog naginjanja, izbočenja, raslojavanja ili velikih i dubokih pukotina. Za više informacija, pogledajte vodič o tipičnim oštećenjima nanesenim objektima kulturnog dobra uzrokovanim raznim opasnostima u Setu alata, stranica 28.

Primer skice plana, visine i preseka, Rim, 2018. Foto: Eisuke Nišikava.

- U slučaju pogodjenih zgrada: evidentirajte samo oštećenja na zgradi sa sigurne udaljenosti dok vam ovlašteni stručnjak ne odobri sprovođenje unutrašnjeg pregleda.
- Snimite kontekstualnu fotografiju oštećenja (dugi snimak ili snimak od vrha do dna) i zabeležite referentni broj fotografije na mapi lokacije / planu. Opišite vrstu oštećenja, njeno mesto i težinu na obrascu za procenu.

- 4 Identifikujte zgrade (u slučaju veće lokacije) ili prostorije (u slučaju pojedinačne zgrade) koje su pretrpele velika oštećenja na strukturnim i nestrukturnim elementima i označite njihovo mesto na odgovarajućim planovima. Za svaku zgradu pripremite zasebni obrazac za procenu i pomoću njega opišite vrstu i obim oštećenja. Ako je moguće, fotografišite štetu i označite njen referentni broj na planu.
- 5 Razgovarajte sa ljudima koji rade ili žive na lokaciji. Oni mogu imati dragocene informacije o tome šta je ispod ruševina ili o situaciji pre nego što ste stigli na mesto.
- 6 Evidentirajte ekonomski gubitke - na primer, gubitke u prihodu ili prihodu od prodaje ulaznica za pristup kulturnom dobru ili muzeju.

Za referentne vodiče i obrazac za pripremu procene rizika i štete za pokretnu i nepokretnu kulturnu baštinu, pogledajte Set alata, stranica 15.

Evidentirajte štetu nastalu na objektima i zbirkama kulturne baštine

- 1 Identifikujte i označite lokaciju prostorije/područja koja sadrži oštećene predmete kulturne baštine na osnovi, ako je dostupna; u suprotnom koristite skice planova.
- 2 Koristite **inventar** pre događaja i vlastiti vizuelni pregled kako biste utvrdili broj oštećenih predmeta i materijale od kojih su izrađeni, poput kamena, drveta, papira ili metala. Ove informacije treba zabeležiti na vašem obrascu za procenu štete i rizika.
- 3 Pokušajte prepoznati vrstu i obim oštećenja. Na primer, zabeležite jesu li predmeti slomljeni i/ili deformisani. Ispitajte jesu li predmeti mokri, suvi, zaprljani ili izgoreli. Zapišite svoja zapažanja na obrazac za procenu.
- 4 Zabeležite jesu li predmeti izloženi okolini ili opasnim materijalima, poput hemikalija ili ljudskog otpada.
- 5 Fotografišite oštećene predmete. Ako ih pronađete zajedno u jednoj ili više hrpa, napravite po jedan široki snimak svake hrpe. Zabeležite referentne brojeve snimljenih fotografija na obrazac za procenu i na osnovi.

Oštećene skulpture u Hanuman Doki, Katmandu, Nepal 2015.
Fotografije: Aparna Tandon, ICCROM.

Zabeležite efekte katastrofe na nematerijalnu baštinu

Razgovarajte sa relevantnim grupama u zajednici (verske vođe, ženske grupe, starešine, zanatska udruženja itd.) na koje je nematerijalno nasleđe uticalo i kako.

Koristite nalaze **mapa učesnika i aktera** pripremljenih tokom analize situacije kako biste identifikovali relevantne grupe u zajednici za takve konsultacije.

- 1 Guide the community to ensure they do not only take into Vodite zajednicu da osigurate da ne uzimaju u obzir samo velike festivali ili događaje. Razmotrite kategorije **UNESCO-ove Konvencije o zaštiti nematerijalne baštine iz 2003.** godine: verbalno izražavanje (uključujući jezik); scenske umetnosti; društvene prakse, rituale i svečane događaje; lokalno znanje/tradiciju; i zanatstvo.

Procena treba da obuhvati učinke, pristup i prenos pogođenog nematerijalnog nasleđa. Sve tri su jako povezane.

- 2** Dokumentujte materijalnu imovinu koja se odnosi na nematerijalno nasleđe (kao što su mesta, lokacije, predmeti, kostimi i alati). Materijalnu imovinu je najlakše proceniti. Mogu se koristiti iste metode kao što je opisano u gornjim odeljcima.

Šteta na materijalnoj imovini često ne utiče na nematerijalno nasleđe. Na primer, rituali se mogu nastaviti negde drugo ili se festivali mogu održavati sa novim kostimima. Međutim, ne zaboravite i na druge gubitke: na primer, gubitak pristupa tržištima i alatima može značiti gubitak prihoda za zanatlije.

- 3** Komunicirajte sa ljudima, uključujući izvođače, praktičare, duhovne vođe i starešine. Procena treba da razmotri kako su to nosioci nematerijalne baštine pogodeni. Na primer, katastrofa može dovesti do gubitka znanja ili može dovesti do raseljavanja, što može zakomplikovati prenos znanja ili tradicije. Raseljavanje može značiti i da tradicionalni iscelitelji ili sveštenici više ne mogu pristupiti svetim mestima da bi obavljali rituale.
- 4** Utvrditi i proceniti tradiciju i znanje. Ovaj korak procene je najteži: zahteva dobro razumevanje kako se razvijalo nematerijalno nasleđe, što će vam omogućiti da procenite obim promene koju je donela katastrofa i učinak koji to može imati sa vremenom. Vrlo često, umesto da potpuno izgube znanje ili tradiciju, katastrofa može dovesti do značajnih promena nematerijalnog nasleđa.

Na primer, povorka se može i dalje organizovati, ali buduće iteracije neće ići istom rutom. Slično tome, lokalne priče mogu se prepričavati drugačije, uzimajući u obzir elemente nedavnih katastrofa. Neophodno je da se u procenama nakon katastrofe zabeleže takve promene u praksi koje su izazvane katastrofom. One nisu nužno negativne i mogu ukazivati na otpornost nematerijalne baštine i njenih nosilaca.

Za obrazac za procenu učinaka katastrofe na nematerijalno nasleđe, pogledajte Set alata, stranica 22.

Procenite i evidentirajte neposredne rizike

Procena rizika nakon vanredne situacije pomaže neposrednoj proceni rizika tokom brzo promjenjive situacije u vanrednim situacijama. Pomaže u identifikovanju proaktivnih mera potrebnih za smanjenje rizika i spremnosti pre nego što kulturno nasleđe pretrpi nenadoknadiniv gubitak.

Tok rada za procenu rizika detaljno je opisan u nastavku:

- 1 Utvrdite moguće (prirodne ili uzrokovane ljudskim faktorom) rizike koje mogu predstavljati neposrednu opasnost za živote i/ili koje mogu prouzrokovati štetu na materijalnom i nematerijalnom nasleđu.

Razmotrite **primarne** kao i **sekundarne** opasnosti. Na primer, zemljotres kao primarna opasnost može izazvati sekundarne opasnosti, kao što su cunami, poplava, podmetanje požara ili vandalizam. Ako su ovi izvori opasnosti lokalizovani, identifikujte njihovo mesto u i oko lokacije/zgrade/zajednice.

Primarna opasnost	Sekundarna opasnost
Prirodne opasnosti	
Zemljotres	Požar, klizište, cunami, topljenje
Poplava	klizište, plesan, kristalizacija/isušivanje,korozija
Cunami	Požar, poplava
Uragan/ Tornado	Fire, wind damage
Požar	Oštećenje vodom, plesan, kristalizacija/isušivanje, Korozija
Vulkan	Požar, klizište, zemljotres
Opasnosti uzrokovane ljudskim faktorom	
Ratovanje	Požar, bombardovanje, rušenje
Teror	Požar, bombardovanje
Vandalizam	Rušenje, krađa

- 2** Utvrdite fizičke, socijalne, ekonomске, političke ili ranjivosti uzrokovane stavovima koje baštinu izlažu različitim opasnostima.

Ove ranjivosti se mogu identifikovati kako je opisano u nastavku:

- a. Koristite nalaze svoje **analize situacije** da biste shvatili kako i zašto je nasleđe oštećeno i kako može biti izloženo sekundarnim opasnostima. Na primer, loše održavana građevina baštine, koja je pretrpela štetu u uraganu, mogla bi i dalje biti izložena sekundarnim opasnostima, poput štete od požara i kiše. Nedostatak održavanja nasleđa mogao bi proizaći iz niza osnovnih socijalnih ili ekonomskih uzroka, poput nedostatka resursa ili tamo gde nasleđe pripada manjinskoj zajednici.
- b. Dok beležite oštećenja, posmatrajte kako priroda nasleđa može da ga učini osjetljivijim na sekundarne opasnosti. Na primer, mokri i zaprljani predmeti izrađeni od organskih materijala skloniji su napadima plesni i štetočina.
- c. Tokom procena na licu mesta zabeležite aktivnosti na lokaciji i oko nje ili u zajednici, što može stvoriti ili povećati ranjivosti i rizike. Na primer, sklonište ljudi na otvorenom prostoru uz mesto baštine moglo bi ga učiniti ranjivim na pljačku ili vandalizam, ili bi improvizovana kuhinja postavljena u blizini lokacije mogla izložiti mesto riziku od požara.

Provedite razgovore sa učesnicima i akterima na lokaciji kako biste procenili njihovu percepciju pretnji, ograničenja i potreba. Akteri i učesnici mogu biti menadžeri gradilišta, staratelji, čuvari i komšije.

- d. Za nematerijalno nasleđe, uzmite u obzir društvene procese koji utiču na prenos, pristup ili praksu nematerijalnog nasleđa. Na primer, znanje možda nije pogodeno, ali raseljavanje velikih razmara ili gubitak pristupa tržištima može značiti da će, srednjoročno i dugoročno, mlađe generacije izgubiti interes ili neće moći naučiti ili usvojiti određenu tradiciju iz njihove zajednice.

3 Da biste procenili neposredne rizike, izradite izjave o riziku.

Izjava o riziku objašnjava kako se primarne i sekundarne opasnosti mogu međusobno povezati sa ranjivostima i nivoima izloženosti, sa neposrednim uticajem na različite vrste kulturnog nasleđa i sigurnost ljudi.

Naprimjer: pukotine na stropu mogu prouzrokovati curenje u slučaju obilnih kiša, čime oštećuju istorijske enterijere i freske; ili odsustvo ograda i sigurnosnih sistema može izložiti manastir riziku pljačke.

Prilikom pripreme izjave o riziku uzmite u obzir sve moguće veze između ranjivosti, **primarnih i sekundarnih opasnosti** i nivoa izloženosti koji bi mogli povećati negativne efekte katastrofe (vidi sliku dole).

Izrada izjave o riziku stoga može potrajati. Ovaj se posao može izvoditi van lokacije, dok vi prikupljate podatke.

Primarna opasnost

Obilne kiše

Sekundarne opasnosti

Lokalizovano plavljenje; Prekid napajanja

Ranjivosti: Muzej smešten u nizinskom području; magacin za organske kolekcije u podrumu; putevi su u lošem stanju.

Verovatni učinci na nasleđe i ljude:

Podrum muzeja poplavljen, organski predmeti su mokri; evakuacija osoblja i posetioca odgođena zbog potopljenih puteva; prekid napajanja sprečava otvaranje vrata i prozora sa elektronskim upravljanjem; otežana je komunikacija i reagovanje u hitnim slučajevima; dugotrajni nestanak struje mogao bi prouzrokovati rast plesni i oštetiti mokre kolekcije.

Uticaji zemljotresa i cunamija u Tohokuu: Japan

11. marta 2011. zemljotres jačine 9,0 pogodio je severoistočnu obalu Honšu, najveće ostrvo u Japanu. Usledio je veliki i snažni cunami koji je poplavio obalu istočnog Japana i poplavio delove grada Sendai, uključujući aerodrom i mnoga tradicionalna naselja. Zemljotres je također naneo štetu na brani, što je rezultovalo nizvodnom poplavom. Cunami je rezultovao izlivanjem nafte zbog prevrtanja kontejnera, što je dovelo do požara; izazvao je i eksplozije u nuklearnoj elektrani.

*Kolaps zgrade izazvan cunamijem na istoku Japana, 2011.
Fotografija: Bord of Miyagi prefektura.*

U ovom slučaju, zemljotres je bio primarna opasnost i izazvao je povezane sekundarne opasnosti kao što su zemljotresi, cunami, poplave, požari i nuklearne nesreće. Japanska blizina mora i njegov geolokacijski položaj izlažu zemlju opasnostima, poput zemljotresa i cunamija. Pored toga, prisustvo tankera za naftu i nuklearnog reaktora u tom području pokazalo se ranjivostima, što je zauzvrat izazvalo požare i nuklearno zračenje.

Kombinovani efekat ovog lanca opasnih događaja usmrtio je više od 19.000 ljudi, uzrokovao stotine hiljada beskućnika, a vitalnu infrastrukturu, uključujući puteve i elektrane, ostavio uništenu. Nadalje, zableženo je više od 700 slučajeva oštećenja kulturne baštine. Mnoge zgrade baštine pretrpele su konstruktivna oštećenja manjeg do srednjeg nivoa usled zemljotresa. U delovima pogođenog područja valovi cunamija odneli su istorijske i vernakularne objekte i zbirke.

Dalje u unutrašnjosti zemlje, van obima cunamija, poplavom je oštećeno arheološko nalazište i drugo pokretno nasleđe, nastalo kao rezultat oštećenja brane. Pokretna baština takođe je kontaminirana nuklearnim zračenjem, što je zauzvrat odgodilo njen oporavak. Prekid napajanja električnom energijom na pogođenom području izložio je vlažne, organske materijale, poput drveta i papira, rizik od plesni i drugih oblika biološkog propadanja.

Referenca na stranici 159.

- 4 Utvrđite nivo rizika (nizak, srednji ili visok) za svaku izjavu o riziku na osnovu prirode i verovatnoće primarnih i sekundarnih opasnosti i vrste potencijalnog uticaja na sigurnost ljudi i vrednosti baštine. Na primer, nakon zemljotresa, rizik od urušavanja zgrade za vreme naknadnih potresa zbog konstruktivnih pukotina je veliki. Međutim, rizik od kolapsa u slučaju lokalizovanih poplava, uzrokovanih kombinacijom jakih kiša i curenja vode kroz manju pukotinu na stropu iste zgrade, relativno je nizak.

Pogledajte Set alata, stranicu 14 za obrasce i druge resurse koji će vam pomoći da procenite trenutne rizike..

Sastavite podatke

- 1** Sistematski digitalizujte obrasce za ocenu i skice za svaku vrstu nasleđa odmah nakon procena na licu mesta. Pomoći će u sprečavanju gubitka podataka i razmeni informacija u lako upotrebljivom formatu. Trebali biste planirati digitalizovati rezultate svakodnevno, zato osigurajte da imate na raspolaganju način digitalizacije i redosled radova pre početka terenskog rada. Svaka komponenta nasleđa ili imovine trebala bi biti lako prepoznatljiva pomoću jedinstvenog identifikacionog broja (vidi Set alata, stranica 42).
- 2** Za intervjue sa zainteresovanim stranama: prikopite beleške ili transkripte intervjeta i čuvajte ih zajedno sa ostalim podacima. Obavezno navedite ime izvora, datum i mesto razgovora i, ako je moguće, način kontaktiranja sagovornika.
- 3** Preuzmite fotografije kamere i spojite ih sa digitalnom kopijom osnove preko njihovih referentnih brojeva. Takođe možete ukloniti mašinski generisani naziv datoteke ili broj preuzete slikovne datoteke i zameniti ga imenom datoteke koje ukazuje na lokaciju, datum i vrstu oštećenja u obliku kratkih kodova. Ovo je posebno važno u slučaju procena koje pokrivaju nekoliko lokacija i/ili onih koje se sprovode u različitim fazama. Uverite se da su imena datoteka i kodovi dosledni i razumljivi svima koji su uključeni u procenu i prikupljanje podataka.
- 4** Povežite podatke sadržane u obrascu za procenu sa mapom mesta, osnovama i fotografijama oštećenja sastavljanjem jedne jedinstvene datoteke.
- 5** Ako to niste mogli učiniti na lokaciji, pripremite izjave o riziku i odredite nivo rizika za svaku izjavu.
- 6** Prikupite, kategorizujte i sačuvajte sve podatke prikupljene sa lokacije u standardizovanu bazu podataka kako biste osigurali lak pristup i analizu.

Alat za kompilaciju i vizualizaciju

Za izgrađena skladišta baštine i kulture, aplikacija **Geografski informativni sistemi (GIS)** instalirana na vaš mobilni telefon ili tablet može biti vrlo korisna za dokumentaciju na licu mesta. Obrasci za procenu štete i rizika mogu se ispuniti van mreže u okviru GIS alata, a fotografije se mogu priložiti direktno, tako da se svi obrasci i fotografije mogu držati zajedno. Nakon što se vaš mobilni telefon poveže sa Internetom, obrasci i fotografije mogu se izvesti direktno u centralnu bazu podataka. Važno je napomenuti da će sve aplikacije koje odaberete za snimanje, sastavljanje i vizualizaciju podataka, morati biti prilagođene, a timovi za procenu tražit će smernice za upotrebu na terenu.

Videti referencu na strani 158.

Pripremite izveštaj o proceni

Na osnovu ankete sa lica mesta, pripremite konsolidovani izveštaj o proceni koji uključuje sledeće informacije:

- Značaj pogođenih dobara (lokacija nasleđa/kolekcija/tradicija).
- Priroda katastrofe ili sukoba. Šta se desilo? Kada? Kako je to uključivalo kulturno nasleđe?
- Opis štete na izgrađenom i pokretnom nasleđu i efekti katastrofe na nematerijalno nasleđe. Ovo treba sadržavati kratki opis vrste štete/učinka, lokacije (sa referencom na osnovnu mapu, mapu lokacije i tlo ili skice planova, tamo gde je to potrebno) i moguće uzroke. Uključite jednu fotografiju za ilustraciju svakog predmeta oštećenja. Za nematerijalno kulturno nasleđe, opis bi mogao sadržavati detalje na koje su aspekte to uticali: materijalni elementi, ljudi i/ili znanje/tradicija.
- Gubitke (ako ih ima), u odnosu na ljude, specifični dohodak i/ili infrastrukturu o kojima je reč, i dugoročne negativne efekte gubitaka na pogođeno kulturno nasleđe.

- Izjave o riziku zasnovane na identifikaciji opasnosti, ranjivosti i posledičnim rizicima za različite vrste dobara.
- Neposredne mere osiguranja i stabilizacije na licu mesta potrebne za sva pogođena dobra.
- Resurse potrebne za osiguranje i stabilizaciju pogođenih dobara, zajedno sa definisanim rokovima.

Izveštaj mora sadržavati datum, podatke o autoru, imena i kontakt detalje svih koji su uključeni u procene na licu mesta, zajedno sa njihovim odgovornostima. Takođe bi trebalo spomenuti imena svih onih sa kojima je obavljen razgovor tokom procene.

Ažurirajte plan za sprovođenje aktivnosti na licu mesta

Konsolidovani izveštaj o proceni štete i rizika može se koristiti za razradu plana za sprovođenje **sigurnosnih i stabilizacionih akcija na licu mesta identifikovanih tokom analize situacije** (vidi stranicu 37). To je posebno korisno za davanje prioriteta radnjama specifičnim za određenu lokaciju - na primer, pružanje privremenog pokrivača izloženim, oštećenim strukturnim elementima. Takođe pomaže u određivanju vrste resursa i stručnosti potrebne za stabilizaciju svakog pogođenog dobra kulturne baštine

Procena potreba nakon katastrofe (PDNA)

Cilj PDNA je izvršiti procenu potreba i razviti okvir oporavka, koji će se uklapati u zajedničke zahteve za finansiranje u hitnim slučajevima (npr. hitni humanitarni apeli) i može poslužiti kao osnova za uspostavljanje prioriteta oporavka na nacionalnom nivou. Kako je PDNA namenjena da informiše o prikupljanju sredstava, obično se provodi u roku od četiri do šest nedelja od katastrofe.

Najdirektniji ishod PDNA-e je izveštaj koji se sastoji od dva dela: **procene potreba i okvira oporavka**. Ovaj izveštaj predstavlja zbirku različitih sektorskih izveštaja, uključujući izveštaj o kulturi.

PDNA je postupak koji vodi država i sprovodi se zajedno sa relevantnim UN-ovim partnerima. Zavisno od konteksta i uticaja katastrofe na vladine **kapacitete**, vlada može zatražiti da UN preuzme vodstvo. Tokom procene, PDNA se oslanja na široko učešće organizacija, zajednica i pojedinaca; međunarodnih organizacija i stručnjaka; lokalne uprave, pogođene zajednice, lokalnog rukovodstva (formalno, tradicionalno i versko); glavnih službenika osiguranja; i privatnog sektora.

U većini slučajeva PDNA za sektor kulture vode vlada i Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO), zajedno sa timom stručnjaka iz različitih kulturnih područja (arhitekte, inžinjeri, muzejski radnici, antropolozi, arheolozi, itd.).

Poglavlje za procenu kulture uključeno je u socijalnu komponentu PDNA smernica.

PDNA i njegova interakcija sa koracima u okviru prve pomoći kulturnog nasleđa.

Način na koji **analiza situacije i procena štete i rizika na licu mesta** uzajamno deluju sa PDNA zavisi od toga kada se svaka od njih sprovodi. U principu, jedno se lako može nadopuniti drugim, zavisno od toga koje se pre izvrši. Budući da ni prva pomoći, niti PDNA nemaju fiksni vremenski raspored, to će se razlikovati od slučaja do slučaja.

Izvor: Elke Selter, Škola orijentalnih i afričkih studija, Univerzitet u Londonu, Velika Britanija.

Videti referencu na strani 159.

Poboljšajte svoju spremnost za procene štete na licu mesta i procene rizika nakon događaja na dobrima kulturne baštine.

Razmotrite sledeća pitanja:

- Jeste li pripremili popis svih dobara kulturne baštine i proverili postoji li mapa koja pokazuje njihove koordinate?
- Imate li posebne informacije o dobrima kulturne baštine od pre događaja, poput inventara, planova, fotografija i izveštaja o stanju?
- Jeste li pripremili uzorak obrasca za procenu štete i rizika, primjenjiv na različite vrste dobara kulturne baštine u vašem području?
- Jeste li prepoznali stručnjake za baštinu i menadžere za vanredne situacije koji će moći provesti procenu štete i rizika u vašem području?
- Jeste li testirali svoj obrazac za uzorce sa timom za procenu i zajedno razvili sistem za kompilaciju i vizualizaciju podataka?
- Da li ste napravili institucionalne aranžmane za finansiranje naknadnih procena štete i rizika?
- Jeste li uspostavili vezu sa lokalnom institucijom zaduženom za upravljanje vanrednim situacijama i napravili aranžmane za koordinaciju procene sigurnosti spomenika kulturne baštine?

Šta sledi nakon procene štete i rizika na licu mesta?

SLEDEĆI VANREDNU SITUACIJU u vašem području, vi i vaš tim pružatelja prve pomoći u kulturi izvršili ste **analizu situacije i procenu štete i rizika na licu mesta** za pogodeno kulturno nasleđe. Oba ova koraka izvedena su u koordinaciji sa relevantnim akterima u vanrednim situacijama i uz učeće relevantnih aktera i lokalne zajednice. Kao rezultat toga, uspeli ste identifikovati prioritete za osiguravanje i stabilizaciju struktura, predmeta i nematerijalnog nasleđa.

Kako ćete dalje?

Pročitajte da biste saznali.

TREĆI KORAK

SIGURNOST

I

STABILIZACIJA

Šta su sigurnost i stabilizacija?

Akcije koje stabilizuju pogodeno nasleđe i sprečavaju dalju štetu i gubitak smanjenjem rizika zajednički se nazivaju sigurnosnim i stabilizacijskim akcijama.

Ove akcije su privremene prirode i imaju za cilj pružanje adekvatne podrške oštećenom nasleđu tokom hitnih slučajeva dok ne bude moguće izvršiti potpune konzervatorske tretmane.

Akcije sigurnosti i stabilizacije zavise od konteksta i ne odvijaju se uvek određenim redosledom. Bez obzira na to, da bi intervencija bila uspešna, presudno je postojanje detaljne dokumentacije o baštinskom dobru i preduzetim radnjama za njegovu stabilizaciju i osiguranje.

Hitna stabilizacija u praksi na radionici u Šufu, Liban, 2014.
Foto: ICCROM-ATHAR.

Osnovne sigurnosne i stabilizacijske aktivnosti uključuju:

- Podizanje ograda oko pogođenog mesta ili zbirke.
- Pružanje privremenih pokrivača (vidi Set alata, stranica 73) za izložene izgrađene elemente, fragmente i predmete.
- **Evakuacija** predmeta kulturne baštine **nakon vanredne situacije** na sigurniju, privremenu lokaciju.

- **Spašavanje** oštećenih zbirki kulturne baštine, fragmenata zgrada i dekoracija. Ova radnja uključuje sortiranje, stabilizaciju površinskim čišćenjem i/ili sušenjem predmeta.
- Pružanje **privremenog sigurnog skladišta** za evakuirani i spašeni materijal kulturne baštine.
- **Sušenje** zgrade ili građevine nakon poplave.
- **Podmetanje** zida ili drugog nosivog konstruktivnog elementa za privremenu podršku.

Akcije sigurnosti i stabilizacije nematerijalne baštine razlikuju se od gore spomenutih. Za nematerijalno nasleđe važniji je nastavak ugrožene tradicije ili sistema znanja neposredno nakon katastrofe ili sukoba. Za više detalja pogledajte odjeljak o osiguranju nematerijalne baštine..

Ko može sprovoditi sigurnosne i stabilizacijske akcije?

Obučeni **stručnjaci za pružanje prve pomoći u kulturi** i kvalifikovani stručnjaci za kulturno nasleđe koji imaju prethodno iskustvo u zaštiti nasleđa u vanrednim situacijama mogu identifikovati, odrediti prioritete i pomoći u sprovođenju sigurnosnih i stabilizacionih akcija. Ovi profesionalci uključuju, ali ne moraju biti ograničeni na: konzervatore, arheologe, kustose, arhivare, građevinske inžinjere, arhitekte konzervatore, antropologe i stručnjake za nematerijalnu baštinu.

Mirovne snage UN-a pomažu u operaciji spašavanja u L'sentr d'Art (Le Centre d'Art) na Haitiju, 2010.Foto: ICCROM.

Vojno osoblje, vatrogasci i timovi za potragu i spasavanje često su obučeni da izvrše hitnu struktturnu stabilizaciju. Međutim, možda im nedostaje razumevanje istorijskih građevina i njihovih specifičnih mehanizama urušavanja, pa, gde god je to moguće, potražite savet građevinskog inženjera i arhitekte za zaštitu. Hitne službe mogu takođe olakšati i pomoći u operacijama evakuacije i spašavanja nakon vanredne situacije. U situacijama kada je pristup ograničen ili su objekti nesigurni, vojno osoblje ili vatrogasci mogu pomoći u spašavanju objekata pomoću specijalizovane opreme.

Za intervencije većih razmara, volonteri i članovi lokalnih zajednica trebaju biti aktivno uključeni i obučeni na licu mesta za izvođenje određenih sigurnosnih i stabilizacijskih akcija pod nadzorom. Takve akcije mogu uključivati dokumentaciju, transport predmeta, razvrstavanje otpadaka, pripremu **podupirača** i popis zaliha.

Svaka hitna situacija je različita i zahteva prilagođeni odgovor. Stoga je vitalno da čak i obučeni volonteri dobiju neke smernice za sprovođenje određenih akcija. Ipak, kako bi se pružila pravovremena i dosledna prva pomoć, neophodno je pre katastrofe osposobiti stručnjake za kulturno nasleđe, hitne službe i volontere.

Obuka za prvu pomoć kulturnom nasleđu na Mediteranu: projekt PROMEDHE

PROMEDHE (Protecting Mediterranean Cultural Heritage during Disasters-Zaštita mediteranske kulturne baštine u vreme katastrofa) je višepartnerska inicijativa italijanskog Odeljenja za civilnu zaštitu, koju finansira Generalni direktorat Evropske komisije za civilnu zaštitu i humanitarnu pomoć (General Directorate of the European Commission for Civil Protection and Humanitarian Aid-DG ECHO). U okviru ove inicijative, ICCROM je pozvan da obuči timove koji čine kombinaciju stručnjaka iz civilne zaštite i kulturne baštine iz pet zemalja mediteranske regije. Ciljevi su bili razviti kapacitete i zajedničke standardne operativne procedure za pružanje prve pomoći kulturnom nasleđu nakon prirodnih katastrofa. Kao rezultat obuke, zemlje učesnice nastavile su sa sprovodenjem nacionalnih radionica za obuku profesionalaca u civilnoj zaštiti, stručnjaka za baštinu i drugih volontera, jačajući svoje nacionalne kapacitete za sprovodenje prve pomoći u oblasti kulturne baštine većih razmara.

Videti reference na strani 165.

Ćita di Castello (Città di Castello), Italija, 2017.
Fotografija: PROMEDHE i ICCROM.

Kako sprovesti sigurnosne i stabilizacione akcije za pokretnu i nepokretnu kulturnu baštinu?

Akcije sigurnosti i stabilizacije kulturnog nasleđa zavise od konteksta i u skladu sa tim variraju. Ipak, sledeće radnje mogu pomoći u nesmetanom sprovođenju određenih mera, bez obzira na vrstu nasleđa i prirodu vanredne situacije.

Osigurajte lokaciju

Pre nego što preduzmete mere za stabilizaciju pokretnog ili nepokretnog nasleđa na lokaciji, morate obezbediti sigurnost i ući u nju. Svo osoblje mora biti **informisano o rizicima** i mora biti opremljeno odgovarajućom ličnom zaštitnom opremom (vidi Priručnik, stranica 10). Sledeće akcije pomoći će da se osigura da stranica bude osigurana i bezbedna za početak rada:

- Postaviti sigurnosne barijere.** Kada se završi procena oštećenja i rizika na licu mesta, ogradite sva područja koja se smatraju nesigurnim i postavite sigurnosne i zaštitne barijere oko pogodenog mesta ili zbirke.

Pregrade i trake upozorenja pomažu upozoriti ljudi i osigurati teško oštećenu crkvu, Filipini, 2013. Fotografija: Aparna Tandon, ICCROM.

Ako postoji sumnja u opasnost od urušavanja konstruktivnog ili visećeg elementa, stvorite kružnu tampon zonu oko elementa, osiguravajući da je radijus zone jednak visini dotičnog elementa.

- 2 Proverite komunalne usluge.** Tamo gde je primjenjivo, proverite mogu li se odvodi za plin, struju i vodu sigurno koristiti na lokaciji.
- 3 Postavite znakove.** Instalirajte odgovarajuće natpise oko ograđenih područja. Oznake bi trebale biti velike, jasno vidljive i lako prepoznatljive za svo osoblje.
- 4 Osigurajte staze.** Identifikujte puteve i pristupne rute i jasno ih označite na mapi lokacije i osnovi (ako su dostupni). Ako su staze sigurne, uklonite ostatke sa puta da biste poboljšali pristup. To može uključivati uklanjanje nestabilnih nadvijenih i nekonstruktivnih elemenata, kao što su krovne pločice (crep), dimnjaci i drvene ploče, ili osiguravanje poda ako su prisutne velike rupe.

Pre nego što uklonite prekomerne elemente ili fragmente sa istorijske građevine, obavezno dokumentujte njihov položaj i vrstu, kao i ozbiljnost nastale štete. Fotografišite (jedan izbliza i jedan dugi snimak) i zabeležite položaj elemenata ili fragmenata na mapi mesta/poda. Ako imate nedoumice oko uklanjanja elemenata konstrukcije, pitajte građevinskog inženjera kako to učiniti bezbedno.

- 5 Obezbedite privremeni pokrivač.** U slučaju konstruktivnog kolapsa, izložene strukture i zarobljeni objekti kulturne baštine trebaju biti privremeno pokriveni dok se ne preduzmu dalje mere. Pogledajte kako pružiti privremenu zaštitu u Set alata, stranica 73.
- 6** Ako se ostave izloženi, malteri i organski materijali mogu se brzo pokvariti. Pokrivanje izložene gomile predmeta kulturne baštine strogo je **privremena mera** koja ne bi trebala trajati duže od nekoliko dana.
- 7 Uklonite opasni otpad.** Nakon prirodne katastrofe ili događaja izazvanog sukobom, mesta baštine mogu sadržavati opasne materijale i otpad: na primer: eksplozive, hemikalije, naftu, PVC cevi, izolaciju ili vatrootporne materijale. U takvim slučajevima, identifikujte i konsultujte stručnu agenciju koja je odgovorna za sigurno odlaganje pronađenog materijala pre preduzimanja bilo kakvih drugih radnji na licu mesta.

Kako učiniti poplavljeni mesto sigurnim

U slučaju poplave, procena štete na licu mesta i procena rizika treba da uključuje konsultacije sa imenovanim stručnjacima za klasifikaciju poplavnih voda o vodosnabdevanju - na primer, da li je čista (sigurna za piće), siva ili crna? Tamo gde je voda klasifikovana kao siva ili crna, rizik od biološke kontaminacije je veliki, jer može sadržavati hemikalije i/ili kanalizaciju. U takvim je slučajevima važno dekontaminisati lokaciju u dogovoru sa stručnjacima i izolirati kontaminisani istorijski materijal stavljanjem u zatvorene posude ili plastične vreće.

[Videti reference na strani 162.](#)

8 Osigurajte da su mokre strukture i površine temeljno isušene.

U slučaju da zgrada, konstrukcija ili dekorisana površina pretrpi značajna oštećenja na vodi, važno je da se isuše kako bi se sprečilo:

- iskriviljenje i truljenje drvenih elemenata;
- pukotine u gipsu;
- rast plesni;
- pojava mrlja;
- migracija soli.

Bitno je ne pokušavati prebrzo isušiti stare konstrukcije. Brze promene nivoa vlage mogu oštetiti tanke drvene elemente, povećati migraciju soli u zidovima i rezultovati pukotinama gipsa. Da bi se mokre konstrukcije i površine osušile:

- Proverite i očistite začepljenja iz odvoda za izbacivanje vode. Na kosim površinama uklonite ostatke koji mogu sprečiti odvod vode.
- Koristite kante i pumpe za uklanjanje zaglavljene vode.

Kritična oštećenja verovatnija su u zgradama u kojima je bila voda koja brzo teče (na primer, na obroncima ili u blizini probijene brane), gde je nivo vode u zgradi (ili je bio) veći od 1 m, ili ako su nosivi zidovi napravljeni od sirove zemlje. U ovom slučaju, zatražite pomoć građevinskog inženjera za procenu oštećenja konstrukcije ili potrebu za stabilizacijskim akcijama pre ispumpavanja vode.

- Uklonite blato i ostatke jer zadržavaju vlagu i usporavaju proces sušenja. Ne čekajte da se blato i ostaci osuše. Blato je sigurnije i lakše se uklanja kad je mokro.
 - Izbjegavajte rastvore za čišćenje koji zarobljavaju vlagu ili ometaju njeno kretanje unutar istorijskih materijala.
 - Uklonite mokre tepihe i podne/zidne obloge.
 - Odmaknite nameštaj od zidova i uklonite predmete obešene na zidovima kako biste ubrzali proces sušenja. Pogledajte **evakuaciju nakon vanredne situacije** na stranici 80.
 - Ako je moguće, uklonite metalne elemente koji su u dodiru sa vlažnim gipsom kako biste izbegli prljanje i rđanje.
 - Proverite jesu li otvori koji su vam potrebni za isušivanje zgrade na bilo koji način zatvoreni. Za više informacija pogledajte Set alata, stranica 92.
- 9 Odrediti** i postaviti prostore za rad i za privremeno skladištenje predmeta kulturne baštine, fragmenata i dekorativnih elemenata.

Ostale sigurnosne i stabilizacijske akcije

Uz pomoć svog tima prikupite potreban pribor i provedite druge unapred identifikovane mere sigurnosti i stabilizacije. To može uključivati:

- Evakuaciju nakon vanredne situacije
- Spašavanje
- Hitnu stabilizaciju istorijskih građevina

Pogledajte sledeće odjeljke za detaljne opise svake od ovih radnji.

Možda ćete morati primeniti višestruke mere sigurnosti i stabilizacije na ugroženom mestu kulturne baštine.

Evakuacija nakon vanredne situacije

Evakuacija nakon vanredne situacije postaje neophodna kada se zgrada ili građevina u kojoj se nalaze objekti kulturne baštine proglaše nesigurnom za upotrebu, ali se učini dovoljno stabilnom za evakuaciju predmeta. Uključuje **dokumentaciju, pakovanje i transport** predmeta na privremeno sigurno mesto.

Evakuacija nakon vanredne situacije može uključivati tehničku pomoć vatrogasaca i/ili vojnog ili civilnog osoblja, jer su obučeni za evakuaciju ljudi iz nesigurnih zgrada. Međutim, potrebne su im smernice o tome šta i odakle evakuirati, kao i uputstva o sigurnom rukovanju baštinskim objektima.

Pouke iz evakuacije Hanuman Doka palate muzeja nakon vanredne situacije: Nepal

Nakon zemljotresa 2015. godine u Katmanduu u Nepalu, delovi palače Hanuman Doka, u kojima se nalazio muzej, proglašeni su nesigurnim za upotrebu zbog velikih strukturnih oštećenja. Mujejsko osoblje zatražilo je pomoć od nepalske vojske za evakuaciju Zlatnog prestola i drugih značajnih predmeta. U vreme evakuacije nije bio dostupan inventar koji bi naznačio mesto svakog predmeta. Kao rezultat, vojno osoblje moralo je potrošiti više vremena nego što se smatralo sigurnim da locira predmete koji su bili od velikog značaja. Tokom evakuacije naišli su na poteškoće pri manevrisanju Zlatnim prestolom kroz vrata zadnjeg sprata zgrade. Zbog toga su delovi prestola morali biti demontirani pre nego što je bio uklonjen iz zgrade.

Nepalsko vojno osoblje evakuira mujejski predmet.

Fotografija: Aparna Tandon, ICCROM.

Direktor muzeja i službenik za dokumentaciju bili su na licu mesta kako bi pružili pomoć i službeno preuzezeli starateljstvo nad evakuiranim predmetima. Nakon što su evakuisani iz zgrade, Zlatni prestol i drugi predmeti držani su u dvorištu Palate dok danima kasnije nije pronađena sigurnija lokacija. Vojska je pružala danonoćno obezbeđenje da ih zaštiti.

Ključne pouke koje se mogu izvući iz ovog iskustva:

- Kako bi se bolje pripremili za evakuaciju nakon vanredne situacije, višestruke kopije osnova, koji jasno ukazuju na lokacije i dimenzije najznačajnijih objekata, trebaju biti stavljenе na raspolaganje pružaocima prve pomoći kulturnom nasleđu. Međutim, kako bi se obezbijedila sigurnost objekata, ove osnove u svakom trenutku moraju se smatrati poverljivim materijalom za sve osim za grupu za prvi odgovor (interventni tim).
- Evakuacija predmeta kulturne baštine trebala bi se preduzeti samo ako je obezbeđena sigurnija privremena lokacija i ako postoji potrebna logistika za operaciju.
- Neophodna je prethodna obuka službenika za vanredne slučajeve i stručnjaka za baštinu zaduženih za prikupljanje podataka o načinu rukovanja, pakovanja, dokumentovanja i transporta predmeta tokom vanrednih situacija.

[Vidjeti referencu na strani 167.](#)

Kako izvršiti evakuaciju nakon vanredne situacije?

Sledeći tok rada za evakuaciju nakon vanredne situacije izvučen je iz Priručnika za hitnu evakuaciju pre događaja, **Ugrožena baština: Hitna evakuacija kolekcija baštine**. Imajte na umu da bi se odluka o evakuaciji predmeta sa nesigurne lokacije trebala doneti na osnovu **naknadne procene štete na licu mesta i procene rizika**.

Dozvola

Pre evakuacije kulturnih dobara, osigurajte dozvole kod čuvara kulturne baštine i pobrinite se da oni ili članovi osoblja budu prisutni na licu mesta kako bi dali savete i nadgledali celokupnu operaciju.

Dokumentacija. Potreban je službeni dokument o dozvoli u kojem se navodi da je čuvar kulturne baštine dao dozvolu da 'x' broj osoba koje pružaju prvu pomoć kulturi evakuira 'x' broj predmeta i prenese ih na drugo sigurno mesto (navedite tačno ime lokacije i geo-koordinate). Na ovom dokumentu treba biti potpis čuvara kulturne baštine, zajedno sa ostalim važnim detaljima, kao što su datum, vreme i mesto.

Pripremite se

1 Okupite tim za evakuaciju. Trebalo bi uključiti sve službenike koji su direktno zaduženi za kolekcije koje treba evakuirati. Izaberite vođu tima koji može objasniti obim i ciljeve operacije i dodeliti određene zadatke članovima tima. Ovi zadaci uključuju:

- dokumentaciju;
- rukovanje i pakovanje;
- prevoz predmeta;
- organizaciju prostora za privremeno skladištenje;
- logistiku, poput pribora, hrane, vode itd.;
- komunikaciju unutar tima i sa vanjskim akterima i učesnicima.

2 Koristeći nalaze iz **procene štete i rizika na licu mesta, identifikujte i pripremite:**

- a. Siguran put evakuacije za transport predmeta unutar i izvan pogodjene zgrade.
- b. **Područje za sortiranje i pakovanje** ili prostoriju koja je dovoljno velika da primi najmanje dve radne stanice za sortiranje, dokumentovanje i pakovanje predmeta.
- c. **Sigurno mesto** za privremeno skladištenje predmeta, bilo na licu mesta ili van njega.

Pri odabiru sigurnog prostora za skladištenje, osigurajte da je:

- dovoljno velik da primi broj predmeta koji se moraju premestiti;
- čist i nema zaraze štetočinama ili plesnima;
- je dobro provetreno i nije mokar ili vlažan;
- je osiguran od krađe i vandalizma;
- je dostupan putem koji bi omogućio siguran transport predmeta;
- ako je potrebno, predmeti se mogu ostavljati u prostoru za skladištenje na neodređeno vreme.

3 Sakupite informacije i dokumentujte

- a. Gde je dostupno, nabavite **listu prioritetnih predmeta** koji se prvo trebaju evakuirati. U suprotnom, zamolite dokumentacijski tim da pregleda prethodne zapise kako bi pripremio popis objekata na osnovu vrednosti, ranjivosti i jednostavnosti rukovanja ili transporta. U slučaju da takva lista nije dostupna, obratite se čuvarima ili članovima osoblja kako biste pripremili listu prioritetnih predmeta. Pogledajte Set alata, stranica 55.
- b. Nabavite kopije osnova zgrade iz koje se predmeti trebaju evakuirati. Identifikujte i označite fizičke **lokacije objekata** koji se trebaju evakuirati na osnovama, koristeći postojeće lokacijske kodove. Ako takvi lokacijski kodovi ne postoje ili su nedosledni, tim za dokumentaciju trebao bi dodeliti **nove lokacijske kodove** koji su dosledni i lako razumljivi. Pogledajte stranicu broj 42 o tome kako stvoriti kodove lokacija u Setu alata.
- c. Nakon što označite lokacijske kodove na osnovama, označite prostore i nameštaj lokacijskim kodovima ako imate vremena za to. Osigurajte da su nalepnice jasno vidljive.

- d. Pripremite inventar u svrhu evakuacije. Prethodna dokumentacija, ako je dostupna, može pomoći u ovom zadatku. Ako nemate unapred pripremljeni inventar, možete ga napraviti koristeći predloženi obrazac.

Uzlazni broj	Predhodni broj	Specifični broj	Vrsta zgrade	Materijali	Dimenzije: duljina, širina, visina	Težina	Izvorni kod lokacije	Referentni broj fotografije ili osnove	Nova lokacija	Referentni broj fotografije ili osnove
U rastućem numeračnom redosledu, od 1 do poslednjeg pomerenog objekta, označava broj evakuisanih objekata.	Ovo polje služi za upišivanje jedinstvenog identifikacionog broja koji je dodeljen objektu u svrhu evakuacije.	Tip objekta: koristite ga da ukratko opisite objekt, npr. ilustracija, rukopis, skulptura, posuda, itd.	Od čega je predmet napravljen npr. staklo, keramika, metal, tekstil, itd.				Navedite originalni kod lokacije objekta.	Ovo polje treba popuniti nakon što je evakuacija završena i objekti se premeste na svoju novu sigurniju lokaciju.		Svi planovi i sprotrovi na slikama treba da imaju referentni broj.

Upišite težinu objekta. Ako vaga za vaganje nije dostupna, koristite simbole kao što je + da označite težinu. Na primer, ako se objektom može lako rukovati i pomaknuti od strane jedne osobe, koristite +; Slično, ako su za podizanje potrebne dve osobe, koristite ++ i ++++, ako je za podizanje i transport potrebna posebna oprema.

- 4 **Prikupite zalihe** za pakovanje i transport kolekcija. Uzorak popisa zaliha potražite u Setu alata, stranica 67.
- 5 **Napravite radne stanice** za sortiranje, dokumentovanje i pakovanje predmeta u za to predviđenom sigurnom prostoru (identifikovanom u vašoj proceni oštećenja i rizika).

Spasite informacije i dokumenta

Dokumentujte: pre nošenja predmeta na područje sortiranja i pakovanja, zabeležite njihov kod lokacije na nalepnici postavljenu na nosač/kutiju koja se koristi za premeštanje predmeta. Druga mogućnost je da jedna osoba iz dokumentacionog tima prati transportni tim i zabeleži lokacijske kodove u inventar napravljen za evakuaciju.

Spakujte i sklonite

- 1 Premestite predmete na područje sortiranja i pakovanja; sortirati preuzete predmete prema vrsti materijala.
- a. Dodelite **jedinstveni identifikacioni broj** svakom predmetu. Ovaj se broj razlikuje od lokacijskog koda, jer identificuje svaki pojedinačni predmet na datoj lokaciji. Objekte numerišite u rastućem redosledu ili koristite kombinaciju slova i brojeva.

Kako kreirati jedinstveni identifikacioni broj

Pre premeštanja predmeta na drugo mesto, dajte mu jedinstveni identifikacioni broj kako biste mogli pratiti njegovo kretanje tokom akcije evakuacije. Osigurajte da je sistem brojeva razvijen za potrebe evakuacije jednostavan, jednoobrazan i razumljiv za sve uključene. To mogu biti samo brojevi u rastućem redosledu (npr. 01, 02) ili kombinacija slova i brojeva (npr. A001, A002). Za dodatne informacije pogledajte Set alata, stranica 43.

- b. Stavite nalepnicu koja označava i lokacijski kod i jedinstveni identifikacioni broj na sekundarnu potporu, tj. komad kartona, fijoku ili pojedinačnu kutiju koja se koristi za transport predmeta.
 - c. Ispunite **inventar evakuacije** i zabeležite sve **pristupne brojeve** (ako se nađu na predmetu), materijal, veličinu, težinu i sve druge kriterijume za dokumentaciju.
- 2** Nosite predmete, zajedno sa njihovim nalepnicama pričvršćenim na sekundarne nosače, u pripremljeni radni prostor i spakujte ih (vidi Set alata na stranici 49). Osigurajte da kopija popunjenoog **inventara za evakuaciju** prati spakovane predmete.

Nacionalni muzej Nepala, Katmandu, Nepal, 2016. Fotografija: Aparna Tandon, ICCROM.

- 3** Prilikom pakovanja predmeta, osigurajte da nalepnice sa jedinstvenim identifikacionim brojevima i lokacijskim kodovima ostanu na mestu. Nosači za pakovanje takođe treba da nose ove nalepnice. Pogledajte uputstva za više informacija za pakovanje predmeta u Setu alata, stranica broj 48.

Pakovanje predmeta u Nacionalnom muzeju Nepala, Katmandu, Nepal, 2016.
Fotografija: Aparna Tandon, ICCROM.

- 4 Pobrinite se da barem jedan član dokumentacijskog tima prati postavljanje predmeta u različite okvire popunjavanjem **obrasca za praćenje kretanja**. Ovaj obrazac koristi se da bi se osiguralo da su svi predmeti stigli na novo mesto privremenog skladišta. Pripremite više kopija obrasca za praćenje kretanja (pogledajte donji uzorak).

Obrazac za praćenje kretanja

Ulazni broj	Broj kutije	Ukupan broj stavki u kutiji	Uputstva za rukovanje /transport	Poslano od strane	Primio	Kurir/broj vozila	Datum prijema	Broj kutije	Ukupan broj stavki u kutiji	Primio
1	12	20	Staklo: pažljivo rukujte	Abdel Hamid, kustos	25 Jan	xxx256	25 Jan	12	20	xxx prodavac
--	---	---	--	--	--	--	--	--	--	--

- 5 Nakon što su svi predmeti spakovani, mogu se preneti na novu lokaciju. Paket treba da sadrži kopije inventara evakuacije i obrazac za praćenje kretanja.

Premestite

Dok se deo tima bavi oporavkom, dokumentacijom i pakovanjem predmeta, drugi se mogu fokusirati na pripremu prostora za privremeno skladištenje.

- 1** Počnite da razmišljate o najprikladnijem načinu raspoređivanja predmeta u novom prostoru.
- 2** Dodeli šifre za pomeranje: Premestite raspoloživi nameštaj, po potrebi, i dodelite šifre lokacija ormarima i policama da biste ukazali na nove lokacije objekata. Obavezno to uradite pre nego što stavka stigne. Za više informacija pogledajte Priprema kodova za premeštanje u privremenu memoriju u kompletu alata, stranica 41

Privremeno skladište u srednjoj Italiji, 2017. Foto: Aparna Tandon, ICCROM.

- 3** Tokom hitne evakuacije možda neće biti moguće nabaviti odgovarajući nameštaj za skladištenje, kao što su police, u kom slučaju predmete treba držati na podu u njihovoj ambalaži. Koristite palete i/ili cerade da biste izbegli direktni kontakt između kontejnera za skladištenje i poda. Ako koristite drvene palete, proverite da li su zaražene insektima ili plesni.

- 4** Formalno primite predmete u novo privremeno skladište pomoću obrasca za praćenje kretanja. Zatim proverite pripadajući inventar za hitnu evakuaciju i odvojite predmete prema vrsti i veličini materijala.

Stavite spakovane predmete na police ili očistite palete i drugi raspoloživi nameštaj. Pokušajte da lomlje predmete držite na zemlji i postavite ih na kraj sobe, van dohvata. Slično tome, velike ili teške predmete treba staviti zajedno na jedan kraj prostorije, kako bi se oslobođio prostor za kretanje i organizovanje manjih predmeta.

- 5** Da biste dokumentovali fizički položaj svakog predmeta u novom privremenom skladištu, zabeležite njegov broj okvira i broj police u polju „nova lokacija“ inventara.
- 6** Provedite odgovarajuće sigurnosne mere na novom mestu privremenog skladišta kako bi se sprečile krađe i vandalizam. Ako je potrebno, postavite stražare.

U područjima aktivnog sukoba važno je stalno pratiti sigurnosnu situaciju, tako da, ako je potrebno, ima dovoljno vremena za premeštanje predmeta na još jedno mesto.

Podnesite izvještaj

Dajte čuvarima ažurirani inventar, koji sadrži nove lokacije predmeta, zajedno sa izvještajem koji rezimira celokupnu operaciju evakuacije. Ovaj izveštaj treba sadržati: fotografije koje dokumentuju glavne korake operacije; detalje materijala koji se koriste za pakovanje predmeta; informacije o nastalim troškovima; i kontakt informacije tima koji je uključen u evakuaciju. Trebao bi ga potpisati vođa tima koji je nadgledao operaciju.

Nadzor

Razvijite rutinu za čišćenje i nadgledanje novog prostora za privremeno skladištenje, kako bi se sprečile štetočine, vatra, voda i bilo koji drugi agensi koji mogu naneti štetu predmetima.

Spasite

Nakon završetka evakuacije nakon vanredne situacije, oštećeno kulturno nasleđe treba stabilizovati. Spašavanje je sistematski oporavak oštećenih predmeta kulturne baštine, fragmenata zgrada i dekorativnih elemenata sa mesta na koje su negativno uticali opasni događaji.

Oporavak pokretne kulturne baštine uključuje postupak evakuacije sličan toku rada za evakuaciju nakon vanredne situacije, uključujući dodatne radnje za trijažu i stabilizaciju materijala kulturne baštine, osmišljene kako bi se sprečila dalja šteta dok se ne dogodi profesionalna intervencija. U slučaju delimičnog ili potpunog urušavanja istorijske građevine, spašavanje će takođe uključivati sortiranje krhotina radi obnavljanja izvornih kamenih, ciglenih ili drvenih elemenata koji će se koristiti za buduću **obnovu**.

Zavisno od hitne situacije, mogli biste zaključiti da je potrebno obaviti i evakuaciju i spašavanje; ili ćete otkriti da na oštećenom mestu ništa nije oštećeno, a za dekontaminaciju mesta će biti potrebna evakuacija nakon vanredne situacije.

Portoprinco (Port-au-Prince), Haiti, 2010. Foto: Aparna Tandon, ICCROM.

Spašavanje poplavljene istorijske arhive: Čile

U junu 2016. godine neprimereno velike kiše izazvale su poplave u velikim delovima Talce, grada 250 km južno od Santijaga. Propust drenaže rezultovao je poplavom dokumentacijskog centra u podrumu zgrade na Univerzitetu Talca u kojoj se nalazila važna zbirka starih rukopisa i originalnih notnih zapisa. Voda se podigla na visinu od 50 cm pre nego što je kiša prestala. Sve knjige i rukopisi smešteni na donjim policama, kao i oni koji su bili uskladišteni u kutijama na podu, bili su natpoljeni vodom, što je uticalo na približno 5000 knjiga i rukopisa.

Voda se pumpala iz podruma, a podovi se sušili što je pre moguće, pre postavljanja ventilatora i odvlaživača. Zbog velikog broja pogodjenih predmeta, donesena je odluka da se zamrznu dok se ne budu mogli pravilno osušiti. Predmeti su određeni po prioritetima prema stepenu zasićenja i poredani tako da se mogu osušiti ili zamrznuti.

Hladnjače i zamrzivači posuđeni su od kompanije za izvoz voća. Mokre knjige su se nežno odvajale i stavljaće u pojedinačne plastične vrećice kako bi se pripremile za zamrzavanje pre nego što su se složile u kutije za odlaganje. Knjige su potom u kamionima prevožene do zamrzivača, gde su čuvane deset mjeseci na -24 ° C.

Smrznute knjige vađene su iz zamrzivača u malim količinama i pažljivo odmrzavane. Na kraju su sve knjige i rukopisi odmrznuti i osušeni. Kao rezultat planiranja katastrofe i kasnijeg brzog reagovanja, svi su predmeti uspešno oporavljeni.

Izvor: Marija Sesilia Rodriguez Moreno, glavna kustosica Laboratorije za papir i knjige, Nacionalni centar za konzervaciju i restauraciju, Uprava za biblioteke, arhive i muzeje, Čile.

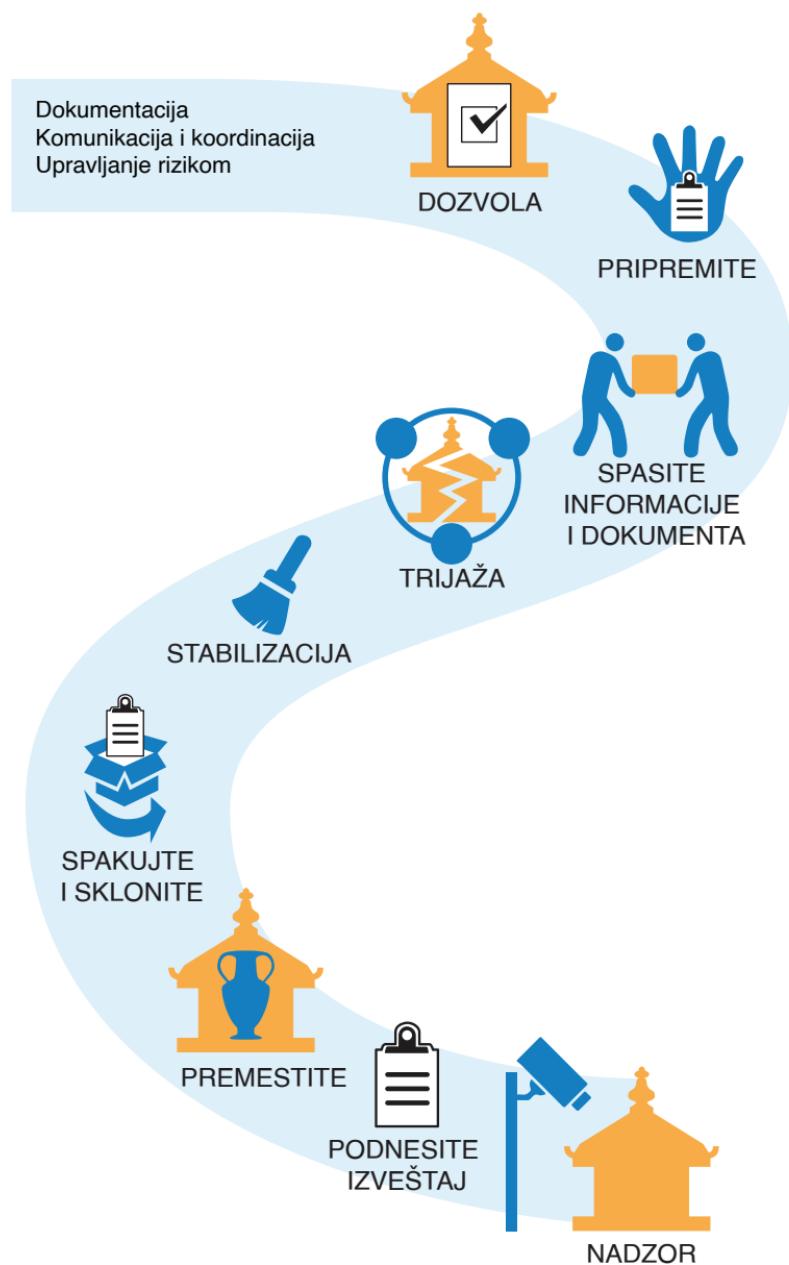
Videti reference na strani 166.

Preplitanje stranica vlažnih knjiga,
Nacionalni centar za konzervaciju
i restauraciju, Čile, 2016.
Fotografija: Marijela Arijagada

Kako spašavati?

Redosled spašavanja

Dozvola

Posavetujte se sa relevantnim učesnicima i osigurajte **dozvolu** (po mogućnosti u pisanom obliku) za operaciju spašavanja i premeštanje saniranih predmeta na sigurnije privremeno mesto, na istoj lokaciji ili izvan nje.

Pripremite se

1 Obavestite tim: okupite tim koji će biti uključen u postupak spašavanja i:

- osigurajte da svi članovi tima razumeju koja područja lokacije su zabranjena;
- objasnite tok rada operacije spašavanja;
- izaberite vođu grupe koji će nadgledati celu operaciju spašavanja.

Podelite ljude u pod-timove i rasporedite uloge prema nivou stručnosti i interesa za zadatku. Zadaci uključuju **dokumentaciju, oporavak predmeta, trijažu, stabilizaciju, pakovanje, transport, logistiku i komunikaciju**. Ako nemate na raspolaganju dovoljno obučenih ljudi za operaciju, odvojite vreme da obučite volontere za pomoć u zadacima koji ne zahtevaju specijalističko znanje.

2 Prikupite zalihe prema vrsti predmeta koji će se spasiti, vrsti nastale štete i prirodi opasnog događaja. Na primer, ako su zahvaćeni predmeti izrađeni od organskih materijala i mokri su i zaprljani, za rukovanje i sušenje biće potrebni materijali poput poliesterske mreže. Koristite nalaze na licu mesta za procenu štete i rizika da biste izabrali zalihe koje će vam trebati. Opštu listu zaliha potražite u Setu alata na stranici 70.

3 Pripremite prostor: postavite područje za izvođenje tretmana stabilizacije i osigurajte da svaka radna stanica ima dovoljno prostora za tretiranje broja pogodenih predmeta. Svaka radna stanica treba se fokusirati na jednu vrstu tretmana. Na primer, nemojte izvoditi tretmane mokrog čišćenja i hemijskog čišćenja na istoj radnoj stanici, jer ćete rizikovati kontaminaciju vlažnih predmeta dodatnom prljavštinom ili vlaženje suvih predmeta, što će naneti veću štetu.

4 **Dokumentujte:** pripremite sistem za dokumentovanje i praćenje predmeta koji se trebaju oporaviti. Dokumentacijski sistem trebao bi sadržati tri glavne komponente:

- a. **Sistem za beleženje lokacije** sa koje će se objekti oporaviti. Ako imate pristup osnovi, upotrebite je za identifikovanje prostora, koristeći sistem numerisanja naveden na osnovi. Ako je sistem brojeva na planu nejasan ili nedosledan, kreirajte nove kodove lokacija. Pogledajte kako stvoriti lokacijski kod u Set alata, stranica 42.
- b. Ako su se zgrada ili konstrukcija delimično ili u potpunosti srušili, a predmeti su pod slojem krhotina, položite mrežu da biste mapirali lokaciju predmeta. Mreža se, zavisno od potrebe, može napraviti mala ili velika. Za više područja smeća na različitim mestima na istoj lokaciji stvorite onoliko mreža koliko je potrebno i dodelite jedinstvene brojeve svakoj mreži. Zatim ih locirajte na jednoj mapi mesta koja označava sever. U slučaju velikih arheoloških nalazišta, koja uključuju spašavanje na više lokacija, mreža se može ucrtati na kartu povezanu sa alatom **Geografski informacioni sistemi (GIS)**. Za više informacija pogledajte Set alata, stranica 11.
- c. **Sistem za numerisanje predmeta** koji su oporavljeni (pogledajte Set alata, stranica 43). Da biste objektivno brojali i pratili predmete, stvorite sistem za dodelu jedinstvenog identifikacionog broja za svaki predmet i njegove delove.
- d. **Obrazac spašavanja.** Ovaj obrazac koristi se za beleženje broja oporavljenih predmeta i praćenje njihovog kretanja tokom celog postupka spašavanja. Takođe pruža prateće informacije, poput broja fotografije svakog predmeta, originalnog inventarskog broja i referentnog broja osnove. Može se podeliti na tri dela, što se može završiti tokom tri različite faze postupka spašavanja, i to: (g1) preuzimanje (g2) trijaža i stabilizacija; i (g3) pakovanje i premeštanje. Primere potražite na sledećoj stranici.

1 SPAŠAVANJE

Ulazni broj	Originalna lokacija	Dodeljen identifikacioni broj	Predhodni brojevi
U rastućem numeričkom redosledu, od prvog do poslednjeg pomerenog objekta, označava broj spašenih objekata.	Ovo polje označava jedinstveni identifikacioni broj dodeljen objektu.		

2a TRIJAŽA I STABILIZACIJA

Vlasnik-Institucija	Originalni kod lokacije	Vrsta objekta	Materijali	Dimenzije: Dužina, širina i visina
Ovo polje označava originalnu kod lokaciju spašenog objekta. Originalni kod lokacije može se odnositi na broj mreže ili kombinaciju brojeva polica, soba i spratova, u zavisnosti od sistema koji je usvojen za dodelu kodova lokacija.	Polje 'Tip objekta' se koristi za kratak opis objekta.	Od čega je predmet napravljen, npr. staklo, keramika, metal, tekstil itd.		

2b TRIJAŽA I STABILIZACIJA

Težina	Referentni broj fotografije ili crteža	Tip oštećenja	Dati tretman (popunjava se tokom stabilizacije)	Stabilizacioni tretman dat od
„Referentni broj fotografije ili crteža“ odnosi se na fotografiju/crtež objekta. Ako nema dovoljno vremena za fotografisanje pojedinačnih objekata na lokaciji, fotografišite grupu objekata sa njihovim identifikacionim brojevima. Zapišite broj fotografije. Ovo polje se može popuniti u fazi trijaže ili na mestu privremenog skladištenja, u zavisnosti od količine vremena na raspolaganju.	„Vrsta oštećenja“ ukratko označava fizičko stanje objekta i vrstu, kao i obim štete koju je pretrpeo.	Ovo polje opisuje tip stabilizacijskog tretmana koji se daje objektu. Na primer, mokri i zaprjani predmeti možda će morati biti isprani pre prenošenja u novo privremeno skladište. Takve tretmane moraju davati konzervatori i obučeni kulturni radnici prve pomoći.		

Popunite težinu predmeta. Ako vaga nije dostupna, koristite simbole, na primer, koristite + da označite da jedna osoba može da pomeri objekat, ++ da označava da su dve osobe potrebne za pomeranje objekta, i +++ da označavanje više od jedne osobe i specijalizovana oprema će biti potrebna za pomeranje objekta.

3 PAKOVANJE I PREMEŠTANJE

Premešteno od strane	Datum	Šifra preseljenja
Ovo polje označava kod premeštanja dodeljen objektu nakon što se premesti u novo privremeno skladište. Ovo polje se popunjava kada se svi objekti premeste.		

Spasite /Povratite se

U slučaju konstruktivnog kolapsa, istorijski fragmenti zgrada i predmeti mogu biti zatrpani teškim betonom i drugim neželjenim otpadom. U takvim slučajevima kontaktirajte koordinatora za vanredne slučajeve ili komandira štaba za savet o uklanjanju. Možda će vam trebati teška mehanizacija, poput bagera. Zatražite savet osobe koja upravlja mehanizacijim i savet građevinskog inžinjera kako biste bili sigurni da su takve radnje sigurne.

Pažljivo i sistematsko izvlačenje predmeta iz kontaminirane okoline zahteva veština i strpljenje. Uvek radite u parovima kako biste izbegli lične povrede i sprečili dalje oštećenje predmeta kulturne baštine tokom pronalaženja.

Da biste preuzeli objekte iz dela zgrade ili mreže:

- Prvo pokupite male, suve i neoštećene predmete.
- Pripremite krute nosače (poput teškog kartona ili drvenih ravnih ploča) za izvlačenje i transport krhkih i oštećenih predmeta.
- Uverite se da uvek postoje najmanje dve osobe koje će spasiti prevelike ili teške predmete i pobrinite se da predmet ima odgovarajuću potporu.
- Ako je predmet slomljen, osigurajte da se svi slomljeni delovi izvlače i drže zajedno. Za lakše rukovanje stavite predmet i njegove slomljene delove u jednu posudu ili prozirnu plastičnu vrećicu.
- Držite kućišta (okvire, kutije i nosače) pojedinačnih predmeta sa pripadajućim predmetima.
- U skladu sa odabranim oblikom dokumentacije, zabeležite broj izvorne lokacije predmeta, dodelite broj predmeta i zapišite broj preuzetih predmeta.

Uklanjajte fragmente iz mreža jednu po jednu kako biste izbegli greške prilikom označavanja lokacije.

Preuzimanje predmeta u operaciji spašavanja u Portoprinisu, Haiti, 2010.
Fotografija: Aparna Tandon, ICCROM.

Traženje istorijskih strukturnih fragmenata i elemenata

Preuzimanje fragmentiranih istorijskih struktura, površina i umetničkih dela na lokaciji može biti dugotrajan i osetljiv proces. Koristite **nalaze iz procene štete i rizika na licu mesta** (vidi stranicu 63) za informisanje o pripremi vašeg radnog prostora i metodologije.

Pre preuzimanja istorijskih materijala na licu mesta, uzmite u obzir sledeće:

- Vrste ostataka i fragmentiranih materijala koje očekujete da ćete naći na lokaciji.
- Značaj izvornih građevinskih materijala i dekorativnih elemenata ili umetničkih dela na lokaciji.
- Koji su delovi građevinskog materijala nebitni ili neautentični za izvornu konstrukciju ili kulturno nasleđe, koji se ostaci mogu ponovo koristiti, ili se moraju zamjeniti, ili ih treba baciti?
- Koje tretmane **stabilizacije** trebaju fragmenti pre skladištenja?

U slučaju da trebate ukloniti istorijske fragmente, pre uklanjanja obavezno snimite njihovo izvorno mesto. Dokumentacija pomaže u razjašnjavanju prvobitnog položaja strukturnih elemenata ili "in situ" nasleđa kako bi se integrisali u strukturu tokom restauracije. Takođe osigurava da se fragmenti ne izgube ili ukradu tokom uklanjanja. Stvorite šifru (kod) lokacije (pogledajte Set alata, stranica broj 42) na osnovu matice iz koje ste preuzeли fragmente i dodajte vizuelnu dokumentaciju тамо где je to moguće.

Nakon što ste preuzeли fragmente, možete pratiti tok spašavanja koji se koristi za pokretne predmete kulturne baštine.

Trijaža

Određivanje prioriteta je od vitalne važnosti u operacijama spašavanja velikih razmara u kojima se u kratkom vremenskom roku mora izvući i kategorizovati na hiljade predmeta. To se najefikasnije može postići sistemom trijaže.

Trijaža materijala kulturne baštine odnosi se na sortiranje i davanje prioriteta stabilizacijskim radnjama na preuzetim predmetima, na osnovu tri kriterijuma:

- **Stepen oštećenja** kulturne baštine.
- **Rizik od daljeg oštećenja** ako se ne tretira.
- **Značaj ili vrednost** predmeta ili strukture.

Utvrđivanje vrednosti predmeta je složeno. U vanrednim situacijama najbolje je da se procena vrednosti izvrši tokom **analize situacije** (vidi stranicu 30) i **faze procene štete i rizika na licu mesta** (vidi stranicu 42). Takva procena trebala bi se temeljiti na postojećim institucionalnim evidencijama pre događaja, poput inventara ili **registra za pristup**. Koristite Set alata, stranica 55 da biste naučili kako izvršiti trijažu kada je vrednost predmeta nepoznata.

Prilikom sortiranja preuzetog materijala kulturne baštine sledite korake navedene u nastavku:

- 1 **Odvojite oštećene i neoštećene predmete.** Pored toga, odvojite suve i mokre predmete. Uklonite plesnive predmete i zatvorite ih u plastične vrećice ili posude i držite ih dalje od drugih predmeta. Prilikom sortiranja predmeta osigurajte da njihov izvorni lokacijski kod svo vreme ostane pričvršćen.

Sortiranje spašenih predmeta u okviru vežbe tokom međunarodnog kursa
Prva pomoć kulturnoj baštini u doba krize, Vošington Di SI 2016.
Foto: ICCROM and Smithsonian Institution.

- 2 **Grupirajte predmete** prema njihovom **fizičkom stanju, vrsti materijala i vrsti tretmana** koji im je potreban. Na primer, predmete izrađene od papira ili tekstila koji su suvi, ali trebaju površinsko čišćenje, treba držati zajedno. Slično tome, krhku keramiku i staklo koje nije oštećeno treba grupirati.

- 3 Dodelite jedinstveni identifikacioni broj svakom predmetu nakon završetka sortiranja.** Stavite nalepnicu sa jedinstvenim identifikacijskim brojem i kodom lokacije na sekundarnu potporu koja se koristi za rukovanje i premeštanje predmeta.

Oštećena slika koja nosi etiketu koja označava njen matični broj i originalnu lokaciju, Italija, 2017. Fotografija: Aparna Tandon, ICCROM.

- 4 Dokumentujte.** Ispunite odeljke **obrasca o spašavanju** (vidi stranicu 92) koji se odnose na identifikaciju, izvorno mesto, dimenziju i stanje predmeta (pogledajte stranicu 93).

Ako materijal kulturne baštine treba premjestiti van lokacije radi stabilizacije i ima malo vremena za popunjavanje obrasca evidencije spašavanja, osigurajte da:

- Svakom objektu bude dodeljen **jedinstveni identifikacioni broj**. Pogledajte Set alata, stranica 42.
- Svi artikli, paketi i kontejneri sadrže nalepnice sa dodeljenim brojevima.
- Dodeljeni **jedinstveni identifikacioni broj** (vidi u Setu alata, stranica 42), originalna lokacija, vrsta materijala i težina predmeta budu zabeleženi na **obrascu o spašavanju** (vidi stranicu 92).

Ako su preuzeti predmeti neoštećeni, ispunite obrazac o spašavanju, spakujte predmete i prenestite ih u pripremljeno privremeno skladište (pogledajte **premeštanje** na stranici 103).

Stabilizujte

Nakon trijaže, oštećeni predmeti moraju se stabilizovati, što se može učiniti na licu mesta ili van lokacije, u čistom i pripremljenom prostoru. Stabilizacijski tretmani pomažu u sprečavanju daljeg oštećenja i pogoršanja stanja preuzetog materijala kulturne baštine.

Radna stanica za stabilizaciju i suvo površinsko čišćenje predmeta u Portoprincu, Haiti, 2010. Foto: Aparna Tandon, ICCROM.

Postoje dva koraka za stabilizaciju, opisana u nastavku:

- 1 Čišćenje površine.** Slučaj opasnosti može iza sebe ostaviti prašinu, čađ, prljavštinu i **zagađivače**, koji ako se ostave na površini predmeta mogu uzrokovati dalja oštećenja i pogoršanje. Ako je predmet mokar i na sebi ima zagađivača, možda će ga trebati oprati u čistoj vodi kako bi uklonili zagađivače.

Vrsta površinskog čišćenja zavisi od prirode opasnosti, obima oštećenja i materijala od kojeg je napravljeno kulturno nasleđe. Pokušajte razumeti materijalnu građu predmeta i kako stabilizacijski tretman može uticati na njegov strukturni integritet. Razmišljajte kritički i odaberite najprikladniji put lečenja dostupan za stabilizaciju.

- 2 Dokumentacija.** Zadržite lokacijski kod i jedinstveni identifikacioni broj dodeljen objektu tokom celog tretmana stabilizacije. Popunite odgovarajuća polja **u obrascu o spašavanju** (vidi stranicu 94) nakon završetka tretmana stabilizacije.

Pogledajte odeljak „Stabilizovanje oštećenog pokretnog nasleđa“ u Set alata, stranica 57, za detaljni vodič za najčešće akcije stabilizacije pokretnog kulturnog nasleđa..

Spakuj i premesti

Nakon pronalaska, trijaže, stabilizacije i dokumentacije (ako se radi na lokaciji), predmeti se moraju pripremiti za premeštanje i skladištenje.

- 1 Umotaj.** Suve predmete pre skladištenja treba pokriti zaštitnim slojem, poput pene ili pamučnog pokrivača, kako bi se predmet zaštito od daljeg oštećenja i osigurao tokom tranzita. Za savete o rukovanju i pakovanju različitih vrsta predmeta kulturne baštine pogledajte Set alata, stranica 49.

U slučaju da oštećeni predmeti ne mogu biti stabilizovani na licu mesta, spakujte ih za transport do područja za stabilizaciju. Fotografišite predmete i zlepite nalepnice na kojima se prikazuje jedinstveni identifikacioni broj svakog predmeta. Učinite to pre pakovanja, tako da se svaki predmet može lako prepoznati na mestu stabilizacije.

Pazite da su mokri ili vlažni predmeti pažljivo umotani kako biste izbegli kontaminaciju drugih predmeta i sprecili brzo sušenje tokom transporta. Ako je moguće, hladnjače treba koristiti za prevoz vlažnih predmeta radi zamrzavanja ili sušenja zamrzavanjem.

2 Označite i popunite obrazac evidencije spašavanja

- Označite spakovane objekte jedinstvenim identifikacionim brojevima dodeljenim predmetima tokom prethodne faze. Svaka nalepnica mora biti jasno vidljiva i sigurno pričvršćena. Kutije, koje sadrže više od jednog predmeta, trebale bi naznačiti broj predmeta unutar i prikazati listu jedinstvenih identifikacionih brojeva svakog sadržanog predmeta.
- Ispunite **obrazac o spašavanju** (vidi stranicu broj 92) i obrazac za praćenje kretanja (vidi uzorak dole).

Obrazac za praćenje kretanja

Ulazni broj	Broj kutije	Ukupan broj stavki u kutiji	Uputstva za rukovanje /transport	Poslano od strane	Primio	Kuri/ broj vozila	Datum prijema	Broj kutije	Ukupan broj stavki u kutiji	Primio
1	12	20	Staklo: pažljivo rukujte	Abdel Hamid, kustos	25 Jan	xxx256	25 Jan	12	20	xxx prodavac
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

- Barem jedan član dokumentacijskog tima trebao bi pratiti smeštaj predmeta tokom postavljanja u kutije. Najmanje jedna kopija svakog obrasca mora pratiti predmete na njihovom mestu skladištenja.
- Kada stavljate predmete u kutije za odlaganje, teške predmete postavite na dno, a lakše ili lomljivije predmete na vrh. Ne prepakujte kutiju. Nakon što su svi predmeti spakovani, mogu se preneti u novo privremeno skladište.

Premestite

Slično radnom toku **evakuacije nakon vanredne situacije**, ovaj korak uključuje premeštanje predmeta na sigurnije, privremeno mesto na lokaciji ili van nje. Dok je deo tima uključen u spašavanje predmeta, drugi mogu pomoći u postavljanju prostora za privremeno skladištenje. Prostor za odlaganje mora se očistiti i sanirati pre nego što se predmeti unesu u prostor. Nakon što su svi predmeti premešteni u novi prostor za pohranu, unesite kodove za premeštanje predmeta u obrazac o spašavanju.

Prostori za privremeno skladištenje postavljeni u srednjoj Italiji radi skladištenja predmeta evakuiranih i spašenih nakon zemljotresa 2016. i 2017. Foto: Aparna Tandon, ICCROM.

Podnesite izveštaj

Za čuvare kulturne baštine pripremite izveštaj o celokupnoj operaciji. Treba da sadrži:

- rezime operacije;
- fotografije koje dokumentuju glavne korake u toku rada;
- vrste datih tretmana stabilizacije i korištene materijale;
- **ažurirani obrazac evidencije spašavanja** (vidi stranicu 92);
- nastale troškove;
- potrebe za oporavkom;
- kontakt informacije tima koji je uključen u operaciju;
- ime, potpis i kontakt informacije vođe tima u operaciji.

U dogovoru sa čuvarima odredite raspored periodičnog pregleda i čišćenja prostora za skladištenje.

Hitna stabilizacija istorijskih građevina

Hitna stabilizacija konstrukcije ili zgrade uključuje preduzimanje akcija koje privremeno pomažu u zadržavanju štete na izgrađenom nasleđu i smanjuju dalje rizike od urušavanja ili propadanja usled konstruktivnog kvara. Te su radnje posebno važne kada je građevina dovoljno netaknuta da se može popraviti (delimično ili u celosti) ili kada lokalna zajednica želi i dalje da koristiti prostor oko sebe. Stabilizacija konstrukcije u hitnim slučajevima može biti od suštinske važnosti kada konstrukcija pruža zaklon za vredan enterijer ili vanredno nepokretno nasleđe, kao što su freske, grobovi ili podovi od mozaika.

Važno je napomenuti da ove mere neće vratiti izvorni nivo sigurnosti konstrukcije. Biće potrebno pronaći dugoročna rešenja tokom tranzicije ili **rane faze oporavka**.

Hitna stabilizacija konstrukcija zahteva stručnost. Ne izvodite to bez konsultacije sa građevinskim inžinjerom koji poznaje strukture kulturne baštine u tom području.

Zašto je važno preuzeti hitnu stabilizaciju?

Ako je konstrukcija oštećena i ostavljena bez nadzora, povećava se rizik od daljeg oštećenja ili urušavanja, što može ugroziti živote.

Nakon opasnog događaja, konstrukcija može propasti ili postati nesigurna za upotrebu ako:

- utiče na **njen strukturalni kontinuitet, opterećenja** (bilo uobičajena ili izuzetna) se više ne mogu sigurno preneti na zemlju;

- delomično urušavanje konstrukcije izaziva lokalizovana **preopterećenja**;
- unutrašnji konstruktivni elementi više nisu zaštićeni od spoljašnje okoline, na primer, kada su unutrašnji elementi zida izloženi zbog oštećenja površine zida.

Pravovremena intervencija je kritična nakon opasnih događaja koji će se ponoviti u kratkom vremenskom periodu. Na primer, potrebno je provesti mere stabilizacije nakon zemljotresa, jer potresi mogu dovesti do daljih oštećenja, a u nekim slučajevima i do potpunog urušavanja konstrukcije. Slično tome, u području sklonom ciklonima ili području pogodenom sukobima, važno je što pre osigurati istorijske strukture.

Bagan, Mjanmar, 2016. Fotografija: ICCROM.

Važnost održavanja strukturnog kontinuiteta: Mjanmar

Dana 24. avgusta 2016. zemljotres magnitude 6,8 pogodio je Cauk u Mjanmaru, nanevši štetu brojnim spomenicima u obližnjem arheološkom području Bagana. Zemljotres se dogodio na samom početku vlažne sezone. Ispod su primeri konstruktivnih oštećenja koja su zaustavljena korištenjem hitnih sigurnosnih i stabilizacijskih akcija.

Kolaps zbog strukturnog diskontinuiteta

Pre zemljotresa svod se delomično srušio u hramu Sulejmanje, a preostali viseći elementi nisu stabilizovani, što je rezultovalo strukturnim diskontinuitetom. Tokom zemljotresa 2016. svod se u potpunosti srušio. Tako velika oštećenja mogla su se izbjegići ako se kontrolisano skrate ili uklone ranjivi konstruktivni elementi.

Bagan, Mjanmar, 2016.
Fotografija: Judženi Krete

Preopterećenje zbog krhotina

Gomile ruševina (gomile oronulog građevinskog kamena ...) stvorile su vanredno preopterećenje na građevini koje su već bile oslabljene zemljotresom. Važno je bilo što pre ukloniti ruševine, pogotovo jer je rizik od obilne kiše bio veliki. Šut zadržava vodu, što stvara dodatno preopterećenje. Privremeno rešenje u takvim situacijama je zaštita ruševina ceradom, dok se vrši priprema za uklanjanje krhotina. Da bi bila efikasna, cerada mora biti bezbedno pričvršćena.

Hram Sulejmanje u Baganu, Mjanmar,
2016. Fotografija: Judženi Krete.

Izloženost unutrašnjih konstruktivnih elemenata i dekorativnih površina

Na krovovima i sistemima hidroizolacije krova pronađene su rupe i pukotine, što je omogućavalo prodiranje vode u zgradu, uzrokujući ozbiljnu štetu. Utvrđeno je da su slivnici polomljeni ili začepljeni krhotinama, pa su zbog toga onemogućavali odvod vode sa krova. Oštećeni zidovi, kao što je utvrđeno nakon zemljotresa, vrlo su osjetljivi na kišu, posebno kada je izložena muljevita žbuka. Štaviše zbog obilne kiše usledili su novi kolapsi nedeljama nakon zemljotresa.

Izvor: Judženi Krete, Arhitentonsko okruženje i konstruktivne kulture - Krater, Grenobl.

*Bagan, Mjanmar, 2016.
Fotografija: Judženi Krete.*

Pukotine na krovu hrama, Bagan, Mjanmar, 2016. Fotografija: Judženi Krete..

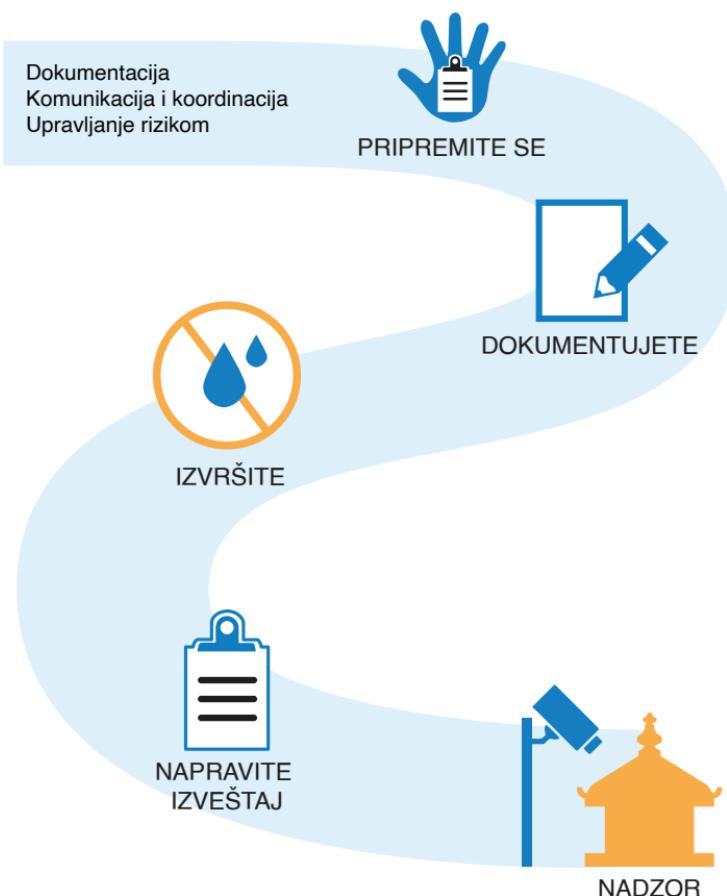

*Rupe u krovnom hidroizolacijskom sistemu pagode u Baganu, Mjanmar, 2016.
Fotografija: Judženi Krete.*

Kako možete uspostaviti vanredne konstruktivne stabilizacijske mere?

Sledeći odjeljak opisuje neke od najosnovnijih akcija stabilizacije istorijskih građevina tokom vanrednih situacija. Pre izvođenja bilo kakvih stabilizacijskih radnji osigurajte **ličnu sigurnost** i **osigurajte lokaciju**.

Ispod je ilustrovan opšti tok rada za uspostavljanje različitih vrsta hitnih stabilizacijskih akcija za istorijske zgrade i građevine, koji takođe uključuju izložene ostatke na arheološkim nalazištima.

Pripremite se

- 1 Osigurajte pismeno odobrenje od čuvara, a tamo gde je to moguće i od koordinatora za vanredne situacije, za provođenje stabilizacije zgrade ili objekta u hitnim slučajevima.
- 2 Okupite tim koji uključuje građevinskog inžinjera, arhitektu i obučene radnike i volontere. Osigurajte da su arhitekta i građevinski inženjer upoznati sa vrednošću baštinskih građevina i zgrada. Tim može uključivati lokalnog istoričara ili člana zajednice koji ima prethodno znanje o specifičnostima stila gradnje i korištenih materijala.

Mogu učestvovati vojno osoblje i vatrogasci koji su imali obuku o hitnoj stabilizaciji konstrukcija. U nekim zemljama vanredno zakonodavstvo nalaže vatrogascima ili vojnom osoblju da nadgledaju ili izvršavaju vanrednu stabilizaciju konstrukcija. Međutim, trebali bi im dati informacije o značaju zgrade i elementima nasleđa koji trebaju zaštitu.

- 3 Koristite **izveštaj o proceni štete i rizika** (vidi stranicu 63), zajedno sa relevantnim crtežima lokacije i planovima osnova, za lociranje kritičnih konstruktivnih i nekonstruktivnih oštećenja. Izvršite detaljnu tehničku procenu vrste štete i njenih uzroka. Ova procena može uključivati istraživanje stanja temelja i različitih vrsta opterećenja.
- 4 Utvrdite sigurne prostore za rad, skladištenje zaliha i prehranu. Ograničite ta područja na mapi lokacije i postavite odgovarajuće oznake.
- 5 Ako je zgrada sigurna za ulazak, identifikujte dekorativne elemente na lokaciji kao što su popločani ili drveni podovi, freske i mozaici, koje će možda trebati pokriti i zaštititi pre nego što se može izvršiti stabilizacija u nuždi. Slično tome, identifikujte vredan nameštaj poput tepiha, tapiserija i slika, koji će možda trebati **evakuisati** pre stabilizacije zgrade.
- 6 Posavetujte se sa građevinskim inžinjerom da biste izradili potrebne mere stabilizacije u nuždi i pripremili crteže istih. Na osnovu dizajna, pripremite specifikacije materijala i opreme potrebne za izvršenje vaših planova.

- 7** Posavjetujte se sa čuvarima i objasnite im vrstu vanredne stabilizacijske mere odabrane za zgradu ili građevinu, očekivani životni vek i vrstu ljudskih i finansijskih resursa potrebnih za njeno sprovođenje. Ako je potrebno, potražite pomoć čuvara i lokalne zajednice za evakuaciju (vidi stranicu 79) vrednih predmeta i zaštitu dekorativnih elemenata na licu mesta.
- 8** Prikupite zalihe i opremu, npr. drvene daske, užad, čekiće, pile itd. Za više informacija o vrsti zaliha i opreme potrebne za određene mjere stabilizacije konstrukcije, pogledajte Set alata, stranica 93.

Dokumentujte

- 1** Snimite tačnu lokaciju, vrstu i mere pričinjene štete, npr. pukotine, planarna izobličenja i ispuštenja u gipsanim radovima. Za beleženje oštećenja koristite crteže fasada i osnove.
- 2** Fotografišite oštećena područja, uključujući krupne planove i široke snimke. Dok fotografišete, dodajte metar ili meru od 10 cm da biste uspostavili merilo i znak koji označava datum. Na osnovi zapišite referentni broj fotografija koje odgovaraju određenoj vrsti oštećenja.
- 3** Gde je potrebno, dokumentujte i druge važne detalje, poput različitih vrsta tereta, stanja tla i tako dalje. U dokumentaciju o šteti dodajte odgovarajući crtež mere stabilizacije, jer ti zapisi zajednički pomažu u utvrđivanju potreba za oporavkom.

Izvršite

Osnovne mere stabilizacije zgrada i građevina u hitnim slučajevima opisane su u nastavku. Tehnički detalji za izvršavanje takvih mera navedeni su u Setu alata, stranica 79.

1 Privremeni prekrivač

Da biste zaštitali osetljive elemente od vode, vetra, daljeg urušavanja okolnih elemenata i upada životinja, upotrebite ojačane cerade (udvostručene žičanom mrežom za poboljšanje otpornosti na padajuće predmete), valovito pocinkovano gvožđe (CGI) ili čelične (CGS) listove koji su pričvršćeni na postojeći ili privremenim okvir. Utvrđite najprikladnije rešenje uzimajući u obzir lokalno dostupne resurse, materijale i veštine. Za detaljno izvršavanje pogledajte Set alata, stranica 73.

Bagan, Mjanmar, 2016. Fotografija: Aparna Tandon.

2 Osnovno podupiranje

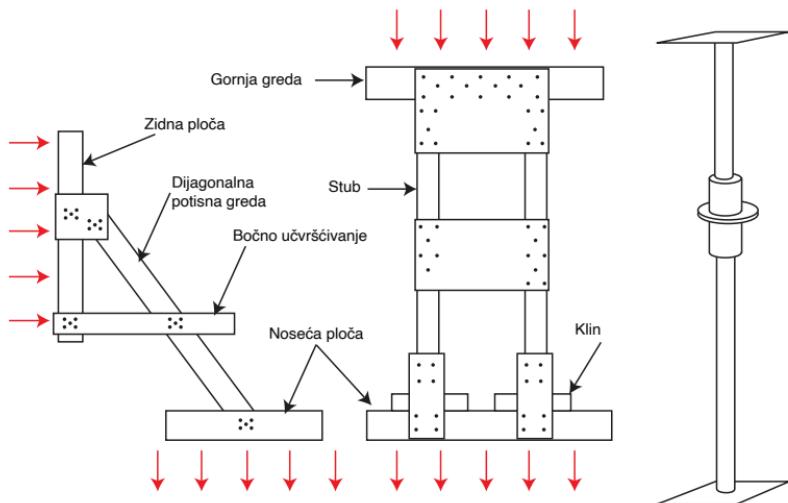
Podupiranje je tehnika potpore ugrađenim elementima tokom popravaka ili kada je građevina u opasnosti od urušavanja. Ponaša se poput štakе i prenosi **teret** na zemlju.

Podupiranje se može koristiti za podršku:

- nosive grede koje se oslanjaju na oštećeni zid ili stub;
- kosog, nagnutog ili ispuštenog nosivog zida od opeke, kamena ili zemlje, koji je konstruktivno nestabilan;
- polomljenog nadvratnika vrata ili prozora.

Osnovno podupiranje sastoji se od četiri glavne komponente:

1. elementi koji sakupljaju teret (nosive grede ili zidne ploče);
2. elementi koji prenose teret (stubovi ili grablje);
3. bočno učvršćivanje koje stabilizuje sistem;
4. noseće ploče koje prenose teret u zemlju.

Gde je moguće, podupiranje napravite u sigurnom području koje ima čist radni prostor sa ravnom površinom.

Pre podupiranja uklonite ostatke sa područja na kojem se postavlja nosiva ploča jer je ravna površina potrebna za raspodelu tereta u zemlju.

Kada koristite metalne podupirače, uvek koristite drvene daske između podupirača i oštećene konstrukcije.

Drvo se obično koristi na vrhu i/ili na dnu sistema za vanredne slučajevе za sakupljanje i raspodelu tereta. Pored toga, neki drvo smatraju zvučnim ili vizuelnim upozorenjem na povećano opterećenje jer se deformiše.

Za upute korak po korak za izgradnju osnovnog drvenog podupirača, pogledajte Priručnik, stranica 79.

- Ne pokušavajte podupirati elemente koji su viši od 3m bez stručnosti građevinskog inžinjera.
- Pazite kada podupirete zidani zid sa slabim ili oštećenim malterom. Zatražite pomoć građevinskog inžinjera da dizajnira zidnu ploču koja je dovoljno velika ili da izgradi dovoljno podupirača za podupiranje celog područja.

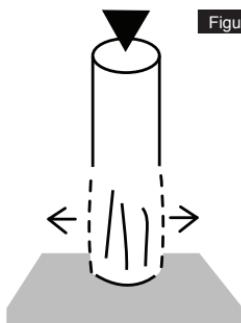

3 Vezivanje konstrukcija

Figure 1.

Vezivanje konstrukcije poboljšava njenu vertikalnu nosivost pružajući bočno zadržavanje i sprečavajući dalje bočne deformacije.

U razmeri cele zgrade, vezivanje pomaže u ponovnom povezivanju pravougaonih zidova, pružajući bolji otpor protiv bočnog pomicanja. Vezanje se može izvesti pomoću poliesterskih remena, čeličnih kablova ili čeličnih profila koji su međusobno zavareni ili pričvršćeni zavrtnjima.

Crtež adaptiran prema: Grimaz, S. i ostali. 2010. Vademekum, STOP, Obrasci/Predlozi podupiranja i operativni postupci za potporu zgradama oštećenim zemljotresima. Rim, Ministarstvo unutrašnjih poslova - Italijanska vatrogasna služba

Nikada ne koristite ovu tehniku za urušene betonske stubove.

- a. Pre uvođenja konstrukcijskog ograničenja, posavetujte se sa građevinskim inžinjerom o njegovim potrebama i dizajnu.
- b. Uklonite ostatke pre ograničavanja konstruktivnog elementa.
- c. Tokom vezivanja konstrukcije kaiševima koji drže poliestere i/ili ručicama sa drškom, kako bi se osiguralo dobro prijanjanje, postavite drvene daske i čelične ploče na strukturu kako bi se naponi rasporedili po visini. Drvene daske trebaju biti debljine približno 3 cm. Treba ih postaviti između zida/stuba i čeličnih ploča.

- d. Prvo instalirajte pojase počevši od najvišeg (pogledajte sliku 2); rasporedite ih u pravilnim razmacima. Razmak između traka trebao bi se kretati od 10 do 45 cm, u zavisnosti od nivoa oštećenja i opterećenja koja treba podneti. Ravnomerno rasporedite čegrtaljke. Popis materijala i opreme potrebnih za vezivanje konstrukcije pojasevima potražite u Setu alata, stranica 95.

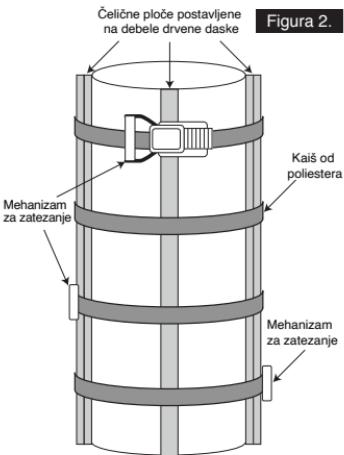

Figura 2.

Crtež adaptiran prema: Grimaz, S. i ostali. 2010. Vademekum, STOP, Obrasci/Predlozi podupiranja i operativni postupci za potporu zgradama oštećenim zemljotresima.

4 In situ zaštita dekorativnih elemenata

In situ stabilizacija obuhvata niz akcija na licu mesta koje se mogu preduzeti za stabilizaciju nepokretnih dekorativnih elemenata i umetničkih dela, poput velikih skulptura, zidnih ili podnih mozaika i fresaka.

Mere za hitnu stabilizaciju zgrada, kao što je skraćivanje i zatvaranje, mogu potencijalno našteti elementima ako ne preuzmete odgovarajuće korake za njihovu zaštitu. Uvek potražite savet od konzervatora pre nego što preuzmete stabilizacijske akcije koje uključuju ili su u neposrednoj blizini dekorativnih elemenata.

Zaštitni i izolacijski sloj između zidnog slikarstva i ograde u crkvi Freišu di Ešpada a Sinta (Freixo de Espada à Cinta), Portugal, 2007. Fotografija: Esmeralda Pauperio

Pre stabilizacije u nuždi, osigurajte da skulpture, pločice ili površine budu sigurne na svom izvornom mestu. Da biste izbegli direktni kontakt podupirača ili ograničavajućeg pojasa sa ukrašenom površinom, mogli biste koristiti neštirkani beli muslin ili drugi neobojeni mekani tekstil. Slično tome, upotreba pene sprečava direktni kontakt. Pazite da je materijal za jastuke čvrsto pričvršćen tako da se smanji rizik od slučajnog pada i abrazije površine dekorativnog elementa.

Vreće sa peskom možete koristiti i za sprečavanje dodira između zaglavljiva ili zidne ploče i dekorativnog elementa, iako trebate pripaziti jer vreće sa peskom u vlažnoj klimi zadržavaju vlagu, što može prouzrokovati dalju štetu. Opštu listu potrebnih zaliha potražite u Setu alata, stranica 93.

In situ sigurnost i stabilizacija mozaika u muzeju Mara (Ma'arra): Sirija

U situacijama nasilnog sukoba, sigurnosne i stabilizacijske akcije mogu uključivati ekstremne i složene operacije, poput zatrpanjivanja izloženih arheoloških ostataka ili postavljanja zaštitne površine na zidnu sliku ili mozaik.

Muzej mozaika Mara, dom jedne od najvažnijih zbirki rimske i bizantske mozaika od trećeg do šestog veka na Bliskom istoku, teško je oštećen u tekućem sukobu u Siriji. Pre hitnih sigurnosnih i stabilizacijskih akcija koje su provodili profesionalci i volonteri sirijske kulturne baštine, zgradi je pretilo urušavanje.

U cilju zaštite mozaika od dalje štete tokom sukoba, sirijski tim konsultovao se sa stručnjacima za zaštitu nasleđa kako bi izradio plan za stabilizaciju i osiguranje mozaika na licu mesta. Rupe na krovu su popravljene kako bi se sprečilo dalje propadanje i urušavanje. Tada je, u dogovoru sa konzervatorima mozaika, tim naneo sloj lepka i tkanine dizajniran da drži pločice na mozaiku. Jednom kad se stabilizovalo, nekoliko kamiona vreća sa peskom postavljeno je među mozaike kako bi ih zaštitili od daljih oštećenja. Ukupno je zaštićeno približno 148 m² mozaika.

Izvor: Institucija Smitsonian 2015. *Aktivnosti u slučaju nužde. Dovršeno u sirijskom muzeju mozaika Mara*. Vošington Di Si, Institucija Smitsonian.

Prijavi i komuniciraj

- 1 Pripremite kratki izveštaj koji opisuje akcije stabilizacije u vanrednim situacijama koje ste proveli za zgrade/građevine nasleđa. Uključite fotografije, skice i osnove koji pokazuju njihovo mesto.
- 2 Spomenite važne detalje poput evakuacije pokretnog kulturnog nasleđa ili spašavanja fragmenata istorijskih zgrada izvedenih tokom priprema za hitnu stabilizaciju.
- 3 Navedite račun nastalih troškova i listu koja sadrži imena i kontakt podatke članova tima koji su izvršili hitnu stabilizaciju.
- 4 Izveštaj treba sadržavati režim praćenja i preporučene mere za potpuni oporavak i rehabilitaciju.

Monitoring/Nadzor

Mere vanredne stabilizacije građevina i zgrada namenjene su privremenoj prirodi. Stoga je važno pratiti njihovu delotvornost dok se ne započne potpuno konzerviranje. Na primer, podupirači mogu postati opasni u slučaju kolapsa, pa ih zato moramo redovno proveravati (najmanje jednom svakih 12 sati tokom prvih nekoliko dana) na bilo kakve znakove iskrivljenja ili preopterećenja.

Osigurajte da mesta ostanu na prvobitnim pozicijama. Štaviše, veze i klinovi moraju ostati čvrsti i ne smeju se iskriviti. Pazite na bilo kakvo kretanje u položaju noseće ploče podupirača ili na bilo koji znak otkazivanja tla. Slično tome, pobrinite se da krajevi stubova nisu zgnječeni ili da se krajevi greda ne razdvajaju, jer to ukazuje na to da je podupirač preopterećen. Ako se na zidnoj ploči pojave pukotine, to znači da ploča nije dovoljno velika ili da se zid ne opire naprezanom podupiračem.

Tamo gde su za **vezivanje konstrukcije** korišteni ograničavajući pojasevi ili čelični kablovi, osigurajte da su čvrsto postavljeni. Proverite jesu li drveni elementi nepomični i jesu li zgnječeni pod naponom izazvanim pojasevima ili kablovima. Povremeno nadgledajte drvenu građu kako biste otkrili znakove fizičkog pogoršanja ili oštećenja, npr. zaraza štetočinama.

U poplavljenoj zgradbi vodite računa da redovno beležite sledeće:

- a. Vlažnost gipsa i/ili zidova, za koje možete koristiti merač vlage ili multimetar, ili možete izvaditi uzorke koje vagate pre i nakon sušenja u pećnici.
- b. Nivoi vlage u konstrukcijama od zemlje. Morate proveriti ima li vlage u podnožju zidova i unutar samog zida (vlaga malteru zidova nije ista kao vlaga u njegovom konstruktivnom delu).
- c. Obim bilo kakve migracije soli ili rasta plesni.
- d. Svako izobličenje drvenih elemenata.
- e. Pukotine ili ispuštenja na gipsanim pločama.

Kako osigurati i stabilizovati nematerijalno kulturno nasleđe?

Osiguranje i stabilizacija su pojmovi koji se logički ne uklapaju u nematerijalno nasleđe. Kao što je objašnjeno u proceni štete i oštećenja nematerijalnog nasleđa na licu mesta, **procena rizika i štete na nematerijalnom nasleđu** treba da uključuje:

- a. Pristup,
- b. izvođenje,
- c. i prenos pogodene nematerijalne baštine.

Akcije koje odgovaraju sigurnosti i stabilizaciji preduzimaju se prvenstveno u odnosu na prva dva nivoa, koji se odnose na opipljive elemente povezane sa nematerijalnim nasleđem i ljudi kao nosioce tradicije. Nadalje, sve mere preduzete radi osiguranja ili stabilizacije nematerijalnog kulturnog nasleđa trebale bi se temeljiti na jasnom zahtevu pogodene zajednice i njenim specifičnim potrebama.

Kod nematerijalnog nasleđa, vrednost počiva na tradiciji i sistemima znanja zajednice, kao i na njihovim praktičarima i prenošenju. Prema tome, svrha takvih mera razlikuje se od svrhe mera kod materijalnog nasleđa. Stabilizacija nematerijalne baštine stoga podrazumeva nešto vrlo različito od stabilizacije nepokretne ili pokretne baštine.

Tradicionalna praksa čitanja religioznih rukopisa kao dela dnevnih rituala u Nepalu, 2015.
Foto: ICCROM.

Konkretno se odnosi na:

- Osiguravanje da zajednica može nastaviti određenu praksu, ritual itd. neposredno nakon opasnog događaja.
- Osiguravanje da se prenos znanja i veština može nastaviti dok se ne pronađu dugoročnija rešenja.

Akcije sigurnosti i stabilizacije opipljivih elemenata i ljudi navedene su u nastavku:

- 1 **Materijalni elementi:** uključuju zgrade, lokacije, predmete, alate, kostime i bilo koju materijalnu kulturu povezani sa nematerijalnom praksom. **Ako su analiza situacije i procena štete i rizika na licu mesta** (stranica 43) utvrstile vanredne potrebe, mogu se preduzeti isti koraci kao gore navedeni za izgrađeno i pokretno nasleđe.

Obično su opipljivi elementi povezani sa nematerijalnom baštinom kulturno važni jer pružaju mesto ili kontekst za ostvarivanje nematerijalne tradicije. Stoga bi stabilizacija

opipljivih elemenata trebala biti usmerena ka omogućavanju nastavka nematerijalne tradicije. To takođe može značiti da zajednice imaju određene stabilizacijske preferencije. Na primer, ako je mesto bogosluženja oštećeno, zajednica može dati prednost privremenom skloništu nad urušenom građevinom u kojoj se ne bi osećali dovoljno sigurno za bogosluženje.

- 2 Ljudi:** u većini slučajeva mere sigurnosti ili stabilizacije ograničene su na utvrđivanje gde su zajednice i kako se prevoz može osigurati. Ovaj korak može uključivati i mere kao što su dokumentacija, evidencija ili inventarizacija kako bi se osiguralo da postoji vizuelni i usmeni zapis koji će se koristiti kada se uobičajen sistem vratи. Međutim, posebno u slučajevima raseljavanja velikih razmara ili kada je zajednica pretrpjela gubitak bitnih nosioca tradicije, možda će biti potrebne vanredne mere poput dokumentacije putem video zapisa ili obuke za prenos veština kako bi se osigurao prenos znanja.

Saveti za rad sa nematerijalnom baštinom

Nematerijalno nasleđe takođe može biti važan aspekt hitnih mera pokretnog ili izgrađenog nasleđa. Uvek uzmite u obzir versku ili duhovnu važnost zgrada i lokacija pre preduzimanja sigurnosnih ili stabilizacionih akcija. Uključite lokalnu zajednicu. Osigurajte da vaše radnje uzimaju u obzir više nego samo fizičke aspekte konstrukcije. Ovo se odnosi i na kulturne predmete, od kojih mnogi mogu imati važnu nematerijalnu vrednost za lokalnu zajednicu. Ovo treba uzeti u obzir prilikom evakuacije i spašavanja predmeta.

Postoji samo jedan način da saznate kako postupati sa tim lokacijama, zgradama i objektima: uključite relevantne zajednice, članove zajednice i lokalne vođe i tražite njihov savet, saradnju i odobrenje **pre** preduzimanja bilo kakvih radnji.

Nastavak tradicije nakon ciklona Nargis: Mjanmar

Dana 2. maja 2008. godine, ciklon Nargis pogodio je Mjanmar, što je uslovilo katastrofalno razaranje i gubitke života. Procene Ujedinjenih nacija pokazuju da je čak 2,4 miliona ljudi bilo pogodjeno posledicama ciklona.

Ciklon je teško pogodio primarne proizvodne centre za tradicionalne zanate i scenske umetnosti. Jedan takav centar proizvodio je tradicionalne mjanmarske marionete i održavao performanse marioneta i tradicionalnih mjanmarskih orkestara. Već ranjivi, sa malo praktičara, posledice ciklona i kasnija vojna blokada pretili su potpunom gubitku veština i znanja koji su se praktikovali od petnaestog veka, perioda Inva (Innwa -AVA).

Obuka za upravljanje marionetama, Mandalaj, Mjanmar, 2016.

Foto: Duzepe Salerno.

‘Gornji Mjanmar (Myanmar Upper Land)’ I Kultura i putovanja ‘osnovana je za promociju tradicionalnih scenskih umetnosti, posebno tradicionalnih performansi marioneta u Mjanmaru. Ova organizacija stvara performanse kroz podizanje društvene svesti u Mjanmaru i radi na zaštiti svih aspekata ovog nasleđa, uključujući metodu izrade i manipulacije mjanmarskim marionetama, ples, muziku, skulpturu, vezenje šljokicama i slikanje. U saradnji sa organizacijom Marionet iz Mjanmara stvoren je edukativni DVD, radionice za performanse i prvi Međunarodni festival

lutaka u Mjanmaru (2016.) za prenos veština i znanja lokalnim zajednicama, u nastojanju da se smanji ranjivost i povećaju performanse i održivost, što traje do danas.

Trening za performans marionetama, Mandalaj, Mjanmar, 2016.

Foto: Duzepe Salerno

Videti reference na strani 164.

Poboljšajte sopstvenu spremnost za hitne slučajeve!

Ako bi se u vašem gradu dogodila hitna situacija, a to bi uticalo na brojne zbirke kulturne baštine, zgrade i nematerijalnu baštinu:

- Da li bi pogodjene institucije doobile pravovremenu pomoć kako bi osigurale i stabilizovale ugroženo nasleđe?
 - Postoje li mehanizmi za koordinaciju i saradnju između institucija kulturne baštine i agencija za upravljanje vanrednim situacijama kako bi se olakšao pristup oštećenom nasleđu tokom **velikih** vanrednih situacija?
 - Da li postoji obučeni tim pomagača i volontera u kulturi?
 - Da li bi imali pristup zalihamu i opremi u velikoj količini za spašavanje, evakuaciju i konstruktivnu stabilizaciju na više lokacija?
 - Da li bi pogodjene institucije imale spreman pristup sigurnim prostorima za postavljanje privremenog skladišta ili površine za sortiranje i stabilizaciju velikog broja objekata i građevinskih elemenata?
-
-
-
-
-
-
-
-

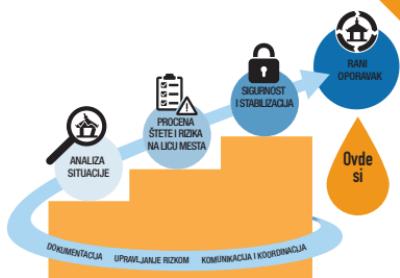
Šta dolazi nakon prve pomoći?

SLEDEĆI HITAN SLUČAJ, vi i vaš tim uspeli ste pružiti prvu pomoć pogodenom kulturnom nasleđu: izvršili ste **analizu situacije** i koristili njene ishode **za sprovodenje procene štete i rizika na licu mesta**; na osnovu ove procene **osigurali ste i stabilizovali** i materijalno i nematerijalno nasleđe.

Šta sada treba da radite?

Pročitajte da biste saznali.

RANI OPORAVAK

Rani oporavak

Prva pomoć kulturnoj baštini uspešna je samo ako je slede napor i očuvanje radi obnavljanja funkcije i pristupa. Dakle, nakon što implementirate prvu pomoć za oštećeno kulturno nasleđe, dokumentujete celokupan proces i uspostavite rutinu praćenja, sledeći korak je priprema konsenzusnog akcionog plana za oporavak i **rehabilitaciju**, koji uključuje: detaljne procene stanja; konzervatorske tretmane (uključujući popravke i **restauracije**) za materijalno nasleđe; ublažavanje rizika; obnavljanje sredstava za život i usluga; poboljšane ili izmenjene upotrebe kulturnog nasleđa sledeći princip **održivog razvoja** i '**poboljšanu izgradnju**'. Jednostavno rečeno, oporavak i rehabilitacija kulturne baštine podrazumeva popravljanje štete, nadoknađivanje gubitaka, smanjenje rizika i vraćanje kulturnog nasleđa u stanje bolje očuvanosti, tako da se, idući napred, može ponovo koristiti, na održiv način.

Privremeni period potreban za izradu akcionog plana za oporavak i rehabilitaciju kulturne baštine nakon prve pomoći poznat je kao rana faza oporavka u humanitarnom sektoru.

Trg Durbar, Katmandu, Nepal 2015. Fotografija: ICCROM.

Kako humanitarni sektor definiše rani oporavak?

Rani oporavak definisan je kao „višedimenzionalni proces vođen razvojnim principima. Cilj mu je generisati samoodržive, u nacionalnom vlasništvu otporne procese za oporavak nakon krize“ (IASC, 2006., str. 1). U okviru ove definicije, pojedinci mogu iskoristiti blagodeti humanitarnih akcija kako bi prihvatili mogućnosti održivog razvoja i izgradili otpornost. Ova faza potiče saradnju između agencija iz humanitarnog i razvojnog sektora. Ukratko, rana faza oporavka tačka je na kojoj se postupno ukidaju kratkoročne, vanredne intervencije ‘spašavanja života’ i započinju dugoročni programi razvoja i oporavka.

Ciljevi ranog oporavka u humanitarnom sektoru

1. Poboljšati tekuće operacije vanredne pomoći.
2. Ohrabriti i podržati inicijative pogodjenih zajednica.
3. Uspostaviti temelje za dugoročniji oporavak, stvarajući uslove za budući održivi razvoj.
4. Stabilizovati i povećati lokalne i nacionalne kapacitete, osiguravajući da lokalne i nacionalne vlasti mogu osigurati stabilnost, oživeti tržišta i sredstva za život, a takođe ponuditi usluge.
5. Sprečiti ponavljanje krize kroz izgradnju kapaciteta i smanjenje ranjivosti, i raditi na povećanju otpornosti različitih aktera.
6. Osigurati zajednicama sigurnosne mreže.

Videti refernce na strani 167.

U konfliktnim okruženjima, institucije, mehanizmi upravljanja i društveni odnosi se radikalno transformišu. U takvim se situacijama, drugi procesi povezani sa sigurnošću i stabilizacijom, **izgradnjom mira, tranzicijskom pravdom** i izgradnjom države, preklapaju sa humanitarnim i razvojnim pitanjima tokom rane faze oporavka.

Slično tome, za kulturno nasleđe, rani oporavak u postkonfliktnim situacijama trebao bi doprineti transformaciji sukoba, npr. koristeći oporavak kulturne baštine za stvaranje poverenja i premošćivanje komunalnih/društvenih podela.

Preporučene radnje tokom ranog oporavka

Sledeći odeljak opisuje radnje koje bi se mogle preduzeti u ranoj fazi oporavka radi promovisanja opravka i rehabilitacije oštećene kulturne baštine. Da bi se osigurao uspeh, važno je da ove radnje vode pogodene institucije iz kulturnoškog sektora, a da su implementirane u konsultaciji sa relevantnim učesnicima, akterima i lokalnim zajednicama.

1 Analiza situacije nakon pružanja prve pomoći

Da bi se razvio akcijski plan za postkrizni oporavak i rehabilitaciju kulturnog nasleđa, presudno je pregledati i ažurirati **analizu stanja** (vidi stranicu 25) koja je provedena pre planiranja i primene prve pomoći.

Za vanredne slučajeve izazvane sukobom, analizu situacije nakon pružanja prve pomoći treba proširiti tako da uključuje **analizu sukoba** (vidi stranicu 38). To će omogućiti uključivanje strategija za sprečavanje sukoba i izgradnju mira u proces oporavka i rehabilitacije kulturne baštine.

Posebno je važno pregledati:

- prirodu i uzroke događaja koji su naveli štetu kulturnom nasleđu;
- postojeće socijalne, političke i ekonomski ranjivosti;
- značaj i vrednosti povezane sa pogodjenim kulturnim nasleđem;
- **mapiranje učesnika i aktera** (vidi stranicu 33) i procjenu njihovih uloga i interesa u oporavku i rehabilitaciji.

Bitno je uzeti u obzir da će se akteri koji su uključeni u prvu pomoć i faze oporavka nepromenjivo razlikovati. Mogu se pojaviti novi akteri (npr. akteri u razvoju), dok će se drugi, poput vatrogasaca ili osoblja civilne odbrane, povući tokom ranog oporavka. Staviše, neki akteri mogu promeniti ulogu i imati različite zadatke tokom ranog oporavka, u poređenju sa onim preduzetim tokom reagovanja u vanrednim situacijama. Iz tog razloga je presudno izvršiti ponovnu analizu i mapiranje učesnika i aktera.

- Opšte stanje kulturne baštine nakon primene prve pomoći i rizici sa kojima se suočava.
- Vrsta konzervatorskih postupaka i ublažavanje rizika potrebnih za potpuni oporavak pogodene kulturne baštine.
- Resursi potrebni za oporavak kulturne baštine.

2 Procena stanja

Koristite nalaze analize stanja **nakon pružanja prve pomoći** za identifikaciju dobara kulturne baštine koja zahtevaju detaljnu procenu stanja za oporavak i rehabilitaciju. Procena stanja pomaže u utvrđivanju prioriteta za oporavak. Procena stanja nakon vanredne situacije obično uključuje procenu:

- prouzrokovane štete i nastalih gubitaka dohotka (vidi **PDNA** na stranici 64);
- procesa pogoršanja koji utiču na kulturno nasleđe, na primer migracija soli i vidljiva promena boje usled prekомерне izloženosti svetlosti;
- sigurnosnih i stabilizacijskih akcija provedenih tokom prve pomoći;
- postojeće ranjivosti i rizika, a posebno i aktivnih procesa propadanja koji čine nasleđe ranjivim na buduće katastrofe.

Procene stanja nakon vanredne situacije treba dokumentovati u izveštaju koji sadrži: detaljnu fotografsku dokumentaciju o šteti, pogoršanju i rizicima; ažurirani inventar; mape lokacija; i osnove. Uključite detalje o pruženoj prvoj pomoći dobijenoj iz dokumentacije prikupljene tokom **osiguranja i stabilizacije** (vidi stranicu 68) dobara kulturne baštine.

Takva procena može uključivati analitičke studije, poput ispitivanja čvrstoće različitih maltera, ili analizu lepila i pigmenata koji se koriste na slici. Ukoliko ili gde su dostupni, upotreba tehnoloških alata, poput **3D laserskih skenera ili fotogrametrije**, može pružiti precizna merenja koja su važna za potpunu restauraciju. Nivo dokumentacije uveliko će zavisiti od značaja pogođenog nasleđa, obima štete i raspoloživih resursa.

Multidisciplinarni timovi profesionalaca, koji mogu uključivati konzervatore, arhitekte, kustose, građevinske inžinjere, analitičare, antropologe i istoričare, trebaju biti uključeni u provođenje procena stanja. Sastav tima će zavisiti od prirode pogođenog nasleđa. Konsultacije sa starateljima i lokalnim zajednicama presudne su za sveobuhvatnu procenu.

3 Razvijte mehanizme za koordinaciju, učešće i izgradnju kapaciteta

Nakon razaranja velikih razmara, lokalnim kulturnim institucijama i pogođenim zajednicama mogu nedostajati specijalizovane veštine, zalihe, sredstva i/ili pristup institucionalnim mehanizmima za oporavak kulturnog nasleđa. Rana faza oporavka može se koristiti: za utvrđivanje resursa potrebnih za oporavak; mapiranje lokalnih kapaciteta; i iniciranje obuke kako bi se poboljšale veštine, znanje i institucionalne politike.

Tokom faze ranog oporavka, neophodno je koordinirati plan oporavka i rehabilitacije kulturnog nasleđa sa odgovarajućim planovima drugih sektora, te istovremeno razviti mehanizme za uključivanje pogođenih ljudi. Na primer, mogu se razviti novi građevinski propisi ili politike u vezi sa korištenjem zemljišta, što bi moglo biti štetno za oporavak izgrađenog nasleđa i njegovu buduću upotrebu. Slično tome, zajednice mogu imati određene prioritete koje nasleđe treba prvo oporaviti.

Treba nastojati iskoristiti tradicionalne veštine i znanja lokalnih zajednica i uključiti ih u planiranje oporavka. Zapravo, faza

ranog oporavka mogla bi se koristiti za uključivanje zajednice u razvoj opcija za oporavak i kreativnu ponovnu upotrebu kulturne baštine.

Nalaze analize stanja nakon pružanja prve pomoći možete koristiti da biste utvrdili koji akteri i zainteresovane strane trebaju biti uključeni u oporavak kulturne baštine.

Uloga inicijativa osnovanih odozdo prema gore u kulturnom i socijalnom oporavku grada Lakvila, Italija

6. aprila 2009. zemljotres jačine 6,1 pogodio je regiju Abruco u Centralnim Apeninima u Italiji, uzrokujući ozbiljnu štetu u glavnom gradu Lakvila i pedeset okolnih gradova.

Odmah nakon toga, italijansko Ministarstvo civilne zaštite upravljalo je operacijama spašavanja tokom faze vanrednih situacija. Ljudima je osigurano hitno sklonište, a istorijsko središte grada je u potpunosti evakuisano, ograđeno i proglašeno crvenom zonom zbog velike štete.

Za stanovnike Lakvile, istorijsko jezgro grada uvek je služilo kao živopisan socijalni i ekonomski prostor u kojem su se ljudi sastajali, komunicirali i zabavljali. Gradski trgovi i otvoreni prostori bili su centri za njihov svakodnevni život i kulturu. Dugotrajna nepristupačnost ovih prostora nakon katastrofe osećala se jako, jer je ljudima nedostajalo mesta za interakciju.

Kao odgovor, građani Lakvile organizovali su razne inicijative u okviru zajednice, učestvujući u oporavku svog grada i kvartova. Jedna od takvih inicijativa je „Viviamolak (Viviamolaq)“, koju su formirali studenti i diplomci Univerziteta Lakvila.

Kroz ponovnu upotrebu urbanih prostora i napuštenih područja „Viviamolak“ podržava socijalni, urbani i kulturni oporavak. Ovi se projekti zasnivaju na principima okoline i socijalne održivosti i služe kao katalizatori za jačanje socijalne kohezije i kolektivnih akcija. Učestvovanje i saradnja ključni su za sve projekte, od faze kreativnog planiranja do faze izgradnje. To je bio duh iza projekta ‘Restart’, koji je zaživeo 2014. godine; ‘Restart’ je napušteni javni prostor, smešten ispred Odeljenja

za društvene nake Univerziteta u Lekvili, ponovo koristio za stvaranje otvorenog rekreativskog prostora za studente i lokalnu zajednicu. Reciklirani materijali iz procesa obnove (šut, zajedno sa čelikom i drvetom koji su se prethodno koristili za obnavljanje oštećenih zgrada) stavljeni su u upotrebu za izgradnju urbanog nameštaja. Integracija sećanja na katastrofu (reciklirani materijali) u novi projekt presudna je za snagu 'Restarta': pokazuje mogućnost oporavka i kako je moguće povećati otpornost i socijalnu koheziju u fazi nakon katastrofe.

Nakon što je primećen uspeh odgovora na oporavak u zajednici u Lekvili, pristupi zasnovani na zajednici primjeni su kao odgovor i oporavak nakon zemljotresa u Emiliji Romanji 2012., a u nešto skorije vreme i u Centralnoj Italiji 2016. i 2017. godine.

Izvor: Valentina Spano, (MA), Brandenberg Tehnološki Univerzitet Kotbas Senftenberg, bivša pripravnica, Jedinica koja se bavi zbirkama, ICCROM.

Videti refernce na strani 167.

'Restart : upotreba recikliranog otpada iz katastrofe iz istorijskog gradskog središta Lekvile za ponovno stvaranje javnih prostora. Foto: Valentina Spano.'

Izgradnja kapaciteta za zanatlige: ka oporavku malih preduzeća na Haitiju

Zemljotres 2010. godine koji je pogodio Haiti ostavio je veliki broj zanatlja u glavnom zanatskom centru države Jacmel bez kuća, radnih mesta, alata ili materijala. Zemljotres se dogodio u januaru, užurbanom periodu za zanatlje, kada se pripremaju za godišnji karneval. U tom periodu mnoge zanatlje čak uzimaju kredite da bi kupili dovoljno zaliha za izradu složenih karnevalskih kostima. Međutim, kolapsom njihovih kuća i radnih mesta tokom zemljotresa, oni su takođe izgubili zalihe i završene radove, što im je onemogućilo da vrate dugove.

Tokom faze prve pomoći, pažnja je posvećena pružanju privremenog skloništa i sadržaja zajednici. Međutim, tokom faze ranog oporavka, UNESCO je sarađivao sa zanatljama na obnovi njihovih preduzeća, pružajući im komunalno (privremeno) radno mjesto i mesto za prodaju njihovih dela, kao i potrebnii materijal i alate za nastavak rada.

Budući da tržište - uglavnom inostrano - nije bilo pod velikim uticajem, podrška je osmišljena na takav način da zanatljama omogući ponovno uspostavljanje poslovanja, uz razumevanje da je za njih potrebno samo da prevladaju dug i nedostatak keša u opticaju (cashflow gap) nastao kao rezultat zemljotresa. Čim su zanatlje uspele ponovo pokrenuti proizvodnju, većina se uspela oporaviti.

Izvor: Elke Selter, Škola za orijentalne i afričke studije, Univerzitet u Londonu, Ujedinjeno Kraljevstvo.

Papier-mâché (Papier mâché) maske koje čekaju da budu ukrašene za karneval u Jacmelu, 2012. Foto: Elke Selter.

Zanati u Jacmelu, 2010.
Foto: Elke Selter.

4 Procenite upotrebu, funkciju i značenje kulturne baštine

Nakon katastrofe, na mogućnosti oporavka kulturnog nasleđa utiču potencijalna buduća upotreba i sposobnost da se zadovolje postkrizne potrebe, pogodene institucije ili zajednice. Odluke o promeni upotrebe ili funkcije kulturne baštine mogu biti kontroverzne i trebale bi se bazirati na širokom javnom konsenzusu, koji se može uspostaviti tokom rane faze oporavka.

Slično tome, u postkonfliktnim situacijama, kako bi se sprečio povratak, narativi oko sporne kulturne baštine možda će trebati biti inkluzivniji, tako da budu zastupljene marginalizovane zajednice. Takvi pokušaji trebali bi biti transparentni i uključivati konsultacije sa pogodenim zajednicama i svim stranama u sukobu.

U mnogim slučajevima pogođena zajednica možda želi stvoriti novo nasleđe pretvarajući mesta razaranja u spomen-obeležja; stvaranjem novih spomenika na katastrofe; ili organizovanjem memorijalnih događaja koji vremenom poprimaju oblik novog nematerijalnognasleđa. Nedavni, dobropoznati primer je „**Ground Zero**“ u Njujorku, Sjedinjene Američke Države. Takvi novi narativi mogu takođe uključivati predmete i institucije kulture. Muzej apartheida i muzej Distrikt Sidž u Južnoj Africi snažni su primeri kako su institucije poslužile kao doprinos oporavku i dijalogu.

Neke zajednice daju prioritet životnom aspektu kulturne baštine i odluče otkloniti sve znakove uništenja. U takvim slučajevima mogu se doneti i odluke o zameni baštine potpuno novom strukturom. Primer je obnova Hrama zubne relikvije Bude na Šri Lanki (Temple of the Tooth Relic of Buddha), koji je bombom teško oštećen 1998. U drugim slučajevima rehabilitacija daje prioritet materijalnom aspektu baštine i provodi se na takav način da ne ostavlja dokaze o razaranju, npr. istorijsko središte grada Varšave, Poljska, nakon Drugog svetskog rata. Mnogi napor, naravno, pokušavaju pomiriti oba pristupa. Poslednjih godina mnoštvo tehnoloških inovacija dodato je nizu mogućnosti oporavka, što je rezultovalo laserskim projekcijama uništenog nasleđa, npr. **Bamijan**, ili 3D štampa u cijelini, npr. **Palmira Arc**.

Vidjeti referencu na strani 167.

Otvoreno skladište: adaptivna ponovna upotreba u nacionalnom muzeju Nepala tokom faze ranog oporavka

Neposredno nakon zemljotresa u Gorki (Gorkha) 2015. godine, deset muzeja, uključujući Nacionalni muzej Nepala, moralo je evakuisati svoje zbirke iz teško oštećenih zgrada, koje su proglašene nesigurnim za upotrebu. Iz sigurnosnih razloga evakuisane kolekcije privremeno su magacinirane u izložbene galerije u odgovarajućim muzejima, što je zauzvrat dovelo do njihovog delimičnog zatvaranja. U ranoj fazi oporavka, ICCROM je u saradnji sa Odeljenjem za arheologiju i uz podršku norveškog Ministarstva za klimu i okolinu proveo obuku za osoblje pogođenih muzeja za dizajniranje otvorenih, ali sigurnih prostora za skladištenje, koji će služiti dvojnu svrhu prekomponovanja raseljenih kolekcija i pružanja novih izložbenih prostora za privlačenje posetioca.

Vidjeti refernce na strani 167.

Prilagodljiva upotreba nakon katastrofe: vidljivo i sigurno privremeno skladište u Nacionalnom muzeju Nepala napravljeno za čuvanje raseljenih zbirki i vraćanje posetioca u muzej 2016. Foto: Aparna Tandon, ICCROM.

5 Prikupite resurse

Period između prve pomoći i oporavka kulturne baštine treba iskoristiti za prikupljanje resursa od različitih agencija, kao što su nacionalne i lokalne vlade, nacionalne i međunarodne organizacije koje daju donacije i institucije kulturne baštine. Izveštaji o procenama stanja nakon pružanja prve pomoći posebno su korisni u artikulisanju potreba za oporavkom nakon krize. Uključivanje svih mogućih učesnika u pružanje potrebnih resursa pomaže da se osigura da procesi oporavka i rehabilitacije kulturnog nasleđa budu vođeni lokalno definisanim potrebama i željama, a ne prioritetima donatora.

 Da bi se promovisala odgovornost, kao i transparentnost, potrebno je uspostaviti učinkovite mehanizme za komunikaciju sa donatorima, vladom, učesnicima i širom javnošću.

Zaključak

Okvir u tri koraka opisan u ovom priručniku poboljšava spremnost za koordinisanu prvu pomoć kulturnoj baštini, što dovodi do ranog oporavka. Međutim, pretpostavka da je napredovanje između svakog koraka linearno ili sledi jasno definisane vremenske okvire, ne podudara se sa stvarnom praksom. Kada se dogodi velika ili složena kriza, prva pomoć u kulturi za različite geografske podregije možda će se morati pružiti u različitim vremenskim periodima. Njegovo provođenje zavisi od sigurnog i neprekinutog pristupa pogodenom kulturnom nasleđu, te od postojećih nacionalnih i/ili lokalnih kapaciteta.

Štaviše, ako je tokom ranog oporavka kulturno nasleđe i dalje ranjivo, možda ćete morati ponoviti prvu pomoć u slučaju druge nužde, npr. ponavljanje zemljotresa ili novi sukob.

Stalno upravljanje rizikom, **planiranje u vanrednim situacijama**, koordinacija između različitih aktera i zainteresovanih strana i izgradnja kapaciteta kako bi se smanjile osnovne ranjivosti među institucijama baštine i lokalnim zajednicama, stoga su presudni za stvaranje otpornosti baštine na katastrofe i sukobe.

REČNIK

3D laserski skener

Nekontaktni, nerazorni (NEINVAZIVNI) uređaj koji koristi lasersko svetlo za digitalno hvatanje fizičkog oblika predmeta reflektirajući svetlost od objekta i triangulirajući ga sočivom kamere kako bi stvorio skup podataka ili 'oblak tačaka' na osnovi površine objekta. 3D lasersko skeniranje način je za snimanje tačne veličine i oblika fizičkog objekta u digitalni, trodimenzionalni prikaz. Najprikladniji je za merenje i pregled konturisanih površina i složenih objekata koji zahtevaju ogromne količine podataka za njihov precizan opis, što bi bilo teško dobiti tradicionalnim metodama merenja. (Historic England, 2018).

Pročitajte više: <https://perma.cc/YLM5-LQL2>

Akter

Organizacija, zajednica ili pojedinac sa agencijom, koja direktno komunicira unutar sistema. Akter je uvek učesnik, ali nisu svi dionici akteri, jer oni ne moraju nužno direktno komunicirati sa sistemom, već održavaju interes za ponašanje i ishode koje su akteri postigli. (Cockburn, 2001, str. 53).

Pročitajte više: <https://perma.cc/8LKF-RYNJ>

Davanje prioriteta

Odredite redosled rešavanja niza predmeta ili zadataka prema njihovoj relativnoj važnosti. (Oxford Living Dictionary, 2017).

Pročitajte više: <https://perma.cc/2Z4V-2UKN>

Dionici/ Zainteresovana strana

Dionici su ljudi koji imaju direktni ili indirektni interes ili koji utiču ili su pogodeni provođenjem i ishodom intervencijskih aktivnosti. Tipično uključuju pojedince i predstavnike zajednica, institucija i/ili organizacija i agencija uključenih u projektno područje. Dionici su obično podeljeni u tri glavne kategorije; primarni, sekundarni i ključni. (IUCN, n.d.; IFRC, 2010., str. 16-17).

- **Primarni dionici:** su oni koji najviše zavise od pogodenog kulturnog nasleđa ili su najdirektnije povezani sa njim, pa će na njih vjerovatno pozitivno ili negativno uticati bilo kakva intervencija u projektnom području. Primeri su verske zajednice povezane sa određenim mestom; starosedilačke grupe sa pravima na imovinu; i zajednice koje zavise od izvora kulturne baštine kao dio egzistencije.
- **Sekundarni dionici:** nisu direktno zavisni ili povezani sa pogodenim kulturnim nasleđem, ali imaju značajan interes za način na koji se njime upravlja ili koristi. Njih zanima projekt, ali imaju ograničen uticaj i ovlaštenje nad resursima. Primeri sekundarnih dionika su nevladine organizacije, obrazovne institucije i privatni sektor.

- **Ključni dionici:** mogu značajno uticati ili su od vitalnog značaja za uspeh bilo koje odabrane intervencije za pomoć oporavku zajednice. Ključni dionici mogu biti vladina odeljenja i ministarstva, ključni nosioci resursa i donatori.

Pročitajte više:

IFRC, 2010: <https://perma.cc/3Q8E-EU7M>

IUCN, n.d.: <https://perma.cc/EG6K-E3TQ>

Dokumentacija

Dokumentacija je opisni tekst ili vizuelno pomagalo koje se koristi za definisanje ili opis predmeta, dizajna, specifikacije, uputstva ili postupka. Kao aktivnost zalaže se za sistematsko prikupljanje i arhiviranje zapisa kako bi se sačuvali za buduću upotrebu. (UNECE, 2000, str. 12; Letellier, 2007, str. xv).

Pročitajte više:

UNECE, 2000: <https://perma.cc/NG4Z-V7YE>

Letellier, 2007: <https://perma.cc/QW3W-FA9U>

Fotogrametrija

Fotogrametrija je metoda preciznog merenja predmeta, spomenika ili pejzaža pomoću digitalnih fotografskih informacija. Referentni markeri u svakom okviru koriste se kao sidrišta za poravnanje slika. Kada se koristi sa 3D laserskim skeniranjem, fotogrametrija omogućava izuzetno precizne podatke o skeniranju. (Cultural Heritage Imaging, 2018).

Pročitajte više: <https://perma.cc/Z4YF-WWSW>

Geografski informativni sistem (GIS)

Geografski informativni sistemi (GIS) kompjuterski su alat koji se koristi za vizualizaciju, ispitivanje, analizu i interpretaciju svih oblika geografski referenciranih informacija kako bi se razumeli odnosi, obrasci i trendovi u obliku karata, globusa i izveštaja. (ESRI, 2018; National Geographic Society, 2017).

Pročitajte više:

ESRI, 2018: <https://perma.cc/W3R9-TGSU>

National Geographic Society, 2017: <https://perma.cc/XU43-PRHP>

Hitna situacija izazvana ljudskim faktorom

Hitni slučajevi izazvani ljudskim delovanjem nastaju ljudskim aktivnostima koje značajno utiču na stanovništvo i okolinu.

Primeri uključuju: nuklearne vanredne situacije i vanredne situacije zasnovane na zračenju, ispuštanje hemikalija, dezertifikacija, zagađenje okoline, sukobi, epidemije i požari. (ICDO, 2017; UNISDR 2018).

Pročitajte više:

ICDO, 2017: <http://www.icdo.org/en/disasters/>

UNISDR, 2018: <https://perma.cc/6PKN-W9ND>

Hitna situacija izazvana prirodnom opasnošću

Vanredne situacije izazvane prirodnom opasnošću su događaji izazvani prirodnim fenomenima koji ozbiljno utiču na društvo, ekonomiju i/ili infrastrukturu regije. U zavisnosti od ugroženosti stanovništva i kapaciteta lokalnog odgovora, prirodne katastrofe će predstavljati izazove i probleme humanitarne prirode. Primeri su: zemljotresi, cunami, uragan, poplave, požari grmlja, erupcija vulkana, klizište i kuga. (IFRC, 2017; IASC, 2011).

Pročitajte više:

IFRC, 2017: <https://perma.cc/WP7R-ELK8>

IASC, 2011: <https://perma.cc/85SP-6HKW>

Izgradite bolje

Integracija mera za smanjenje rizika od katastrofa u obnovu fizičke infrastrukture i društvenih sistema, te u revitalizaciju sredstava za život, ekonomiju i okolinu. (UNISDR, 2017).

Pročitajte više: <https://perma.cc/3D78-H6DJ>

Izgradnja države

Interni proces za jačanje kapaciteta, institucija i legitimiteta države, vođen odnosima države i društva. (Bailey i dr., 2009., str. 8).

Pročitajte više: <https://perma.cc/927F-UPE2>

Imovina kulturne baštine

Imovina kulturne baštine je predmet ili mesto čija se vrednost zasniva na njegovom značaju u zajednici ili društvu, znanju i kulturi. Njegov značaj proizilazi iz njegove estetske, istorijske, naučne, društvene ili duhovne vrednosti. Nasleđe može biti materijalno ili nematerijalno.

(Resource Planning and Development Commission, 2003).

Pročitajte više: <https://perma.cc/CNS7-SZNA>

Inventar

Detaljna lista tekuće imovine i resursa: kao što je katalog imovine pojedinca, [organizacije] ili imovine. (Merriam-Webster, 2017).

Pročitajte više: <https://perma.cc/V2C8-YBA9>

Izgradnja mira

Aktivnosti međunarodnih ili nacionalnih aktera na sprečavanju nasilnih sukoba i institucionalizaciji mira, shvaćene kao odsustvo oružanog sukoba i količina participativne politike koja se može održati u odsustvu međunarodne mirovne operacije. (Kol i Kouzens, 2007, citirano u Baleju i dr., 2009, str. 8).

Pročitajte više: <https://perma.cc/927F-UPE2>

Kapacitet

Kombinovane snage, atributi i resursi dostupni unutar organizacije, zajednice ili društva za upravljanje i smanjenje rizika od katastrofe i jačanje otpornosti. Kapacitet uključuje: infrastrukturu, institucije, ljudsko znanje i veštine i kolektivne attribute, kao što su socijalni odnosi, vodstvo i upravljanje. (UNISDR, 2017).

Pročitajte više: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

Katastrofa

Ozbiljni poremećaji u funkcionisanju zajednice ili društva koji uključuju velike ljudske, materijalne, ekonomski ili ekološke gubitke i uticaje, što premašuje sposobnost pogođene zajednice ili društva da se snađe koristeći sopstvene resurse. (UNISDR, 2009, p. 9).

Pročitajte više: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Klaster

Grupa humanitarnih organizacija, kako UN, tako i onih koje nisu UN, odgovorna za koordinaciju glavnih sektora humanitarnog delovanja, npr. voda, zdravlje i logistika. Određuje ih Međuagencijski stalni odbor. (Humanitarian Response, 2017).

Pročitajte više: <https://perma.cc/TRD5-YFMG>

Kulturno nasleđe

Kulturno nasleđe može se definisati kao izraz načina života koji je razvila zajednica koji se prenosi sa kolena na koleno, uključujući običaje, prakse, mesta, predmete i umetničke izraze i vrednosti. Često se kulturno nasleđe karakteriše kao materijalno ili nematerijalno. (ICOMOS, 2002).

Komunikacija

Prenošenje ili razmena informacija govorom, pisanjem ili korištenjem drugog medija; uspešno prenošenje ili deljenje ideja i osećaja. (Oxford Living Dictionary, 2017).

Pročitajte više: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/communication>

Kontinuitet strukture

Strukturu karakteriše strukturni kontinuitet kada se konstruktivni elementi (grede, spojevi, stubovi) povezuju na način da se opterećenje prenosi, raspoređuje i prenosi ravnomerno po celoj konstrukciji.

Koordinacija

Koordinacija je „saradnja između zainteresovanih strana ili aktera radi poboljšanja rezultata ili učinka, bilo tokom kolektivnog poduhvata, bilo kao odgovor na zajedničko pitanje, događaj ili kontekst“. (ICVA, n.d.).

Pročitajte više: <https://perma.cc/67A2-74YY>

Koordinator za vanredne slučajeve

‘Koordinator za hitno reagovanje’ (ERC) odnosi se na osobu zaduženu za koordinaciju svih aktivnosti reagovanja i oporavka tokom vanredne situacije. (Dordž i Džons, 1999, str. 4).

Pročitajte više: <https://perma.cc/QZ7N-BRCK>

Materijalno kulturno nasleđe

Materijalno kulturno nasleđe sastoji se od fizičkih manifestacija kulture koje se proizvode, održavaju i prenose u društvu. Prožeto je kulturnim značajem. Materijalno kulturno nasleđe može se odnositi na:

- a. **Nepokretnu kulturnu baštinu:** mesta ljudskog prebivališta, uključujući zgrade; sela; gradove; i strukture.
- b. **Pokretnu kulturnu baštinu:** dokumenti i arhivi; umetnička dela; ručni radovi; muzički instrumenti; nameštaj; odevni predmeti za lično ukrašavanje; verski, ritualni i pogrebni predmeti; alati i mehanička oprema; i industrijski sistemi.

Nematerijalna kulturna baština

Nematerijalno kulturno nasleđe obuhvata prakse, prikaze, izraze, znanja, veštine, instrumente, predmete, artefakte i kulturne prostore koje određena zajednica, grupa ili pojedinci prepoznaju kao deo svog kulturnog nasleđa. Prenosi se sa generacije na generaciju, a zajednice je neprestano redefinišu kao odgovor na njihovu interakciju sa okolnim okruženjem i istorijom; na taj način stvarajući osjećaj identiteta i kontinuiteta koji promoviše poštovanje kulturne raznolikosti i ljudske kreativnosti. Takvo

nasleđe izražava se usmenom tradicijom; običajima; jezikom; izvođačkim umetnostima; ritualnim i svećanim događajima; popularnim sportovima; hranom i kulinarstvom; tradicionalnom medicinom i farmakopejom; tradicionalnim zanatima i povezanim proizvodnim veštinama; te znanjem i praksom koje se tiču prirodnog okruženja. (ICOMOS, 2002; UNESCO, 2003).

Pročitajte više: UNESCO: <http://perma.cc/5ZXN-XCPV>

Opasnost

Pojava, supstanca, aktivnost ili stanje koji se smatraju opasnim i koji mogu prouzrokovati gubitak života, povrede ili druge zdravstvene posledice, imovinsku štetu, gubitak sredstava za život i usluge, socijalne i ekonomski poremećaje ili štetu po životnu sredinu. (UNISDR, 2009, p. 17). Vidi: **Hitna opasnost izazvana ljudskim faktorom i Hitna kriza izazvana prirodnom opasnošću.**

Pročitajte više:

IASC, 2011: <https://perma.cc/85SP-6HKW>

IFRC, 2017: <https://perma.cc/WP7R-ELK8>

UNISDR, 2009: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Planiranje vanrednih situacija

Planiranje vanrednih situacija je alat za upravljanje koji analizira rizike od katastrofe i unapred uspostavlja aranžmane koji omogućavaju učinkovite i odgovarajuće odgovore na vanredne situacije i njihov potencijalni uticaj na ljude.

Planiranje nepredviđenih okolnosti kreira i koordinira pravce delovanja sa jasno definisanim institucionalnim ulogama, resursima, informacionim procesima i operativnim aranžmanima za relevantne aktere u vreme potrebe. Omogućava glumcima da zamišljaju, predviđaju i rešavaju probleme koji mogu nastati tokom katastrofa (IFRC, 2017; UNIDSR, 2017).

Pročitajte više:

IFRC, 2017: <https://perma.cc/W2BZ-U92R>

UNISDR, 2017: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

Podupirač

Podupirač za sprečavanje potonuća ili opuštanja. (Merriam-Webster.com, 2017).

Pročitajte više: <https://perma.cc/QK5P-TLYX>

Podupiranje

Proces podupiranja zgrade ili delova zgrade podupiračima koji odstupaju od opterećenja zgrade koje su izgubile ravnotežu, sigurno prenoseći opterećenja na tlo bez uticaja na postojeći sklop delova zgrade i sistema. Podupiranje može biti vertikalno, pod uglom ili vodoravno. (el-Habashi, 2017).

Alternativna definicija:

Definisano je kao privremena potpora nestabilnim objektima, koji se mogu oštetiti, urušiti ili delimično urušiti, pružajući stabilnost potrebnu za zaštitu imovine, radnika i javnosti. „Sistem kratkog spoja je poput dvostrukog levka. Potrebno je sakupiti teret sa zaglavljima/plaštom, dostaviti ga u stub/potporne nosače, a zatim ga sigurno rasporediti u donju potpornu konstrukciju. (FEMA, 2009).

Pročitajte više: <https://perma.cc/WF28-Q5QU>

Povredljivost

Karakteristike i okolnosti zajednice, sistema ili imovine koje ih čine podložnim efektima oštećenja u vanrednoj situaciji. Faktori mogu biti fizički, socijalni, ekonomski i okolinski. Ranjivost se može značajno promeniti vremenom i u okviru zajednice. (UNIDSR, 2009, p. 30).

UNIDSR: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Procena štete

Procena štete je preliminarna procena na licu mesta i dokumentovanje štete ili gubitka uzrokovanih nesrećom ili prirodnim događajem. Procena štete beleži obim štete i ono što se može zameniti, obnoviti ili popraviti. Takođe se može koristiti za procenu vremena potrebnog za popravak, zamenu i oporavak. To je sastavni deo omogućavanja delotvornog i efikasnog reagovanja hitnih službi. (Office of Disaster Management and Preparedness, 2013).

Pročitajte više: <https://perma.cc/6PUJ-52Z4>

Procena rizika

Informisana procena, zasnovana na metodologiji za određivanje prirode i obima rizika za kulturno nasleđe analizom potencijalnih uzroka propadanja i oštećenja i procenom postojećih stanja ugroženosti koja bi zajedno mogla potencijalno našteti izloženim ljudima, imovini, uslugama, sredstvima za život i okolinu od kojeg zavise i odgovarajuće vrednosti nasledja. (Abarquez & Murshed, 2004; UNISDR, 2015).

Pročitajte više:

Abarquez & Murshed, 2004: <https://perma.cc/2PU2-V57Q>

UNISDR, 2015: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Preopterećenje

Kada je opterećenje veće od onoga koje određena konstrukcija može nositi, dolazi do preopterećenja. To može prouzrokovati kvar na strukturi.

Pročitajte više:

Merriam-Webster, 2017: <https://perma.cc/3BWH-FSC4>

Levy & Salvadori, 1992: <https://perma.cc/B3XW-HJ4F>

Pristupni registar

Pristupni registar je trajni zapis svih predmeta koji su deo stalnih muzejskih zbirki. To je najvažniji dokument u muzejskom dokumentacijskom sistemu. Sadrži informacije o muzejskim predmetima i deluje kao formalni popis kolekcija za koje je muzej odgovoran. (Collections Trust, 2018).

Pročitajte više: <https://perma.cc/J4GF-WHWN>

Putanje tereta

Staza kojom se opterećenje okvirne konstrukcije prenosi na temelje. (Jamal, 2017).

Pročitajte više: <https://perma.cc/4KQE-XVQP>

Prvi odgovorni

Osoba [...] koja je među onima koji su odgovorni za hitni odlazak na mesto vanredne situacije ili nužde radi pružanja pomoći. (Merriam-Webster. com, 2017).

Pročitajte više: <https://perma.cc/6CW4-VCTE>

Ranjivost

Tranzicionalna pravda se sastoji od pravosudnih i nepravosudnih procesa i mehanizama, uključujući i inicijative tužilaštva, te inicijative koje pomažu poštovanju prava na istinu, reparacije, institucionalnu reformu i nacionalne konsultacije. (United Nations Secretary-General, 2010, p. 2).

Pročitajte više: <https://perma.cc/A8H5-DPTK>

Rehabilitacija

Obnova osnovnih usluga i objekata za funkcionisanje zajednice ili društva pogođenog katastrofom. (UNISDR, 2017).

Pročitajte više: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

Rekonstrukcija

Čin ili postupak prikazivanja, putem nove gradnje, oblika, obeležja i detalja uništenih lokacija, predela, zgrada, građevina ili predmeta u svrhu replikacije njihovog izgleda u određenom vremenskom periodu i u njihovoj istorijskoj lokaciji. (Toles i dr., 2002, str. 120).

Pročitajte više: <https://perma.cc/6TCW-WUPX>

Restauracija

Čin ili postupak tačnog prikazivanja oblika, obeležja i karaktera dobra kakav se pojavio u određenom vremenskom periodu uklanjanjem obeležja iz drugih razdoblja u njegovoj istoriji i rekonstrukcijom nedostajućih obeležja iz perioda restauracije. Ograničena i osetljiva nadogradnja mehaničkih, električnih i vodovodnih sistema i drugi zahtevi kako bi se svojstva učinila funkcionalnim prikladna su u okviru projekta obnove. (Toles i dr., 2002, str. 120).

Pročitajte više: <https://perma.cc/6TCW-WUPX>

Rizik od katastrofe

Potencijalni gubitak života, povreda, uništena ili oštećena imovina koja bi se mogla dogoditi sistemu, društvu ili zajednici u određenom vremenskom periodu, a koja se verovatno utvrđuje u funkciji opasnosti, izloženosti, ranjivosti i kapaciteta. (United Nations General Assembly, 2016., str. 14).

Pročitajte više: <https://perma.cc/TR42-CA9D>

Rizik

Rizici u vanrednim situacijama u osnovi pružaju potencijalno negativne uticaje na živote ljudi, komponente baštine i povezane vrednosti. Rizici se identifikuju traženjem potencijalnih opasnosti i postojećih ranjivosti lokacije/muzeja i njegovih pokretnih i izgrađenih komponenata nasleđa.

Rizici se definišu i kao kombinacija verovatnoće događaja i njegovih negativnih posledica. (UNISDR, 2009, str. 25).

Pročitajte više: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Složena vanredna situacija (complex emergency) odnosi se na humanitarnu krizu koja se kombinuje sa sigurnosnim rizicima, političkim i građanskim poremećajima i preprekama u pružanju humanitarne pomoći. Složeni hitni slučajevi su više uzročni i zahtevaju koordinisane međunarodne reakcije, koje nadilaze mandat ili kapacitet jedne agencije. Često složeni hitni slučajevi imaju mnogo duži ciklus od iznenadnih.

Složene vanredne situacije mogu uključivati namerno uništavanje kulturne baštine kakva je svedočena nedavnim sukobima u Iraku, Siriji, Somaliji i Maliju. Unutar sistema UN-a, **velika ili složena kriza** obično se klasifikuje kao kriza **nivoa 3**. Jednom kada je ovaj status proglašen, aktivira se mehanizam koji uključuje sistem UN-a u celini.

Hitni slučaj **nivoa 2** ili **L2** manje je ozbiljan i može zahtevati određenu pomoć UN-a, dok je **nivo 1** lokalizovani vanredni slučaj, koji država može rešiti bez spoljašnje pomoći.

Pročitajte više:

IASC, 1994: <https://perma.cc/973S-7TEU>

IASC, 2012: <https://perma.cc/CQU7-FLK2>

ICDO, 2017: <http://www.icdo.org/en/disasters>

IFRC, 2017: <https://perma.cc/X8XD-HBC6>

UNDHA, 1992: <https://perma.cc/F5AP-ACVD>

Sistem upravljanja vanrednim situacijama

Uspostavljen sistem koji omogućava organizaciju i upravljanje resursima i odgovornostima za rešavanje svih aspekata hitnih slučajeva, posebno pripremljenosti, reagovanja i rehabilitacije. (UNISDR, 2009, str. 13).

Pročitajte više: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Skela

Privremena građevina koja se koristi za podupiranje ljudi i materijala tokom izgradnje ili popravke zgrada. (el-Habashi, 2016).

Stabilizacija

Intervencija ili akcija čiji je cilj održavanje integriteta i minimizovanje daljeg propadanja nesigurne, oštećene ili ugrožene kulturne baštine. Može se koristiti kao privremena mera ili uključivati dugoročno očuvanje. (US National Park Service, 2015).

Pročitajte više: <https://perma.cc/4EVW-LK9W>

Šteta

Fizička šteta koja umanjuje vrednost, korisnost ili normalnu funkciju nečega. (Oxford Living Dictionary, 2017).

Pročitajte više: <https://perma.cc/5XGA-8SYQ>

Upravljanje rizikom

Sistematski pristup i praksa upravljanja nesigurnostima kako bi se smanjila potencijalna šteta. (UNISDR, str. 26–27).

Pročitajte više: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Odgovor

Pružanje hitnih usluga i javne pomoći za vreme ili neposredno nakon katastrofe kako bi se spasili životi, smanjili uticaji na zdravlje, osigurala javna bezbednost i zadovoljile osnovne životne potrebe pogodjenih ljudi. (UNISDR, 2009, str. 24-25).

Pročitajte više: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Održivi razvoj

Razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe. (United Nations World Commission on Environment and Development, 1987).

Pročitajte više: <https://perma.cc/U3SD-AKMZ>

Oporavak

Obnavljanje ili poboljšanje sredstava za život i zdravlje, kao i ekonomskih, fizičkih, socijalnih, kulturnih i okolinskih dobara, sistema i aktivnosti zajednice ili društva pogodjenih katastrofom, uskladjujući se sa principima održivog razvoja i 'ponovo izgradi bolje', kako bi se izbegao ili smanjio budući rizik od katastrofe. (UNISDR, 2017).

Pročitajte više: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

Opterećenje

Sile kojima je konstrukcija izložena zbog prekomerne težine ili pritiska veta na vertikalne površine. (Merriam-Webster.com, 2017).

Na osnovu ove definicije moguće je identifikovati različite vrste tereta:

- **Statička opterećenja;** ona polako rastu i deluju statično.
- **Mrtva ili trajna opterećenja;** to uključuje masivne delove arhitektonске strukture sa vlastitim opterećenjem, npr: stubovi, lukovi, grede, kupole. Uopšteno, ova kategorija uključuje sve elemente koji su fiksni.
- **Opterećenja pod naponom:** to su promenjiva opterećenja povezana sa funkcijom i svrhom arhitektonске strukture. Ova kategorija uključuje ljude, nameštaj, sneg i ostalo.
- **Dinamička opterećenja;** ona deluju dinamično i naglo rastu, poput veta ili zemljotresa. Ona su uzrok mnogih rušenja zgrada. (Levi i Salvadori, 1992., str. 269-276).

Vanredna situacija

Iznenadni i obično nepredviđeni događaj koji zahteva vanredne mere kako bi se negativne posledice svele na minimum (UNDHA 1992). Vanredna situacija može se klasifikovati kao velika (major-velikih razmara) ako zahvata veliki deo stanovništva i koju karakterišu veliki gubici. U takvim situacijama lokalna uprava može zatražiti pomoć izvana koja uključuje više agencija. Velika hitna situacija (velikih razmara) može obuhvatiti veliko oštećenje materijalne i nematerijalne kulturne baštine, na primer, zemljotres u Nepalu 2015. godine.

Zadržavajući pojasevi

Sistem vezivanja ili pojasa koji deluje kao steznik kako bi sprečio urušavanje oštećenih zidova prema van. (Kelley, 2010, str. 10).

Pročitajte više: <https://perma.cc/PNF6-CEL9>

Zagadivač

Zagadivač u muzejskim zbirkama odnosi se na bilo koji hemijski ili biološki materijal pronađen na muzejskim predmetima koji predstavlja potencijalnu opasnost za one koji ih koriste ili se o njima brinu. Zagadivač može biti inherentan, poput teških metala koji se javljaju u pigmentima, možda je nehotično stečen kasnije ili tretiranjem kao što su hemijski konzervansi i primena pesticida. (US Department of the Interior, 2006., str. 1).

Pročitajte više: <https://perma.cc/DX5W-UJN8>

Zapovednik incidenta (komandir štaba)

Pojedinac odgovoran za sve incidentne aktivnosti, uključujući razvoj strategija i taktika te naručivanje i korištenje resursa. Zapovednik incidenta (komandir štaba) ima sva ovlaštenja i odgovornost za vođenje incidentnih operacija i odgovoran je za upravljanje svim incidentnim operacijama na mestu incidenta. (FEMA, str. 5).

Pročitajte više: <https://perma.cc/CF9H-D462>

Značaj

Značenje i vrednost predmeta, kolekcije ili tradicije i ono što ga čini važnim. Značaj imaju istorijske, estetske, naučne i društvene vrednosti koje kulturno nasleđe ima za prošle, sadašnje i buduće generacije. (Russell & Winkworth, 2009).

Pročitajte više: <https://perma.cc/GJ8G-ERAN>

BIBLIOGRAFIJA

Predstavljanje prve pomoći kulturnoj baštini

Abarquez, I. & Murshed, Z. 2004. *Field Practitioners' Handbook, Community-Based Disaster Risk Management*. Thailand, Asian Disaster Preparedness Center. Available at: <https://www.adpc.net/igo/category/ID428/doc/2014-xCSf7I-ADPC-12handbk.pdf> [Accessed 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/2PU2-V57Q>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency. 2017. *ICS Glossary*. Washington, DC, United States Department of Homeland Security. Available at: <https://training.fema.gov/emiweb/is/icsresource/assets/icsglossary.pdf> [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/CF9H-D462>

Dorge, V. & Jones, S.L. 1999. *Building an Emergency Plan: A Guide for Museums and Other Cultural Institutions*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/emergency_plan.pdf [Accessed 14 November 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/QZ7N-BRCK>

Hammer, J. 2017. The Salvation of Mosul. *Smithsonian Magazine*. Washington, DC, Smithsonian Institution. Available at: <https://www.smithsonianmag.com/history/salvation-mosul-180964772/> [Accessed 24 December 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/B7YF-NA2S>

Humanitarian Response. 2017. *What is the Cluster Approach?* New York, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. Available at: <https://www.humanitarianresponse.info/en/about-clusters/what-is-the-cluster-approach> [Accessed 24 December 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/TRD5-YFMG>

Inter-Agency Standing Committee. 1994. Definition of Complex Emergencies. Inter-Agency Standing Committee Working Group XVIth Meeting, 30 November 1994, Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: https://interagencystandingcommittee.org/system/files/legacy_files/WG16_4.pdf [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/973S-7TEU>

Inter-Agency Standing Committee. 2011. *IASC Operational Guidelines on the Protection of Persons in Situations of Natural Disasters*. Washington, DC, The Brookings – Bern Project on Internal Displacement. Available at: <https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/Operational%20Guidelines.pdf> [Accessed 27 April 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/85SP-6HKW>

Inter-Agency Standing Committee. 2012. *Humanitarian System-Wide Emergency Activation: Definition and Procedures*. Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: https://interagencystandingcommittee.org/system/files/legacy_files/2.%20System-Wide%20%28Level%203%29%20Activation%20%2820Apr12%29.pdf [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/CQU7-FLK2>

International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM). 2018. *First Aid to Cultural Heritage in Times of Crisis* (FAC). Rome, ICCROM. Available at: <https://www.iccrom.org/section/disaster-resilient-heritage/first-aid-cultural-heritage-times-crisis-fac> [Accessed 17 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/EEK9-MEZK>

International Civil Defence Organisation. 2017. *Disasters*. Geneva, International Civil Defence Organisation. Available at: <http://www.icdo.org/en/disasters/> [Accessed 2 June 2017].

International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). 2002. *ICOMOS International Cultural Tourism Charter, Principles and Guidelines for Managing Tourism at Places of Cultural and Heritage Significance*. Charenton-le-Pont, ICOMOS International Cultural Tourism Committee.

International Council of Voluntary Agencies. n.d. *Definition of Humanitarian Coordination*. Geneva, International Council of Voluntary Agencies. Available at: <https://ngocoordination.org/content/definition-humanitarian-coordination> [Accessed 26 April 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/67A2-74YY>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Complex/Man-Made Hazards: Complex Emergencies*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/about-disasters/definition-of-hazard/complex-emergencies/> [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/X8XD-HBC6>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Disaster and crisis management*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/> [Accessed 8 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/WP7R-ELK8>

Italian Civil Protection Department. 2016. *Terremoto Centro Italia: procedure per la messa in sicurezza dei beni culturali (Earthquake in Central Italy: Procedures for the Safeguarding of Cultural Assets)*. Rome, Italian Civil Protection Department - Presidency of the Council of Ministers. Available (in Italian) at: http://www.protezionecivile.gov.it/jcms/en/view_new.wp?contentId=NEW59794 [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/4H2Q-SFUY>

Letellier, R. 2007. *Recording, Documentation, and Information Management for the Conservation of Heritage Places, Guiding Principles*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/guiding_principles.pdf [Accessed 22 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/QW3W-FA9U>

L’Institut de Sauvegarde du Patrimoine National. n.d. *Les bulletins de l’Institut de Sauvegarde du Patrimoine National*. Haiti, l’Institut de Sauvegarde du Patrimoine National. Available (in French) at: <http://www.mappinghaitianhistory.com/new-page/> [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/NFP5-VPZH>

Ministry of Cultural Heritage and Activities and Tourism. 2017. *Emergenza Terremoto e Beni Culturali*. Rome, Ministry of Cultural Heritage and Activities and Tourism. Available (in Italian) at: http://www.beniculturali.it/mibac/export/MiBAC/sito-MiBAC/Contenuti/MibacUnif/Comunicati/visualizza_asset.html_1142856925.html [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/Z7NE-UTHV>

National Disaster Management Authority. 2005. *National Disaster Management Act, 2005*. New Delhi, Government of India. Available at: http://www.ndma.gov.in/images/ndma-pdf/DM_act2005.pdf [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/L86C-E3KS>

National Park Service. 2017. *Definitions – Preservation Maintenance*. Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Available at: https://www.nps.gov/dscw/definitionsdc_p.htm#preservmain [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/4EVW-LK9W>

Office of Disaster Management and Preparedness. 2013. *Damage Assessment*. Port of Spain, Government of the Republic of Trinidad and Tobago. Available at: <http://www.odpm.gov.tt/node/70> [Accessed 22 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/6PUJ-52Z4>

Oxford University Press. 2018. *Oxford Living Dictionary*. Oxford, Oxford University Press. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/> [Accessed 20 January 2018].

Thapa, M. 2016. *Out of Barracks: Civil-Military Relations in Disaster Management – A Case Study of Nepalese Army’s Humanitarian Response during 2015 Earthquake in Nepal*. San José, University for Peace. Available at: <https://www.uppeace.org/uploads/file/Ideas01.pdf> [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/ZZ2D-WLPG>

United Nations Department of Humanitarian Affairs. 1992. *Internationally agreed basic glossary of terms related to Disaster Management*. Geneva, United Nations Department of Humanitarian Affairs. Available at: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/004DFD3E15B69A67C1256C4C006225C2-dha-glossary-1992.pdf> [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/F5AP-ACVD>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). 2003. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Paris, UNESCO. Available at: <https://ich.unesco.org/en/convention> [Accessed 26 April 2017].

Trajni link: <http://perma.cc/5ZXN-XCPV>

United Nations International Strategy for Disaster Reduction. 2009. *UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction*. Geneva, United Nations International Strategy for Disaster Reduction. Available at: http://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf [Accessed 8 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2017. *Terminology – Capacity*. Geneva, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: <https://www.unisdr.org/we/inform/terminology#letter-c> [Accessed 5 May 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2017. *Terminology – Contingency Planning*. Geneva, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: <https://www.unisdr.org/we/inform/terminology#letter-c> [Accessed 5 May 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2018. Words into Action Guidelines: Man-made and Technological Hazards. Practical considerations for Addressing Man-made and Technological Hazards in Disaster Risk Reduction. Geneva, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: https://www.unisdr.org/files/54012_manmadetechhazards.pdf [Accessed 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/6PKN-W9ND>

United Nations Statistical Commission and Economic Commission for Europe. 2000. Terminology on Statistical Metadata. United Nations Statistical Commission and Economic Commission for Europe Conference of European Statisticians Statistical Standards and Studies No. 53, Geneva, United Nations. Available at: http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/coded_files/UNECE_TERMINOLOGY_STAT_METADATA_2000_EN.pdf [Accessed 27 April 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/NG4Z-V7YE>

Korak 1: Analiza situacije

Australia International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). 2013. *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance, 2013*. Burwood, ICOMOS. Available at: <http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf> [Accessed 21 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/ULL9-UY9U>

Avrami, E., Mason R. & de la Torre, M. 2000. *Values and Heritage Conservation: Research Report*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/valuesrpt.pdf [Accessed 18 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/T4PS-KNPC>

Cockburn, A. 2001. *Writing Effective Use Cases*. New Jersey, Addison-Wesley. Available at: <http://alistair.cockburn.us/get/2465> [Accessed 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/8LKF-RYNJ>

Department for International Development (DFID), n.d. *Conducting Conflict Assessments: Guidance Notes*. Available at: <http://www.conflictrecovery.org/bin/dfid-conflictassessmentguidance.pdf> [Accessed 20 January 2018].

Permalink: <https://perma.cc/XFC9-4HMN>

Inter-Agency Standing Committee. 2011. *IASC Operational Guidelines on the Protection of Persons in Situations of Natural Disasters*. Washington, DC, The Brookings – Bern Project on Internal Displacement. Available at: <https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/Operational%20Guidelines.pdf> [Accessed 27 April 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/85SP-6HKW>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2010. *Project/Programme Planning Guidance Manual*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva. Available at: <http://www.ifrc.org/Global/Publications/monitoring/PPP-Guidance-Manual-English.pdf> [Accessed 8 May 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/3Q8E-EU7M>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2012. Practical application of the recovery approach programme cycle. *IFRC Recovery programming guidance 2012*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/PageFiles/41104/IFRC%20Recovery%20programming%20guidance%202012%20-%201232900.pdf> [Accessed 8 May 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/L88B-XKZM>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Contingency Planning*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/preparing-for-disaster/disaster-preparedness-tools/contingency-planning-and-disaster-response-planning/> [Accessed 8 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/W2BZ-U92R>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Disaster and crisis management*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/> [Accessed 8 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/WP7R-ELK8>

International Union for Conservation of Nature (IUCN). *Situation Analysis – An Approach and Method for Analysing the Context of Projects and Programme*. Gland, International Union for Conservation of Nature. Available at: http://cmsdata.iucn.org/downloads/approach_and_method.pdf [Accessed 9 April 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/EG6K-E3TQ>

Kelley, S.J. 2013. *Typhoon and Earthquake Damage Assessment of Cultural Heritage: Damage assessment from natural disaster on the islands of Cebu, Bohol, Samar and Leyte*. Chicago, Stephen J. Kelly Preservation Architect/Engineer. Available at: <http://www.kelleyaia-se.com/philippines-typhoon-and-earthquake-damage-assessment.html> [Accessed 20 January 2018]

Trajni link: <https://perma.cc/6LJB-2953>

Merriam-Webster. 2017. *Definition of Inventory*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/inventory> [Accessed 30 June 2017].

Pan American Health Organization (PAHO). 2009. *Information Management and communication in emergencies and disasters*. Washington, DC, Pan American Health Organization. Available at: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/753BA3EC98D0AE21852576A40078B90C-PAHO_CommGuide_ResponseTeams_dec09.pdf [Accessed 20 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/4BZQ-46TA>

Resource Planning and Development Commission. 2003. Understanding Heritage Assets. *State of the Environment Tasmania 2003*. Hobart. Department of Justice, Government of Tasmania. Available at: <http://soer.justice.tas.gov.au/2003/copy/73/index.php> [Accessed 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/CNS7-SZNA>

United Nations International Strategy for Disaster Reduction. 2009. *UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction*. Geneva, United Nations International Strategy for Disaster Reduction. Available at: http://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf [Accessed 8 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

United Nations Refugee Agency. 2008. *A Community-based Approach in UNHCR Operations*. Geneva, United Nations Refugee Agency. Available at: <http://www.unhcr.org/47f0a0232.pdf> [Accessed 8 May 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/DVF2-K66V>

Van Balen, K. 2008. The Nara Grid: An Evaluation Scheme Based on the Nara Document on Authenticity. *APT Bulletin*, 39(2/3): 39-45. Available at:<http://orcp.hustoj.com/wp-content/uploads/2016/01/2008-The-Nara-Grid-An-Evaluation-Scheme-Based-on-the-Nara-Document-on-Authenticity.pdf> [Accessed 17 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/DL8A-E32V>

Korak 2: Post događaj, šteta na licu mesta i procena rizika

Abarquez, I. & Murshed, Z. 2004. *Field Practitioners' Handbook, Community-Based Disaster Risk Management*. Thailand, Asian Disaster Preparedness Center. Available at: <https://www.adpc.net/igo/category/ID428/doc/2014-xCSf7I-ADPC-12handbk.pdf> [Accessed 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/2PU2-V57Q>

BC Housing. 2018. *Rapid Damage Assessment*. Burnaby, BC Housing. Available at: <https://www.bchousing.org/about/rapid-damage-assessment> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/686P-5JFE>

Connecticut Technology Transfer Center. 2010. *Protective Equipment for Workers in Hurricane Flood Response*. Connecticut, School of Engineering, University of Connecticut. Available at: <https://www.t2center.uconn.edu/pdfs/SAFETY%20BRIEF%202010-7.pdf> [Accessed 9 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/LG2T-FTDZ>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2016. *Damage Assessment Operations Manual: A Guide to Assessing Damage and Impacts*. Washington, DC, FEMA. Available at: <https://www.fema.gov/media-library-data/1459972926996-a31eb90a2741e86699ef34ce2069663a/PDAManualFinal6.pdf> [Accessed 31 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/B3HC-8W2P>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2017. *ICS Glossary*. Washington, DC, FEMA. Available at: <https://training.fema.gov/emiweb/is/icsresource/assets/icsglossary.pdf> [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/CF9H-D462>

Dorge, V. & Jones, S.L. 1999. *Building an Emergency Plan: A Guide for Museums and Other Cultural Institutions*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/emergency_plan.pdf [Accessed 14 November 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/QZ7N-BRCK>

Esri. 2018. *What is GIS?* California, Esri. Available at: <http://www.esri.com/what-is-gis> [Accessed 7 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/W3R9-TGSU>

Heritage Collections Council. 1998e. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Managing People*. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/5_managing_people.pdf [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/RR45-BJDW>

Inter-Agency Standing Committee. 2011. *IASC Operational Guidelines on the Protection of Persons in Situations of Natural Disasters*. Washington DC, The Brookings – Bern Project on Internal Displacement. Available at: <https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/Operational%20Guidelines.pdf> [Accessed 27 April 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/85SP-6HKW>

International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). 2010. *Methodology for Building Assessment and Mitigation following the January 12, 2010 Haiti Earthquake*. Paris, ICOMOS. Available at: http://www.r-dmuchi.jp/en/project/itc/training_guide/sections/section_3/files/ICOMOS_Haiti_Methodology.pdf [Accessed 6 March 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/QYZ7-F93W>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). 2017. *Disaster and crisis management*. Geneva, IFRC. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/> [Accessed 8 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/WP7R-ELK8>

Japan ICOMOS National Committee. 2011. *The Great East Japan Earthquake, Report on the Damage to Cultural Heritage*. Tokyo, Japan ICOMOS National Committee. Available at: http://www.japan-icomos.org/pdf/earthquake_report_20111120.pdf [Accessed 17 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/5QBL-ZNL7>

Kazama, M. & Noda, T. 2012. Damage Statistics (Summary of the 2011 off the Pacific Coast of Tohoku Earthquake damage). *Soils and Foundations*, 52(5): 780–792. Available at: https://ac.els-cdn.com/S0038080612000947/1-s2.0-S0038080612000947-main.pdf?_tid=5336a9ea-099d-4a11-90e0-7a279e5e7c0f&acdnat=1523211272_73407c2fab7877a8c3a6273e2f1addb6 [Accessed 16 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/Y4M9-XE7R>

Kunwar, R.R. & Chand, U. 2016, Natural Disaster and Heritage Tourism: A Study on the Impacts of Earthquake in Bhaktapur, Nepal. *Journal of Tourism and Hospitality*, 6. Available at: <https://www.nepjol.info/index.php/JTHE/article/viewFile/14766/11970> [Accessed 27 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/3H2R-68BK>

Oxford University Press (OUP). 2018. *Oxford Living Dictionary*. Oxford, OUP. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/> [Accessed 20 January 2018].

Russell, R. & Winkworth, K. 2009. *Significance 2.0: A guide to assessing the significance of collections*. Adelaide, Collections Council of Australia Ltd. Available at: <https://www.arts.gov.au/sites/g/files/net1761/f/significance-2.0.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/GJ8G-ERAN>

Sheehan, M. 2013. Improving Disaster Assessment: Disconnected mobile app uses ArcGIS Online. Salt Lake City, WebMap Solutions. Available at: <http://www.esri.com/~/media/Files/Pdfs/news/arcuser/0613/disasterassess.pdf> [Accessed 31 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/3Z5C-6BBR>

Tateishi, T. 2014. Overview of properties affected by disaster in the Great East Japan Earthquake of March 2011. *Microbial bio-deterioration of Cultural Property, Proceedings of the International Symposium on the Conservation and Restoration of Cultural Property 2012*. Tokyo, National Research Institute for Cultural Properties. Available at: http://www.tobunken.go.jp/~ccr/pub/symp2012/symp2012_03.pdf [Accessed 16 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/P4EG-M7KS>

United Nations Development Programme (UNDP). 2014. *Post Disaster Needs Assessments*. Geneva, UNDP. Available at: www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/crisis-prevention-and-recovery/pdna.html [Accessed 29 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/8APF-KE8K>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). 2003. *The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Paris, UNESCO. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf> [Accessed 1 February 2018].

Trajni link: <http://perma.cc/5ZXN-XCPV>

United Nations General Assembly. 2016. *Report of the open-ended intergovernmental expert working group on indicators and terminology relating to disaster risk reduction*. Geneva, United Nations. Available at: <http://www.preventionweb.net/publications/view/51748> [Accessed 22 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/TR42-CA9D>

United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR). 2009. *UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction*. Geneva, UNISDR. Available at: http://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf [Accessed 8 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR). 2017. *Terminology – C*. Geneva, UNISDR. Available at: <https://www.unisdr.org/we/informterminology#letter-c> [Accessed 5 May 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

Korak 3: Sigurnost i stabilizacija

Australian Institute for the Conservation of Cultural Material. 2017. *Visual Glossary*. Canberra, Australian Institute for the Conservation of Cultural Material. Available at: <https://aiccm.org.au/conservation/visual-glossary> [Accessed 22 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/4P8N-5GBP>

Australia International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). 2013. *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance, 2013*. Burwood, ICOMOS. Available at: <http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf> [Accessed 21 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/ULL9-UY9U>

Australian War Memorial. n.d. *Conservation advice: Cleaning Soot Damaged Objects*. Canberra, The Australian War Memorial. Available at: <https://www.awm.gov.au/about/our-work/projects/soot> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/Q38H-G6KT>

Canadian Conservation Institute. 2007. Vacuum Freeze-drying Archaeological Artifacts. *Canadian Conservation Institute (CCI) Notes 4/2*. Ottawa, Minister of Public Works and Government Canada. Available at: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/conservation-preservation-publications/canadian-conservation-institute-notes/vacuum-freeze-drying-archaeological-artifacts.html> [Accessed 12 October 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/QRP8-LYKA>

Canadian Conservation Institute. 2017. *Agents of Deterioration*. Ottawa, Minister of Public Works and Government Canada, Ottawa. Available at: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/agents-deterioration.html> [Accessed 22 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/S65F-KNA5>

Canadian Conservation Institute. 2017. *Care of Objects and Collections*. Ottawa, Minister of Public Works and Government. Available at: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/care-objects.html> [Accessed 22 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/ZDG8-Y4UU>

Corpo Nazionale dei Vigili del Fuoco – Università degli Studi di Udine. 2011. *Manuale Opere Provvisionali, l'intervento tecnico urgente in emergenza sismica*. Rome, Ministero dell'Interno. Available (in Italian) at: <http://www.vigilfuoco.it/allegati/STOP/ManualeSTOP.pdf> [Accessed 24 October 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/AP8A-22L2>

Daniels, B.I. & Wegener, C. 2016. Heritage at Risk: Safeguarding Museums During Conflict. Museum, American Alliance of Museums.

Trajni link: <https://perma.cc/R9HQ-6Z8L>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2008. *Glossary – Incident Command System Training May 2008*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Available at: <https://training.fema.gov/emiweb/is/icsresource/assets/icsglossary.pdf> [Accessed 14 November 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/RHW4-EAFV>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2009. *FEMA National US&R Response System Structural Collapse Technician Module 2a Shoring Basics*. Washington, DC, FEMA. Available at: <https://www.fema.gov/pdf/emergency/usr/module2a.pdf> [Accessed 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/WF28-Q5QU>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2015. *Disposing of Debris and Removing Hazardous Waste*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Available at: <https://www.fema.gov/disposing-debris-removing-hazardous-waste> [Accessed 11 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/3CNY-ZNQF>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2018. *Reclaiming Precious Heirlooms From Flood Waters*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Available at: <https://www.fema.gov/news-release/2003/09/23/reclaiming-precious-heirlooms-flood-waters> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/XY64-GPM6>

Department of Homeland Security Science and Technology Directorate, Infrastructure Protection and Disaster Management Division. 2011. *Field guide for Building Stabilization and Shoring Techniques*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Available at: <https://www.dhs.gov/xlibrary/assets/st/st-120108-final-shoring-guidebook.pdf> [Accessed 24 October 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/ZN3R-NRWU>

Department of the Interior. 2006. *Frequently Asked Questions about Contaminated Museum Collections*. Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Available at: https://www.doi.gov/sites/doi.gov/files/migrated-museum/upload/Contaminated_Collections_FAQs.pdf [Accessed 20 December 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/DX5W-UJN8>

Dorge, V. & Jones, S.L. 1999. *Building an Emergency Plan: A Guide for Museums and Other Cultural Institutions*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/emergency_plan.pdf [Accessed 14 November 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/QZ7N-BRCK>

El-Habashi, A. 2016. Course Glossary. First Aid to Cultural Heritage in Times of Crisis. Unpublished course document, 2–29 June 2016, Washington, DC, International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM) & the Smithsonian Institution.

Grimaz, S., Cavriai, M., Mannino, E., Munaro, L., Bellizzi, M., Bolognese, C., Caciolai, M., D'Odorico, A., Maiolo, A., Ponticelli, L., Barazza, F., Malisan, P. & Moretti, A. 2010. *Vademecum, STOP, Shoring Templates and Operating Procedures for the Support of Buildings damaged by Earthquakes*. Rome, Ministry of Interior – Italian Fire Service. Available at: http://sprint.uniud.it/sites/default/files/Vademecum_STOP_eng_0.pdf [Accessed 24 October 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/62JX-UGLP>

Healthy Buildings International. 2017. *Flood Water Clean-up Procedures Indoor Environmental Quality*. Healthy Buildings International. Available at: <http://healthybuildings.com/services/indoor-air-quality/flood-cleanup-procedure/> [Accessed 11 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/H332-2QLS>

Heritage Collections Council. 1998a. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Caring for Cultural Material 1*. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/1_caring_for_cultural_material_1.pdf [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/9DS2-DRPA>

Heritage Collections Council. 1998b. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Caring for Cultural Material 2*. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/2_caring_for_cultural_material_2.pdf [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/49CQ-QVUV>

Heritage Collections Council. 1998d. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Managing Collections*. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/4_managing_collections.pdf [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/5NAY-J562>

Heritage Collections Council. 1998f. *reCollections, Caring for Collections Across Australia – Handling, Transportation, Storage and Display*. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/6_htsd.pdf [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/5XRJ-U9R3>

Historic England. 2015. *Flooding and Historic Buildings*. Swindon, Historic England. Available at: <https://content.historicengland.org.uk/images-books/publications/flooding-and-historic-buildings-2ednrev/heag017-flooding-and-historic-buildings.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/M66M-3E8L>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. n.d. *The IFRC Shelter Kit*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/PageFiles/95526/publications/D.03.a.07.%20IFRC%20shelter-kit-guidelines-EN-LR.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/RY5Z-DEU3>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2015. *IFRC bamboo frame for emergency shelters and emergency roofs – Technical sheets*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/Global/Documents/Secretariat/Shelter/IFRC-bamboo-frame-A4-FINAL-EN-2015.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/S7YY-78MG>

Jamal, H. 2017. Frame Structures – Types of Frame Structures. *AboutCivil.org*. Available at: <https://www.aboutcivil.org/frame-structures-definition-types.html> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/4KQE-XVQP>

Kelley, S. 2010. *ICOMOS Methodology for Building Assessment and Mitigation following the January 12, 2010 Haiti Earthquake*. Haiti, ICOMOS, Available at: http://www.r-dmuchi.jp/en/project/itc/training_guide/sections/section_3/files/ICOMOS_Haiti_Methodology.pdf [Accessed 21 December 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/PNF6-CEL9>

Ko, K.M. 2016. *Safeguarding the Tradition of Myanmar Marionette and Performing Arts*. Bern, Report for the Swiss Agency for Development and Cooperation. Available at: <http://www.cujucr.com/downloads/Individual%20Articles/13/vol13%20Kyaw%20Myo%20Ko.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/QS4B-H593>

Levitin, A. 1993. Emergency Treatment for Water-Soaked Furniture and Wooden Objects. *National Parks Service Conserve O Gram*, 7(7). Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Available at: <https://www.nps.gov/museum/publications/conserveogram/07-07.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/4J9T-SFVZ>

Levy, M. & Salvadori, M. 1992. *Why Buildings Fall Down: How Structures Fail*. London, W.W. Norton & Co. Available at: <https://civiletechnocrats.files.wordpress.com/2013/11/82003327-why-buildings-fall-down-how-structures-fail.pdf> [Accessed 16 November 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/B3XW-HJ4F>

Merriam-Webster. 2018a. *Definition of First Responder*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/first%20responder> [Accessed 18 February 2018].

Merriam-Webster. 2018b. *Definition of Load*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/load> [Accessed 18 February 2018].

Merriam-Webster. 2018c. *Definition of Shore*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/shore> [Accessed 18 February 2018].

National Park Service's National Center for Preservation Technology & Training (NCPTT) & the Louisiana Division of Historic Preservation (LDHP). 2015. *Resilient Heritage – Protecting your Historic Home from Natural Disasters*. Natchioches, Northwestern State University. Available at: <https://www.crt.state.la.us/Assets/OCD/hp/uniquely-louisiana-education/Disaster-Recovery/GOHSEP%20BOOKLET%20Final%20For%20Web>.

pdf [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/DL4P-3BFZ>

New Zealand Ministry of Business, Innovation and Employment (MBIE) Hikina Whakatutuki. 2014. *Rapid Post Disaster Building Usability Assessment – Flooding*. Wellington, MBIE. Available at: <http://www.building.govt.nz/assets/Uploads/managing-buildings/post-emergency-building-assessment/flooding-field-guide-1-1.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/N98E-X9RY>

PROMEDHE. 2017. *PROMEDHE* Homepage. Rome, Italian Civil Protection Department. Available at: <http://www.promedhe.eu/> [Accessed 5 October 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/7MHJ-RK9L>

Russell, R. & Winkworth, K. 2009. *Significance 2.0: A guide to assessing the significance of collections*. Canberra, Collections Council of Australia Ltd. Available at: <https://www.arts.gov.au/sites/g/files/net1761/f/significance-2.0.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/GJ8G-ERAN>

Scott, M. 2003. *Bushfires...Protect Your Precious Possessions*. Melbourne, University of Melbourne. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/AICCM_Brochures/bushfire-protection.pdf [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/8KVN-5YJQ>

Smithsonian Institute. *Emergency Preservation Activities Completed at Syria's Ma'arra Mosaic Museum*. Washington, DC, Smithsonian Institute. Available at: <http://newsdesk.si.edu/releases/emergency-preservation-activities-completed-syria-s-ma-arra-mosaic-museum> [Accessed 4 October 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/UAP5-2D7Y>

State Library of Queensland. 2014a. *Caring for your collections: Salvaging water-damaged collections*. Brisbane, Queensland Government. Available at: http://www.slq.qld.gov.au/__data/assets/pdf_file/0005/128984/Caring-for-your-collections-Salvaging-water-damaged-collections.pdf [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/8V9X-YFNS>

State Library of Queensland. 2014b. *Caring for your collections: Freezing water-damaged and insect infested collections*. Brisbane, Queensland Government. Available at: http://www.slq.qld.gov.au/__data/assets/pdf_file/0004/128983/Caring-for-your-collections-Freezing-water-damaged-and-insect-infested-collections.pdf [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/V6KB-XKZL>

Tandon, A. 2016. *Endangered Heritage: Emergency Evacuation of Heritage Collections*. Paris, UNESCO & Rome, ICCROM. Available at: https://www.iccrom.org/wp-content/uploads/Endangered-Heritage_INTERACTIVE.pdf [Accessed 14 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/7J4C-TJDK>

Van Balen, K. 2008. The Nara Grid: An evaluation Scheme Based on the Nara Document on Authenticity. *APT Bulletin*, 39(2/3): 39–45. Available at: <http://orcp.hustoj.com/wp-content/uploads/2016/01/2008-The-Nara-Grid-An-Evaluation-Scheme-Based-on-the-Nara-Document-on-Authenticity.pdf> [Accessed 17 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/DL8A-E32V>

Korak 4: Rani oporavak

Associazione Culturale Territori L’Aquila. 2012. *Laboratorio Città*. L’Aquila, Associazione Culturale Territori. Available (in Italian) at: <https://territoriaq.com/2012/11/26/266/> [Accessed 8 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/283S-B89H>

Bailey, S., Pavanello, S., Elhawary, S. & O’Callaghan, S. 2009. *Early Recovery: an overview of policy debates and operational challenges*. London, Humanitarian Policy Group Working Paper, Overseas Development Institute. Available at: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/5638.pdf> [Accessed 10 December 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/927F-UPE2>

Cultural Heritage Imaging. 2018. *Photogrammetry*. Available at: <http://culturalheritageimaging.org/Technologies/Photogrammetry/> [Accessed 17 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/Z4YF-WWSW> <http://www.conflictrecovery.org/bin/dfid-conflictassessmentguidance.pdf> [Accessed 20 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/XFC9-4HMN>

Heritage Collections Council. 1998c. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Damage and Decay*. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/3_damage_and_decay.pdf [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/527E-WB8U>

Historic England. 2018. *3D Laser Scanning for Heritage: Advice and Guidance on the Use of Laser Scanning in Archaeology and Architecture*, 3rd edition. London, Historic England. Available at: <https://content.historicengland.org.uk/images-books/publications/3d-laser-scanning-heritage/heag155-3d-laser-scanning.pdf/> [Accessed 17 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/YLM5-LQL2>

Inter-Agency Standing Committee Cluster Working Group on Early Recovery. 2006. *Implementing Early Recovery*. Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/26FB981DE9BEE0E3852571C000560D35-iasc-earlyrecovery-jul2006.pdf> [Accessed 16 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/7BK3-8KFP>

Inter-Agency Standing Committee Cluster Working Group on Early Recovery. 2008. *Guidance note on Early Recovery, April 2008*. Geneva, Bureau for Crisis Prevention & Recovery United Nations Development Programme. Available at: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/crisis-prevention-and-recovery/guidance-note-on-early-recovery-cwger-april-2008.html> [Accessed 13 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/H9SG-6CTF>

Meskell, L. 2002. Negative Heritage and Past Mastering in Archaeology. *Anthropological Quarterly*, 75(3): 557–574. Available at: <https://canvas.brown.edu/courses/949664/files/47749506/download?wrap=1> [Accessed 7 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/QZ4H-DCCX>

National Geographic Society. 2017. *GIS (Geographic Information System)*. Washington, DC, National Geographic Society. Available at: <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/geographic-information-system-gis/> [Accessed 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/XU43-PRHP>

Spano, V. 2017. *Community involvement in post-disaster reconstruction: The Italian case of the city of L'Aquila*. Cottbus-Senftenberg, Brandenburg University of Technology. (Master's Thesis). Available at: https://www.academia.edu/36199562/COMMUNITY_INVOLVEMENT_IN_POST-DISASTER_RECONSTRUCTION_THE_ITALIAN_CASE_OF_THE_CITY_OF_LAQUILA [Accessed 4 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/27SU-S9UV>

Tandon, A., Pradhan, M., Hebatallah, A., Pradhananga, N. & Cotte, S. 2017. Building capacity for post-disaster recovery of museum collections in Nepal. In J Bridgland, ed. *ICOM-CC 18th Triennial Conference Preprints. Copenhagen, 4–8 September 2017*. Paris, International Council of Museums. Available at: https://www.iccrom.org/sites/default/files/2017-12/tandon_pradhan_2017_building_capacity_for_pd_recovery.pdf [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/3BXJ-NGT2>

Till, K.E. & Kuusisto-Arponen, A.K. 2015. Towards Responsible Geographies of Memory: Complexities of Place and the Ethics of Remembering. *Erdkunde*, (69/4): 291–306. Available at: http://eprints.maynoothuniversity.ie/9001/1/KT_erdkunde%202015.pdf [Accessed 5 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/H4BB-9XW9>

Tolles, E.L., Kimbro, E.E., & Ginell, W.S. 2002. *Planning and Engineering Guidelines for the Seismic Retrofitting of Historic Adobe Structures*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: https://getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/seismic_retrofitting.pdf [Accessed 13 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/6TCW-WUPX>

United Nations. 2018. Peacebuilding & The United Nations. New York, United Nations Peacebuilding Support Office. Available at: <http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pbun.shtml> [Accessed 7 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/62EJ-FPM2>

United Nations Development Programme. 2009. *Early Recovery, Vulnerability Reduction and Disaster Risk Reduction: A Contribution to the 2009 ISDR Global Assessment Report on Disaster R Reduction*. Geneva, Bureau for Crises Prevention and Recovery, United Nations Development Programme. Available at: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:w!NetgnLQhQJ:https://www.preventionweb.net/english/hyogo/gar/background-papers/documents/Chap5/thematic-progress-reviews/recovery/UNDPBCPR-ERT.doc+&cd=3&hl=en&ct=clnk&gl=us&client=firefox-b-ab> [Accessed 13 January 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/27P5-P7DA>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). 2016. *Nepal's museums re-opening post-earthquake*. Paris, UNESCO. Available at: <https://en.unesco.org/news/nepal-s-museums-re-opening-post-earthquake> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/BA5G-ZUNB>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) World Heritage Convention. 2018. *World Heritage Review*, 86. London, UNESCO. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0026/002612/261275e.pdf> [Accessed 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/P8M5-GR53>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2017. *Terminology – Build back better*. Geneva, PreventionWeb, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: <https://www.preventionweb.net/english/professional/terminology/> [Accessed 16 January 2017],

Trajni link: <https://perma.cc/Calcal3D78-H6DJ>

United Nations Secretary-General. 2010. *Guidance Note of the Secretary General: United Nations Approach to Transitional Justice*. New York, UN Secretary-General. Available at: https://www.un.orgeruleoflaw/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf [Accessed 7 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/A8H5-DPTK>

United Nations World Commission on Environment and Development. 1987. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Oxford, Oxford University Press. Available at: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [Accessed 19 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/U3SD-AKMZ>

Viviamolaq n.d. *Viviamolaq Homepage*. L'Aquila, Viviamolaq. Available (in Italian) at: <https://viviamolaq.blogspot.sg/> [Accessed 8 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/Y8FT-6Y7S>

Rečnik pojmove

Abarquez, I. & Murshed, Z. 2004. *Field Practitioners' Handbook, Community-Based Disaster Risk Management*. Thailand, Asian Disaster Preparedness Center. Available at: <https://www.adpc.net/igo/category/ID428/doc/2014-xCSf7I-ADPC-12handbk.pdf> [Accessed 22 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/2PU2-V57Q>

Bailey, S., Pavanello, S., Elhawary, S. & O'Callaghan, S. 2009. *Early Recovery: an overview of policy debates and operational challenges*. London, Humanitarian Policy Group Working Paper, Overseas Development Institute. Available at: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/5638.pdf> [Accessed 10 December 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/927F-UPE2>

Cockburn, A. 2001. *Writing Effective Use Cases*. New Jersey, Addison-Wesley. Available at: <http://alistair.cockburn.us/get/2465> [Accessed 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/8LKF-RYNJ>

Collections Trust 2018, *Accession Register*. London, Collections Trust. Available at: <https://collectionstrust.org.uk/resource/accession-registers/> [Accessed 12 July 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/J4GF-WHWN>

Cultural Heritage Imaging. 2018. *Photogrammetry*. Available at: <http://culturalheritageimaging.org/Technologies/Photogrammetry/> [Accessed 17 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/Z4YF-WWSW>

Department of the Interior. 2006. *Frequently Asked Questions about Contaminated Museum Collections*. Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Available at: https://www.doi.gov/sites/doi.gov/files/migrated/museum/upload/Contaminated_Collections_FAQs.pdf [Accessed 20 December 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/DX5W-UJN8>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2009. *FEMA National US&R Response System Structural Collapse Technician Module 2a Shoring Basics*. Washington D.C. FEMA. Available at: <https://www.fema.gov/pdf/emergency/usr/module2a.pdf> [Accessed 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/WF28-Q5QU>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency. 2017. *ICS Glossary*. Washington, DC, United States Department of Homeland Security. Available at: <https://training.fema.gov/emiweb/is/icsresource/assets/icsglossary.pdf> [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/CF9H-D462>

Dorge, V. & Jones, S.L. 1999. *Building an Emergency Plan: A Guide for Museums and Other Cultural Institutions*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/emergency_plan.pdf [Accessed 14 November 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/QZ7N-BRCK>

EI-Habashi, A. 2016. Course Glossary. First Aid to Cultural Heritage in Times of Crisis. Unpublished course document, 2–29 June 2016, Washington, DC, International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM) & the Smithsonian Institution.

Historic England. 2018. *3D Laser Scanning for Heritage: Advice and Guidance on the Use of Laser Scanning in Archaeology and Architecture*, 3rd edition. London, Historic England. Available at: <https://content.historicengland.org.uk/images-books/publications/3d-laser-scanning-heritage/heag155-3d-laser-scanning.pdf/> [Accessed 17 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/YLM5-LQL2>

Inter-Agency Standing Committee. 1994. Definition of Complex Emergencies. Inter-Agency Standing Committee Working Group XVIth Meeting, 30 November 1994, Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: https://interagencystandingcommittee.org/system/files/legacy_files/WG16_4.pdf [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/973S-7TEU>

Inter-Agency Standing Committee. 2011. *IASC Operational Guidelines on the Protection of Persons in Situations of Natural Disasters*. Washington, DC, The Brookings – Bern Project on Internal Displacement. Available at: <https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/Operational%20Guidelines.pdf> [Accessed 27 April 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/85SP-6HKW>

Inter-Agency Standing Committee. 2012. *Humanitarian System-Wide Emergency Activation: Definition and Procedures*. Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: https://interagencystandingcommittee.org/system/files/legacy_files/2.%20System-Wide%20%28Level%203%29%20Activation%20%2820Apr12%29.pdf [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/CQU7-FLK2>

International Civil Defence Organisation. 2017. *Disasters*. Geneva, International Civil Defence Organisation. Available at: <http://www.icdo.org/en/disasters/> [Accessed 2 June 2017].

International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). 2002. *ICOMOS International Cultural Tourism Charter, Principles and Guidelines for Managing Tourism at Places of Cultural and Heritage Significance*. Charenton-le-Pont, ICOMOS International Cultural Tourism Committee.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2010. *Project/Programme Planning Guidance Manual*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva. Available at: <http://www.ifrc.org/Global/Publications/monitoring/PPP-Guidance-Manual-English.pdf> [Accessed 8 May 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/3Q8E-EU7M>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Complex/Man-Made Hazards: Complex Emergencies*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/about-disasters/definition-of-hazard/complex-emergencies/> [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/X8XD-HBC6>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Contingency Planning*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/preparing-for-disaster/disaster-preparedness-tools/contingency-planning-and-disaster-response-planning/> [Accessed 8 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/W2BZ-U92R>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Disaster and crisis management*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/> [Accessed 8 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/WP7R-ELK8>

International Union for Conservation of Nature (IUCN). n.d. *Situation Analysis – An Approach and Method for Analysing the Context of Projects and Programme*. Gland, International Union for Conservation of Nature. Available at: http://cmsdata.iucn.org/downloads/approach_and_method.pdf [Accessed 9 April 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/EG6K-E3TQ>

Jamal, H. 2017. Frame Structures – Types of Frame Structures. *AboutCivil.org*. Available at: <https://www.aboutcivil.org/frame-structures-definition-types.html> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/4KQE-XVQP>

Letellier, R. 2007. *Recording, Documentation, and Information Management for the Conservation of Heritage Places, Guiding Principles*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/guiding_principles.pdf [Accessed 22 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/QW3W-FA9U>

Levy, M. & Salvadori, M. 1992. *Why Buildings Fall Down: How Structures Fail*. London, W.W. Norton & Co. Available at: <https://civitechnocrats.files.wordpress.com/2013/11/82003327-why-buildings-fall-down-how-structures-fail.pdf> [Accessed 16 November 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/B3XW-HJ4F>

Merriam-Webster. 2017. *Definition of Inventory*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/inventory> [Accessed 30 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/V2C8-YBA9>

Merriam-Webster. 2018a. *Definition of First Responder*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/first%20responder> [Accessed 18 February 2018].
Trajni link: <https://perma.cc/6CW4-VCTE>

Merriam-Webster. 2018b. *Definition of Load*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/load> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/3BWH-FSC4>

Merriam-Webster. 2018c. *Definition of Shore*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/shore> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/QK5P-TLYX>

National Geographic Society. 2017. *GIS (Geographic Information System)*. Washington, DC, National Geographic Society. Available at: <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/geographic-information-system-gis/> [Accessed 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/XU43-PRHP>

National Park Service. 2017. *Definitions – Preservation Maintenance*. Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Available at: https://www.nps.gov/dscw/definitionsdc_p.htm#preservmain [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/4EVW-LK9W>

Office of Disaster Management and Preparedness. 2013. *Damage Assessment*. Port of Spain, Government of the Republic of Trinidad and Tobago. Available at: <http://www.odpm.gov.tt/node/70> [Accessed 22 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/6PUJ-52Z4>

Oxford University Press. 2018a. *Definition of Damage*. Oxford Living Dictionary. Oxford, Oxford University Press. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/> [Accessed 20 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/5XGA-8SYQ>

Oxford University Press. 2018b. *Definition of Prioritize*. Oxford Living Dictionary. Oxford, Oxford University Press. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/prioritize> [Accessed 23 June 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/2Z4V-2UKN>

Resource Planning and Development Commission. 2003. ‘Understanding Heritage Assets’. *State of the Environment Tasmania 2003*. Hobart. Department of Justice, Government of Tasmania. Available at: <http://soer.justice.tas.gov.au/2003/copy/73/index.php> [Accessed 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/CNS7-SZNA>

Russell, R. & Winkworth, K. 2009. *Significance 2.0: A guide to assessing the significance of collections*. Canberra, Collections Council of Australia Ltd. Available at: <https://www.arts.gov.au/sites/g/files/net1761/f/significance-2.0.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/GJ8G-ERAN>

Tolles, E.L., Kimbro, E.E., & Ginell, W.S. 2002. *Planning and Engineering Guidelines for the Seismic Retrofitting of Historic Adobe Structures*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: https://getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/seismic_retrofitting.pdf [Accessed 13 January 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/6TCW-WUPX>

United Nations Department of Humanitarian Affairs. 1992. *Internationally agreed basic glossary of terms related to Disaster Management*. Geneva, United Nations Department of Humanitarian Affairs. Available at: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/004DFD3E15B69A67C1256C4C006225C2-dha-glossary-1992.pdf> [Accessed 2 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/F5AP-ACVD>

United Nations General Assembly. 2016. *Report of the open-ended intergovernmental expert working group on indicators and terminology relating to disaster risk reduction*. Geneva, United Nations. Available at: <http://www.preventionweb.net/publications/view/51748> [Accessed 22 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/TR42-CA9D>

United Nations International Strategy for Disaster Reduction. 2009. *UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction*. Geneva, United Nations International Strategy for Disaster Reduction. Available at: http://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf [Accessed 8 June 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2017. *Terminology – Build back better*. Geneva, PreventionWeb, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: <https://www.preventionweb.net/english/professional/terminology/> [Accessed 16 January 2017],

Trajni link: <https://perma.cc/3D78-H6DJ>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2017. *Terminology*. Geneva, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: <https://www.unisdr.org/we/inform/terminology> [Accessed 5 May 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2018. Words into Action Guidelines: Man-made and Technological Hazards. Practical considerations for Addressing Man-made and Technological Hazards in Disaster Risk Reduction. Geneva, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: https://www.unisdr.org/files/54012_manmadetechhazards.pdf [Accessed 29 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/6PKN-W9ND>

United Nations Secretary-General. 2010. *Guidance Note of the Secretary General: United Nations Approach to Transitional Justice*. New York, UN Secretary-General. Available at: https://www.un.orgeruleoflaw/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf [Accessed 7 April 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/A8H5-DPTK>

United Nations Statistical Commission and Economic Commission for Europe. 2000. Terminology on Statistical Metadata. United Nations Statistical Commission and Economic Commission for Europe Conference of European Statisticians Statistical Standards and Studies No. 53, Geneva, United Nations. Available at: http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/coded_files/UNECE_TERMINOLOGY_STAT_METADATA_2000_EN.pdf [Accessed 27 April 2017].

Trajni link: <https://perma.cc/NG4Z-V7YE>

United Nations World Commission on Environment and Development. 1987. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Oxford, Oxford University Press. Available at: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [Accessed 19 February 2018].

Trajni link: <https://perma.cc/U3SD-AKMZ>

Indosamenti

Najvredniji aspekt novog FAC vodiča i alata je njegova praktičnost. Pružajući direktne savete o tome kako dokumentovati, sačuvati i stabilizovati skoro čitavu širinu kulturnog nasleđa, ovaj resurs je karika koja nedostaje između planiranja katastrofa i rada na terenu za reagovanje na katastrofe.

-- *Corine Vegener, direktor, Smithsonian Cultural Rescue Initiative*

„... Ovaj vodič će pomoći da komuniciramo naš rad i misiju na ugodniji, sveobuhvatniji i efikasniji način.“

-- *Samuel Franko Arce, predsednik, ICOM Regionalna alijansa za Latinska Amerika i Karibi, član Komiteta za upravljanje rizicima od katastrofa, ICOM i Plavi štit Gvatemale*

„... Integracijom materijalnog i nematerijalnog nasleđa zajedno u jedinstvenu metodologiju i, posebno, uskladivanjem svog pristupa sa praksom i terminologijom humanitarnih organizacija... ovaj novi resurs će značajno doprineti implementaciji Uneskove strategije za kulturu iz 2015. godine u vanrednim situacijama i sigurno postati izuzetno koristan alat za praktičare i institucije nasleđa širom sveta.“

-- *Mehtild Rossler, direktor Odeljenja za nasleđe i direktor Centar svetske baštine, UNESCO*

„Uveren sam da će doprineti skupu znanja i unaprediti rad praktičara i akademske zajednice. Sam njen razvoj predstavlja poštovanje nasleđa koje je stvorilo raznoliko čovečanstvo, omogućavajući nam da razumemo pomoću prošlosti i inspirišemo kreativnost za buduće generacije.“

-- *Ričard Kurin, ugledni naučnik i ambasador Smithsonian-a, Sveukupno*

„U 2017. sam prvi put organizovao kurs prve pomoći u Siriji. Imao je veliki uticaj na profesionalce u gradu Homsu, jer je istakao značajnu ulogu koju institucije nasleđa i profesionalci mogu da igraju u pripremi tokom krize. Počeli su drugačije da razmišljaju o ulozi nasleđa u izgradnji mira u našem društvu. Posle toga, mnoge organizacije su nastojale da ponove kurs u drugim sirijskim gradovima. Sledеći korak je korišćenje vodiča i alata za stabilizaciju nasleđa u starom gradu Homsu. Sukob u Siriji će se jednog dana završiti i verujem da će FAC biti odlično sredstvo za podizanje svesti i pokazivanje kako sirijsko kulturno nasleđe može da povrati svoju lepotu.

- *Lama Abboud, sirijski stručnjak za kulturno nasleđe i trener prve pomoći*

#culturecannotwait

F o n d s

Prince Claus Fund for
Culture and Development

Herengracht 603
1017 CE Amsterdam
Holandë
+31 20 3449 160
www.princeclausfund.org

Rr. "Nezir Gashi", nr.38,
Prishtinë, Kosovë*
+381 38 754 866
www.chwbkosova.org
Kralja Tvrta 7, Sarajevo
71000, Bosnia and
Herzegovina

Via di San Michele 13
00153 Romë
Itali
+39 06585531
www.iccrom.org

© ICCROM, Prince Claus Fund, Cultural Heritage Without Borders, 2023

ISBN 978-92-9077-331-3
CHWB Kosovo* ISBN 9789951895774

Štampanje i prevod ove publikacije omogućeno je zahvaljujući
velikodušnosti Princ Klaus Fonda i CER.

ISBN 978-92-9077-331-3

A standard linear barcode representing the ISBN 978-92-9077-331-3.

9 789290 773313 >

ISBN 978-9951-89577-4

A standard linear barcode representing the ISBN 978-9951-89577-4.

9 789951 895774

Příručník pravidelné situaciální analýzy východních a středních evropských zemí